

ספר

מבחר הפנינים

במליצות החכמים הקדמונים ומשלי
פילוסופים הראשונים ומוסרים ומצותם
ודבריהם וחדותם בכל ענין שאדם צריך אליו.
בחכמה, ביראה, במוסר, ובדרך ארץ, מסודר
לשערים.

ובו ס"ד שערים

מ"כ בסדר הדורות וז"ל, מבחר הפנינים
רבינו ידעיה הפניני בלשון ערבי והעתיק
ר"י אבן חיבון לעברי

עם פירוש מספיק
גם פירוש מהר"עב"ץ על הרבה
מאמרי החכמים.

לעילוי נשמתם של הרב ברוך בן הרב פסח ליבוביץ זצ"ל

הרבנית לאה בת הרב יהודה ליבוביץ זצ"ל

והבחור ישראל אריה בן הרב ברוך ליבוביץ זצ"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמות הורי שלמה וחי' קעסט שיח'
לוס אנג'לס, קליפורניה

IN MEMORY OF THE PARENTS OF
SOL & CLARA KEST' שיח', LOS ANGELES, CALIF.

יצחק אליסלך ב"ר אברהם ואב זצ"ל
חי' פרידא בת ר' שלמה זצ"ל
לבית קעסט, ווילחביץ

צבי ב"ר עזרא הלוי זצ"ל
בתי' בת ר' פסח זצ"ל
לבית ארלער, דיביווע

ת.נ.צ.ב.ה.

THE FOUNDATION FOR THE ADVANCEMENT OF TORAH STUDY
SPONSORS OF THE LEBOVITS-KEST MEMORIAL
B'NEI-TORAH COMPACT LIBRARY

Printed in Israel

מפתח השערים

כצות החכם לבנו.	תפיסת התבר.	התכסה.
הפרישות סעוה'ז.	בהינת החכורה.	היתור.
התריצות.	תוכתת האהבה.	הענוה.
הרש.	האהבה.	המחילת.
זלות השאדה.	קיבול התנצלות.	הבהן.
הקנאה.	ישיבת החכורה.	האכונה.
החנף.	כחינת האוהבים.	הכבדון.
חברת רע חלב.	הסתרת הכוד.	התקוה.
לשון הרע והרכילות.	הצדק.	הסבל.
השבן הרע.	הצניעות.	ההסתפקות.
השנאה.	השתיקה.	היאוש.
הכסילות.	יתרון סעקות הדברים.	הבושת.
הנאזה.	הכלך.	הזריות.
האולת.	אהבת האמת.	הסמול.
ההתתפכות.	העושר.	עזיבת התאה.
בפירות הטובה.	התפארות הבסילים.	החסד.
הבבדות.	המדות החמדות.	ההברה.
ההתעשקות.	ביקור האוהבים.	המוסר.
הנצדון.	ביקור התולים.	הרגהנת.
הראי לקלן.	אכדת אדהב נאמן.	התברים.
הלצנות.	הורות דרך ישרה.	שאלת הקצח.
הכדירות:		

בכל מקום שנמצא (א) (ב) מרובעים הוא פי'
מהריעב"ץ בספרו מגדל עוז:

מבחר

הפנינים

ג

הקדמת פירוש מספיק

מי יוכל להגיד ולספר גודל מעלת ושבח הספר הזה אשר חובר בלשון ערב ונעתק בלשון הקודש חבר מחוכם מבעלי נפש ושכלים נפרדים מכל סיג ושמץ דופי העה"ז ושכיות חמדת הארץ הלזו הנשמה. והחליפו עולם עובר בקיים ונצחי ושמו אותות' אותות בחרות ומשלים מתוקים מדבש ונופת צופים יקרים הם מפנינים מבחר זהב וכסף לא יערכום. והם הפילוסופים הקדמונים. אשר בכבודם חונים. מגידי אמת ולא מונים. ומדרך הישר אינם פונים. ולדורות אחרונים לומדים ושונים. ומגלים כל המטמונים. ובנוים על מוסרי אבותינו הקדושים והגאונים. ובדין נקראו בונים. דברי קדושה קוראים ומונים. בשערים המצויינים. לכל דוגמא מראים פנים. בכל חלקי אופנים. בדברים כנים. משפטי אמת דנים. לכל רעב זנים. ינובון בשיבה דשנים ורעננים:

והנה בא לידינו החיבור הזה נדפס בעיר קרימינה בשנת שי"ח בפירוש רחב מאוד אשר בו ילאה הקורא לרוות צמאו בתכלית מבוקשו. ואם שכוונתו היתה להטיב. בכל זאת מצאנו ראינו שלפעמים נטה בפירושו לפי דעתו ולא כפי כוונת המחבר אחר השקפה עיונית בשימת עין רואה. ע"כ יצאתי חוץ ממחיצתי

וערכי השפל ברעת ונתתי לבי לדרוש ולתור איזה דרך ישכון אור חכמתם ולהכין הדרך אשר ילכו בו העם אשר לא דרכו עדיין במסילה סלולה ובנוי על אמרים הנקצרים ע"פ רוח לב המתברים הראשונים המתפלספים אמרו מעט ועשו הרבה פרי עץ חיים למחזיקים במ. ועשיתי פירוש מספיק בלשון קצר. להרדוב המצר. במעט ראיות. ופלפול היות. שלא להאריך. רק לפי הצורך. ואם הטעוני. עיני ורעיוני. מרוב הטרדא והעוני. מבין ודעת. וברעת מברעת. לזכות ידונוני. ובהוראת אמת יתנוני. ואת הטוב אקבל. ואתקן ולא אחבל. ואף גם זאת היתה בקשת ממציא הוצאת הם' הוזה להעתיקו בלשון אשכנז ועמא דבר. וכן עשיתי אבל לא ע"ד פירוש מלה ומלה. רק לפי הבנת הענין. ולפי אשר כבר מורגלים קצת מאמרי הפילוסופים. והיינו דאמרי אינשי ומרגלא בפומייהו. כי ידעתי את מכאובי בני עמנו שמאסו כמעט בכל הספרים. הנעתקים ללשון אשכנז. הואיל ואינם לפי סידור הלשון ההוא ומשפטיו. לכן לא מצעתי להפיק רצון השואלים כענין ולעשות כרצון איש ואשה נערים ושבים. ואף אם לפעמים לא כוונתי לדעת המחבר אעפ"כ תהיה כוונתי מאוחדות להורות הדרך האמת. ואלקים אמת. יורני בדרך אמת. למען נעשה הצדק והאמת:

מבחר

הפנינים

ה

שער החכמה

אמר החכם בחכמה החכמים משלימים גמול הבורא ומגיע לעבודת האל בחייו ולשם טוב אחרי מותו^א ואמר אין לך דבר שמחדד השכל כמוסר והחכמה. ואין דבר שמורה על דעת הדעתן כמנהגו הטוב. ואמר שאלת החכם חצי חכמה. ופיוס בני אדם

(א) כי המוסר שומר השכל מטעות המדמה ומהלכד ברשת הטעאה ואונאה. ומורה דרך הישר בלי שום נטיה מנתיב האמת. לפי שאין לו מעכב ומונע מצד התאוה החומריות המחשיכות השכל:

פירוש מספיק

אמר החכם בחכמה. שנותנים לב לפעולת הבורא ולנפלאותיו ולחסדיו שמגדל מידי יום ויום עם בריותיו. נכנסת יראת אלהים ואהבתו בלבם ועובדים הבורא והוא הגמול שהאל ית' מבקש מבריותיו: מוסר. כמשמעו בל"א צוכט: חכמה. הוא מה שאדם לומד מרבו. ושכל הוא שאדם משכיל לדעת ממקור לבו. ותבונה הוא דבר שאדם מבין דבר מתוך דבר: דעת הדעתן. ידיעת האדם: כמנהגו הטוב. עם ד' והבריות: שאלת החכם. בדבר שאינו יודע: חצי חכמה. שמתחכם תחילה איך ישאל משאיכ הכסיל ששואל שלא כענין: ופיוס בני אדם. שיודע לפייס אותם

ו מבחר הפנינים

חצי השכל וסדר ההוצאה חצי הספוק. ואמר איזה אדם ראוי למלוך. אמר א' חכם שמלך או ב' מלך שידרוש. ואמר ראוי למחזיק בחכמה ובצדק שלא ירא משום אדם. ואמר הצדיקים אינם יראים כי אם אלקים לבדו ואמר אבדת השכל אינה נמצאת והחכמה נוטה עמו כאשר הוא נוטה ואמר הטורח בחכמה ובמוסר מקנה העטרות. והנזירים יעשו העטרות מזהב הלשון המדברת. וישמו בראשי אוהביהם ואמר ג' הטורח

(א) כמשי"ה בי מלכים ימלוכו: (ב) עצה וחכמה מחכמים ויועצים המבינים: (ג) שיגיעת החכמה משכחת העון:

פירוש מספיק

להתרצה עמהם הוא חצי השכל לפחות: וסדר ההוצאה. בצרכיו להכין כל דבר בעתו דגן בעת הקציר ויין בעת הבציר ואינו ממתין עד שעת הצורך וצריך לקנות האין ובמה שימצא: למלוך. ולנהוג נשיאות: אמר. השיב: חכם שמלך. כלומר שמלך מכח חכמתו מעצמו אף שאינו מזרע מלוכה: שידרוש. עצת יועציו: אבדת השכל. כלומר מתוך עצלותו מאבד ממנו השכל אח"כ אם יבקשנה אינה נמצאת בקל: הטורח בחכמה ומוסר. ללמדה: העטרות. שבח הלל ותפארה: והנזירים. ואלו הפרושים והחסידים: מזהב לשון המדברת. גדולה ושבת חכמתם שכל דבריהם בהשכל וטובת חבריהם עד שיעשו בשבילם שירות וזמירות

מבחר

הפנינים

ז

בבקשת החכמה והמוסר טורד מקנות העונות והעבירות ומביא האדם למאוס בעולם כלה ולאהוב עולם קיים. ואמר במקום המשתה והשחוק לא תשכון החכמה. אבל היא מגורשת משם ואמר מי שחננו הבורא חכמה לא ידאג^(א) להפקד הצער והיגיעה ואמר החכם אינה דורש החכמה לתקוה שאגיע עד קצה. ואגיע עד תכליתה אבל אדרוש אותה שלא אהי' סבל.

(א) ר"ל כי יפקד ממנו הצער והיגיעה בטורח מציאות הפרנסה. המוצאות לשאר בני אדם. כי הוא מרומים ישכון לחמו נתן מימיו נאמנים. לכן הוא חפשי מדאגה. ודא קנה מה חסר:

פירוש מספיק

עפ"י משקל וחכמה לימודיית וזהו ויושמו בראשי אוהביהם: טורד מקנות וכו'. כלומר העוסק בחכמה ועושה ממנה מגמתו מטרד עצמו ומשכחת ממנו הרהור עבירה: בעולם כלה. הינו עוה"ז שהוא נפסד: עולם קיים. עוה"ב שהוא נצחי: מגורשת משם. אף אם יתן א' אל לבו הוא נבזה ונמאס בעיניהם לכן הזהיר דוד המלך ע"ה ובמושב לצים לא ישב: לא ידאג. להיות נטרד בצער ויגיעת העולם הזה אלא יקבלם ברצון משלהם ויצפה לרב טוב: להפקד. כמו (במדבר ל"א) לא נפקד ממנו איש: לתקוה. שיקוה: עד קצה. תכליתה וסוף שלה שאם יחשוב כן ויראה שלשוא יעמול להגיע אל סוף החכמה יניחנה

ט

הפנינים

מבחר

החכמה. וטוב שאניח אותה מפני שלא אדענה
משאניחנה ממאוס בה. ושאלו להכם מפני מה חכמת
יותר מתבירך. אמר להם מפני שהוצאתי א' בשמן יותר
ממה שהוציאו תבירי ביין. ואמר גוף בלא חכמה כבית
בלא יסוד ואמר מי שנודע בחכמה מביטין אליו
בעין ב' ההדור ואמר ג' שתוק ותנצל שמע ותלמוד ואמר
אין דבר שמועיל לאדם ד' כדעת מעלתו והשגת שכלו

א' אולי לזה רמז ג"כ משה"כ על כן משחך ד' וגר שמן ששון
מתבירך: ב' אמר איוב ראוני נערים ונחבאו וגר: ג' שומר פיו
ולשונו שומר מצרת נפשו: ד' כפי ערך שכלו וחכמתו ולא ילך
בגדולות ונפלאות ממנו:

פירוש מספיק

החכמה. ללמדה כי זה הוא תכלית בקשות החכמה ללמוד
על מנת לעשות: אותה. החרמה שלא ליגעני להעמיק אל
תכלית הדבר אשר נעלמה ממני מפני שלא אדענה: ממאוס
בה. ולא ללמדה כל עיקר ע"ז נאמר לא עליך המלאכה
לגמור: בשמן. לנר ללמוד אף בלילות: יותר. ובטוב עין:
ביין. ויכל בהבל ימיהם: מביטין אליו. רואין ומסתכלין בו
כל אדם: בעין ההדור. אף שאינו עשיר: שתוק. אף אם
חשמע אדם מחרפק: ותנצל. מכל רע הבא ממחלוקת: שמע.
דברי חכמים: כדעת מעלתו וכו'. ממתחכם בינו לבין
עצמו ומכיר את מקומו ואח"כ ידבר לפני החכמים מה שיש

הפנינים

מבחר

י

בחכמה וידבר בפניהם. ואמר האדם חכם בעודנו
מבקש החכמה. וכאשר יחשוב שהגיע אל תכליתה הוא
סכל. ואמר א' לא הגחילו האבות לבנים דבר שהוא
חשוב מן החכמה. כי האדם קונה הון בחכמה ומאבדו
באולת וישאר חסר כל. ואמר אם תכנע לדרוש החכמה
תכובד כשדורשין אותה ממך. ואמר החכמה היא
היחוס הגדול. והאהבה היא הקורבה ב' הקרובה.
ואמר ג' המלכים שופטי הארץ והחכמים שופטי

א' כמשי"ה ושנאתי אני את כל עמלי וגר ומי יודע החכם יהי או
סכל וישלט בכל עמלו וגר: ב' טוב שכן קרוב: ג' בי שרים
ישורו ונדיבים כל שופטי ארץ ונאמר לי עצה ותושיה אני בינה
לי גבורה וגר עושר וכבוד אתי:

פירוש מספיק

לו לדבר: האדם חכם. כלומר לחכם יחשב האדם: בעודנו
מבקש החכמה. כל זמן שהוא מבקש ללמוד יותר
מהחכמה: וכאשר יחשוב וכו'. הוא סכל: חסר כל. מהון
ומחכמה: תכנע. עצמך ללמוד מפי כל אדם: היחוס
הגדול. כי אין יחוס כיחוס עצמו אם הוא חכם ועליו
מתפארים כל בני משפחתו: והאהבה. שבין איש לרעהו
היא הקורבה הקרובה. ויותר טוב. כי מתוך אהבתו אותו
נותן לבו עליו להטיב עמו יותר מקרוב שאינו אהוב:
שופטי הארץ. עם הארץ והחכ' יועץ ושופט את המלך

מבחר הסנינים יא

המלכים. ואמר רצון החכם בחכמה ורצון הבסיל
 באולת. ואמר מה טוב המעשה תיפהו החכמה. ומה
 מצבה החכמה ייפנה המעשה. ומה טוב המעשה תיפהו
 הגנת. ואין דבר שנלוה אל דבר טוב מן הענה אל
 החכמה ומן המחילה אל היכולת. ואמר מי (א) שמתעסק
 בתורה לא יתכן שיהא צוארו עב וגופו שמן. וצוה
 החכם את בנו היה (ב) חכם (ג) ולמד. (ד) ומאוזן. או
 אוהב החכמה. ואל תהי (ה) החמישית פן תאבד. ואמר

(א) כמי"ש שנקראת תושיה שמתשת כח לפיכך אפי" ראב"ש
 וחבריו הידועים בבריאי בשר שמינים ודשנים בטבעם מ"מ אם
 לא היו לומדים ודאי היו בריאים יותר: (ב) להתחכם מעצמך:
 (ג) מאמרים: (ד) אפילו שיחת חולין של חכמים: (ה) מה שאמר
 אלה הארבעה שהיא ההיפך מהם ואין בו תועלת:

פירוש מספיק

שעי"פ חכמתו יעשה הכל. ומוה תראה גודל מעלות
 החכמה: בחכמה. להוסיף לקח: תיפהו החכמה. כי אין
 בור ירא חטא ואמרו ז"ל הוי ערום ביראה: היכולת. בידו
 להנקם ממבקשי רעתו וכובש כעסו: צוארו עב וגופו
 שמן. מאכילה גסה ותגבורת החומר המנצח השכל: היה
 חכם וכו'. כלומר הזהר להיות מכת עושי ארבעה דברים
 אלו: והם להיות חכם. ולמד ומאוזן או לפחות אוהב
 החכמה: ואל תהי החמישית. והוא היפך אלה הארבעה

אין ראוי שתתבייש לשאול באשר אינך יודע כדי שתדע. ולא תתבייש כששואלך ממך מה שלא ידעת לומר איני יודע ודע כי מעלת הסבל מן א' האמונה. כמעלת הראש מן ב' הגוף. כשיאבד הראש יאבד הגוף. וכאשר יאבד הסבל תאבד האמונה. ערוך כל אדם כפי מה שהוא יודע ג'. ואמר אם בני אדם יכבדוך לעושר או לשררה אל יערב לך כי הכבוד ההוא יפנה בפנותם אבל יערב לך אם יכבדוך בשביל ד' החכמה. או בעבור ה' יראה או בעבור ו' מוסר. ואמר דומים החכמים

א) בזה והבטחון בו: ב) שהוא נסבל מן הגוף והוא חיותו: ג) לפי שכלו יהולל איש: ד) כבוד חכמים ינחלו אחוזת עולם: ה) מד: ו) לא שיתגאה לבו בשביל כך אלא שמתוך כך יתן לבו להתחזק

פירוש מספיק

פן תאבד: כדי שתדע. ואין הביישן למד: לומר איני יודע. כי שתאמר איני יודע יודיעך הם ותלמוד: מעלת הסבל. שאדם סובל מקרה ופגע הזמן: מן האמונה. כלומר הוא שורש ויסוד מאמונת המאמץ בהקב"ה: שהוא יודע. כפי גודל חכמתו יהי ערכו ולא לפי עשרו: אל יערב לך. ואל תשמח בו: יפנה בפנותם. כאשר תאבד הממון או יסורך מהממשלה. או שלא תוכל עוד להיות מושל יעדר ממך אותו הכבוד שהי לך בגינם: בשביל החכמה. כי היא מתוספת לעת זקנה ואף שכרי לוחות מונחים בארון:

מבחר הפנינים יג

בארץ למאורות בשמים. ושאלו לחכם מי הם יותר גדולים החכמים או העשירים. אמר החכמים. אמרו לו אם כן מפני מה החכמים בפתחי העשירים יותר מהעשירים בפתחי החכמים. אמר מפני שהחכמים מכירים מעלות העושר והעשירים אינן מכירין מעלת א' החכמה. ואמר אין שפתי חלקות מדת המאמין. אלא בבקשת ב' החכמה. ואמר תחלת החכמה שתיקה. שנית

במדות טובות ובמעלות הגונות ויאחזו צדיק דרכו וטהר ידים יוסף אומץ. ולכן כתר שם טוב עולה על כל הכתרים: א) כי לולי זה ודאי היו העשירים משכימים לפתחי החכמים: ב) אז הותר להמאמין להחניף ולהחליק לשון לרבו שילמדנו היטיב וישכילנו את אשר לא ידע:

פירוש מספיק

למאורות בשמים. שכשם שהחמה ולבנה מאירים לארץ ולדרים עליה. כן החכמים מאירים בחכמתם ומורים את הדרך ילכו בה בני אדם: מעלת העושר. מה שיכולים להטיב בעשרם לצריכי טובתם: אינן מכירים מעלת החכמה. מה שיש להם ללמוד מהחכמים לתועלתם בעוה"ז ובעוה"ב: מדת המאמין. כי מי שמאמין ולבו בטוח בדי' לא יחניף לבריות אבל להנחיה לרב ללמוד ממנו חכמה מותר: תחלת החכמה. הרוצה ללמוד חכמה יסדר עצמו תחילה שישתוק וישמע דברי חכמים: שני' לה שמיעה.

יד

מבחר

הפנינים

לה שמיעה. שלישית זכרונות. רביעית מעשה. חמישית א' מורה. ואמר כשתשב בין החכמים יהי רצונך לשמוע יותר מלדבר. ואמר מי שעובר כראוי את השם ילמדנו ה' את החכמה ויראהו את מבועי' מלבו על ב' לשונו. ואמר אין האדם חכם עד שיהי' בו שלש מדות. שלא יבזה מי שהוא קטן ממנו בעודו דורש את החכמה. ואל יקנא במי שגדול ממנו בממון. ושלא יקבל שכר על ג' חכמתו. ואמר שאל את החכמים שאלת ד' השוטים ושמור שמירת ה'

א) לאחרים ומלמדם: ב) גם בלי רב כמי'ש באברהם אבינו ע"ה שנעשה לו שתי כליותיו נובעות חכמה: ג) הוא שאמרו מה אני בחנם. ועוד כי אהבת הבצע תטה לבו אחרי' ויסור לבבו מאהבת החכמה ולא ירד לעמקה ויזיף החכמה ויערב בה דברי שקר ללכוד הפתאים וילבישנה בגדים צואים: ד) אם נבלת בהתנשא: ה) ר"ל אך שמור נפשך שלא תעשה מעשה שוטים או לא יזיק לך מה ששאלת כשוטה יתחשב לך לחכמה:

פירוש מפסיק

שיסכות באוניו כל מה שאומרים: שלישית זכרונות. שיעלה הכל על זכרוננו: מורה. להורות לאחרים: ויראהו. יראה לו: מבועי' מלבו. שיהי' כמעין הנובע מלבו על לשונו: קטן ממנו. בחכמה: בעודו דורש. בעודו שהוא דורש להתחכם יותר כפי אולי ישיג אף הוא למעלתו: שאלת השוטים. שלא תבוש מלשאל פן

מבחר הפנינים טו

הנדיבים. ואמר הטובה שבמדות האדם שיהא א' שואל. ואמר מי שלבש בבקשת החכמה לבוש הבושת. ילבוש מהבסילות אפוד ב' ומעיל. ועל כן תקרעו מעיל הבושת בבקשת החכמה. ואמר כל מי ג' שרבו פניו תמעיט חכמתו. ואמר החכם מצאתי החכמה בין הבושת והסבל ושאלת הכסיל בין הבושת והגאווה. ואמר עם הפחד תאבד תקוה ועם הבושת חסרון החכמה. והחכמה אבדת המאמין צריך שיבקשנה אפילו בידי ד'

א) איזהו חכם הלומד מכל אדם: ב) לא הביישן למד: ג) שמשתנים לכמה גוונים מפני הבושה: ד) כמיד ר"מ רמון מצא

פירוש מפסיק

תהי' שואל כשוטה: הנדיבים. חסידים בגופם וממונם: לבוש הבושת. שבוש מלשואל: אפוד ומעיל. כלומר לבוש חזק שקשה להסירו אח"כ: שרבו פניו. שגדול בעיניו פניו מלביישו לפני הרב בשאלת ספיקותיו: בין הבושת והסבל. שיש בו מדת הבושת וסימן טוב היא לאדם שמקטין ערכו: והסבל. במה שיעבור עליו: ושאלת הכסיל. ששואל דברי סכלות: בין הבושת והגאווה. מתוך שהי' בוש מתחילה ללמוד וזה הי' מרוב גאותו שירא מלהתבייש: עם הפחד תאבד תקוה. כי הם שני הפוכים. שמי שבטוח לבו בה וקוה הטוב אינו מפחד מקורות הזמן: והחכמה אבדת המאמין. אם החכמה אבודה מאדם אף

טז

מבחר

הפנינים

הכופרים. וצוה החכם לבנו ללמוד את א' החכמה כי אם תהי' קטן עם זה תהי' גדול עם אחר. ואמר כמה מגונה הסכלות בזקן. ואמר למד חכמה למי שאינו יודע ולמוד ממי שיודע וכאשר תעשה זה תדע מה שלא ידעת. ותזכור את אשר ידעת. ואמר בקשת החכמה בימי הזקנה בתיו על ב' החול. ובקשת החכמה בימי הגערות כפתוח על ג' האבן. ואמר אל תמסרו החכמה למי שאינו ד' ראוי לה. פן תחמסוה.

תוכו אבל קליפתו זרק. איברא לית הלכתא כוותיה דקיייל הלומד מן המגוש חייב וכתיב אל תקרב אל פתח ביתה: א) מכל אדם והקטן עצמך: ב) הלומד זקן דומה לדיו כתוב על נייר מחוק: ג) הלומד ילך דומה לדיו כתובה על נייר חדש: ד) עיין חלון צורי הלצה נאה על הפסוק בלב חכם תניח חכמה וגר

פירוש מספיק

אם הוא מאמין אמיתי בהקב"ה צריך שיבקשנה אף אם לא ימצאנו כי אם בידי הכופרים: עם אחר. שילמוד ממך: בזקן. יותר מבגער: שלא ידעת עד שלא שמעתיו: ותזכור. שתזכירך את אשר ידעת ושכתת: בתיו על החול. ככותב תיו על החול שאינו מתקיים. והוא לשון הפסוק (יחזקאל ט') והתוית תיו. פירוש סימן: כפתוח על האבן. כפתוחי חותם על האבן שמתקיים תמיד: פן תחמסוה. שתהי' החכמה בידיהם כאלו נחמסה ונגולת ממקומה הראוי

מבחר הפנינים יז

ואל א' תמנעוה מאנשי' פן תחמסו. ואל תגמלו ב' רשע כרשעתו פן יאבר שכרכם אצל ג' הבורא. ואמר הזריזות שתשמור מה שצוית בו לעשות. ותעזוב מה שלא צוית בו. ואמר החכם לא יגנה אותו חרש. ולא ד' תעבירדו התאוה (י"א תעבירדו). ואמר כי כסיל השיב על אדם חכם. אמר לו החכם אם היית יודע מה שאני אומר לא היית מבזה אותי. או אם לא הייתי מכיר מה שאתה אומר הייתי מאשים אותך. אך לא ידעת את אשר דברתי על כן האשמתיני. וידעתי סכלתך ודנתך לזכות. ואמר כל חכמה שלא ידובר בה כמטמון

ואחז"ל הלומד עם תלמיד שאינו הגון כזורק אבן למרקוליס שנאמר כצרוור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד ואין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו: א) מונע בר יקבדו לאום: ב) רע לך לבדך: ג) אל תאמר אשלמה רע קזה לה ויושע לך: ד) לא

פירוש מספיק

לה: מאנשי'. אוהבי': שכרכם. על שאתם געלבים ואינם עולבים: הזריזות. הוא שתשמור מה שנצטווית: החכם לא יגנה אותו חרש. מה שהוא עני שאעפ"כ הוא מכובד מחמת חכמתו: ולא תעבירדו התאוה. שאינו עבד לתאוה כ"א הוא מושל על התאוה: י"א תעבירדו. לא תעבירדו מדעת קונו: השיב. תשובה כסילות ומאס דברי החכם: שלא ידובר בה. ונתווכח בה: כמטמון. אוצר הטמון תחת

יה

מבחר

הפנינים

שאין א' מוציאין ממנו. ואמר החכמה שני חלקים החכמה
 שבלב ב' היא החכמה שמועילה. והחכמה ג' שבלשון
 מבלי מעשה והיא טענת הבורא על ד' ברואיו. ואמר
 דעות בני אדם ארבע. יודע ה' ויודע שיודע חכם
 שאל ו' מאתו. יודע ז' ואינו יודע שיודע ח' הזכירה ט'
 ועזרהו שלא יהא נשכח. אינו יודע י' ולא יודע שאינו

תביאהו להיות עבד יצרו: א) שאין נהנה ממנה: ב) שמורה על
 מנת להוציאה לפועל: ג) בלבד בלא לב: ד) ר"ל אותה חכמה
 אינה מועילה. אבל אתם לחייבם ליום הדין אחר שנתן ה'
 חכמה בלבם לדעת טוב ורע ומאסוה מלהשתמש בה לחבור
 בטוב ולעזוב הרע: ה) במה שמקפת ידיעתו חכמתו ברורה
 לו כאחותו שאסורה אבל עכ"ז מכיר שחכמתו חסרה:
 ו) ספיקותיך וכמ"ש עה"פ כי תחשב ללחום את מושל וגר:
 ז) הוא התם שאינו שלם בחכמה: ח) מה ששכח: ט) לספר
 בשבחו בין הבריות למען יחזק ויוסיף אומץ בחכמה: י) הוא
 שאינו יודע לשאול:

פירוש מספיק

הקרקע: חכמה שבלב. עם הסכמת הלב ורצון להשלים על
 ידה חפץ הבורא: שבלשון. לבד וכל מגמתו להשמיע
 חכמתו. הוא מסתמא מבלי מעשה הטוב: והיא טענת
 הבורא על ברואיו. על שלמד ולא קיים: יודע חכמה ויודע
 בעצמו שיודע החכמה הרי זה חכם ומאותו שאל: ואינו
 יודע שיודע. שאינו מכיר בעצמו לפי שחכמתו אינו ברור

מבחר

הפנינים

יט

יודע למדהו. אינו יודע והוא מראה בעצמו שיודע א) סכל הרחיקהו. ואמר אל תאמר במה שלא תדע אדע. פן תחשוד במה ב) שתדע. ואמר אין מדה שאתריתה לטובה כאמונת אלקים. וכבוד האבות. ואהבת החכמה ושמע מוסר. ואמר מעשה הכסיל בעת חטאו ג) שמאשים בני אדם. ומעשה מבקש המוסר שמאשים את ד) עצמו. ומעשה החכם החסיד שלא יאשים לא

א) שאין לו תקנה ראית איש חכם בעיניו. תקוה לכסיל ממנו. ואולם לא מנה חמישי היודע שאינו יודע. כי הוא את חכמים ימנה. שתכלית החכם לידע שאינו יודע והוא שהזכירו בתחילה ולא כיון לומר בידוע. שיודע החכמה כולה. אלא שיודע מה שיודע שאינו אלא חלק קטן מן החכמה. כי החושב שהגיע לתכליתה הוא כסיל כמ"ש למעלה. ובעודו דורש החכמה יקרא חכם לפיכך המכיר עצמו שאינו חכם, הוא החכם: ב) כך ענשו של בדאי: ג) תולה באחרים שגרמו: ד) מודה ועוזב ירוחם:

פירוש מספיק

אצלו ע"כ הזכירהו ועזרהו: סכל. הרי הוא סכל והרחיקהו: במה שתדע. שלא יאמינו לך: וכבוד האבות. כיבוד אב ואם: ושמע. שמיעת המוסר: שמאשים בני אדם. ותולה סרחונו באחרים. או לפי שאינו מתחרט ושוגה באולתו אחרים נתפסים על עונו גם אחרים רואים ולמדים ממנו: שמאשים את עצמו. ומודה ועוזב: החסיד. משמר עצמו

כ

מבחר

הפנינים

עצמו ולא א) אחרים. ואמר אל תבוש לקבל האמת מאיזה שיבא אפילו מאדם פחות. ואמר מי ב) שמתחכם מבלי חכמה כחמור הרחים טובב טובב ואינו ז) ממקומו ואמר חמלו על נכבד שנקל. ועל עשיר שנירש ועל חכם שנפל בין הפתאים. ואין מי שצריך לחמול עליו כחכם שנפל עליו דין ח) כסיל. ואמר אל תשליכו הפנינים לפני ח) החוזרים כי אינם עושים מאומה. ואל תמסרו החכמה למי שאינו יודע מעלתה כי היא יקרה מפנינים. ומי שאינו דורש אותה רע יותר מהחזיר ואמר החכם שאינו עושה כחכמתו תוכחתו נופלת על

א) לפי שאין חטא בא על ידו כל כלי יצה"ר עליו לא יצליח וכל יגיעיו לא ימצא לו עון אשר חטא לו: ב) ע"ד מתעשר ואין כל: ג) כך הוא ממקומו לא ימיש ולא יוסיף חכמה: ד) צדיק מט לפני רשע: ה) ע"ד שנאמר נזם זהב באף חזיר:

פירוש מספיק

מלחטוא: בלי חכמה. שלמד מרבו ויסד בה יסוד: כחמור הרחיים. כחמור הסובב גלגל הרחים טובב טובב ואינו ז) ממקום עגולו: נכבד שנקל. שהי' מכובד והגיע לקלון: שנירש. שנעשה רש: דין כסיל. כמשמעו או יסורין ועניות שראוי יותר לכסיל מלחכם: אל תשליכו וכו'. הוא משל כאשר מפרש הספר בעצמו: שאינו עושה כחכמתו. שהוא נאה דורש ואינו נאה מקיים: תוכחתו. אשר הוא מוכיח

מבחר הפנינים כא

הלבבות כאשר יפול הגשם על א' האבנים. ואמר מי שאין דבריו דומה למעשיו הוא מבייש את ב' נפשו. ע"כ כשיוציא הדבר מן הלשון לא יעבור האוזן. ואמר אין אדם מכיר בטעות מלמדו עד שידע ג' המחלוקת. ושאלו לחכם האיך נאה לזקן שילמוד. ואמר אם הכסילות נאי הוא לו הלמוד נאה לו. ואמר ארבעה דברים אין אדם חשוב מתגדל בהם ד' שיקום ממקומו לאביו. ושיכבד ה' אורחו. ושיעיין מרכבותיו אפי' יש לו מאה ו' עבדים. ושיכבד החכם לקחת מחכמתו. ואמר מי שיושב בין החכמים מכובד. ומי שיושב בין הכסילים נבזה. ואמר הזהרו מן הכסיל ז' שעובר. ומן החכם הזוטא. ואמר בקשת החכמה כחופש המטמונים ולא יערכנה זהב ופנינים.

א) שלא יצמיחם: ב) חכמת המסכן בזויה: ג) דברי החולקים וחלקי הסותר: ד) להושיבם במקומו: ה) מצינו גדול ששמש: ו) אל יסמוך עליהם, מרבה עבדים, מרבה גול, ודסייר נכסיה כר: ז) חסיד שוטה. ע"ה חסיד על תדור בשכונתו:

פירוש מספיק

לאחרים: הלבבות. השומעים: על האבנים. שאינו עושה פירות: האוזן. אוני השומעים: המחלוקת. אחרים החולקים עמו ומוציאים הדבר לאורו: אין אדם חשוב מתגדל בהם. שלא לעשותם: שעובר. לר' כי לא עם הארץ חסיד ואין ללמוד ממעשיו:

הקדמה לשער היחוד מפירוש מספיק

באחדות הבורא יתברך לעד זכרו והוא שידע האדם שד' אחד אחדות פשוט ואינו ככל האחרים אשר יאמרו על סוג אחד רק אחדות פשוט מבלי שנשיג ממנו שום דמיון וכמו"ש (ישעי' מ') ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו ואל תתמה על זה שהרי הגשמות אין להם גוף וצורה ודמות ולכך אמרו הפילוסופים אם הדברים יגעים בענין הגפש אע"פ שפעולת הגפש ניכרים בנו וכן השכל שפעוליו וסימניו ניכרים ולא נשיג מהם לא דמות ולא צורה ולא נוכל להמשילם ברעיונו כל שכן בבורא כל אלה וכן כתב הרמב"ם בספר מדע על מה שנאמר שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד. אחד לומר שאין כיתודו בכל האחדים ואיננו בדמות גוף וצורה חדע שהרי גוף וצורה אי אפשר להיות בלי קץ ותכלית לו ולכתו ולהקב"ה אין לו קצה ותכלית וכו' וא"ת והלא כתיב ותחת רגליו. באצבע אלקים. יד ד'. עיני ד'. אוני ד'. כל זה לפי דעת בני האדם שאינם מכירים אלא הגופים ודברה תורה כלשון בני אדם וכו' ומה שנראה הקב"ה לכמה נביאים ולישעי' וליחזקאל בדמות אדם לא ראו אלא כבודו והא ראי' שהרי משה רבינו שהי' ראש לנביאים לא אמר אלא הראני נא את כבודך וכו' ע"כ השתיקה בענין זה יפה מהדיבור:

מבחר

הפנינים

כג

שער היחוד

אמרו לחכם ספר לנו מהו הבורא. אמר הדבור במה
 שלא יושג אולת יחשב. והמחלוקת במה שלא
 תגיעהו המחשבה חטא הוא. ואמר שחכם נכנס על
 אנשים שהיו חולקים בדברים. אמר להם לא תשלים
 לכם העצה. אמרו לו ולמה. אמר להם שהעצה היא
 ההסכמה:

פירוש מספיק

שער היחוד. אמרו כדבור מה שלא יושג. כמו
 שכתבנו בהקדמה: אולת יחשב. אם ידבר בו הרבה
 ויחשוב שיגיע לתכליתו: והמחלוקת. להיות נחלק עם
 אחרים בסברות חטא הוא. כי וודאי יטה אחד מיני הדרך
 האמת ומקצץ בנטיעות ח"ו: לא תשלים לכם העצה.
 על מה שהייתם נועצים להתווכח: שהעצה היא
 ההסכמה. כלומר על מה שיכולים להסכים ולהכריע.
 ולהשלים העצה. ובדברים אלו ילאו כל החכמים
 בחכמתם להשיג מהותו בשום ענין. רק בהחלט גמור
 שהבורא יתברך לעד זכרו הוא נמצא קדמון ואין יחיד
 כיחודו בשום דמיון כלל:

שער הענוה

אמר החכם קרן המשכיל ענוה. קרן הכסיל עזות. ועקב כל הענוה שלום. ואמר החכם אני שומע דבר רע ולא אשגיח עליו. א"ל. ולמה. א"ל מפני שאני ירא שאשמע קשה ממנו. ואמר השתיקה לכסיל היא תשובתו. ואמר שלשה דברים מי שאינם בו לא ימצא בו טעם האמונה. ענוה שישב בה אולת הכסיל. ויראה שתמנע מן העבירות ודעת גוהה שיפיים בה בני אדם. ואמר שאדם אחד בא לפני חכם א' ואמר לו אני רואה בני אדם שהם מוזיקים ונפשי יעצתני שלא אתערב עמיהם. א"ל לא תעשה. כי לא תוכל לעמוד בלעדיהם. וגם הם אינם יכולים לעמוד בלעדיך כי הם צריכים לך

פירוש מספיק

שער הענוה. קרן המשכיל. מלשון וירם קרן לעמו (תהלים קמ"ח) כלומר קרני הוד של המשכיל הוא הענוה: וקרן הכסיל עזות. כלומר שהוא מתגאה בעזות מצחו ובו מתפאר: ועקב וסוף כל ענוה שלום. שישלימו אתו כל אויביו: קשה ממנו. אם אשיב לו הוא יחרפנו יותר: ענוה. השתיקה תשובה לאולת הכסיל: ויראה. מהקב"ה: שהם מוזיקים. לעצמם ולגפשם במעשיהם הרעים: שלא אתערב עמיהם. להוכיחם רק ארחיק מהם: בלעדיהם. שצריכים להם לישבו של עולם: בלעדיך. שצריך אתה ללמדם

מבחר

הפנינים

כה

ואתה צריך להם. אך הי' ביניהם חרש שומע עור רואה. אלם מדבר. ואמר אין זו מדה טובה שימנע מהזיק. אבל מדה טובה היא שיסבול הנזק. ושאלו לחכם מה המדות הטובות. אמר סבל. והמדות הרעות. אמר נקמה. ואמר אדם אחד גרף אדם חכם. אמר לו אחד מתלמידיו רבי תן לי רשות בו. א"ל החכם אינו חכם מי שמרשה לרעה. ואמר מי שרב סבלו רב עגוונותו. ימעטו חומסיו וירבו עוזריו. ואמר אחרית כל קטטה חרטה. ואחרית כל עגוה שלום. ואמר מי שהוא עניו יהי' אדון. ומי שיתבונן יזסיף

פירוש מפסיק

ולהדריכם לדרך הישר: אך. זאת עשה ותוכל לעמוד עמהם: הי' ביניהם חרש. אם אתה שומע מקנטרים נגד תוכחתך: ושומע. דבריהם ולתקנם: עור. במה שעושים נגד כבודך: ורואה. מעשיהם והדרך הטוב להם: אלם. שלא להשיב כפי אולתם מדבר מה שצריך לרפואת נפשם: מדה טובה. שיתפאר בו האדם במה שמונע עצמו מלהזיק לאחרים: שיסבול הנזק. הנעשה לו: שמרשה לרעה. שנותן רשות לעשות דבר רע כמו נקמה שנאמר לא תקום (ויקרא י"ט): יתמעטו חומסיו. שימצא חן אף בעיני לסטים: וירבו עוזריו. שידוע שהוא לא התחיל בקלקלה: יהי' אדון. שישא חן בעיני כל רואיו לעשותו אדון כי לא יראו ממנו שיכביד עליהם עולו:

לקח הכמה. ואמר אני מנשא עצמי שיהא שום עון שוקל יותר מפשעי. ואמר מי שאינו מושל בכעסו אין שכלו שלם. ואמר השתיקה מענות השוטה. טוב מענותו. ואמר איזה גבור מי שמשים את האולת בענותו וכובש את כעסו. ואמר כל מי שאינו מושל בכעסו כ"ש שאינו מושל בזולתו. ואמר העניו מרכבת הכסיל. ואמר מי שלא סבל דבר אחד ישמע דברים הרבה. ואמר העוז והנצוח לעניו. ואמר תחלת ריוח העניו. שיעזרו אותו בני אדם על הסבל. ואמר שאדם אחד גרף חכם. א"ל אל תפליג בגדופנו. והנח לשלום מקום. ואמר מי ששמע דבר שאינו כרצונו ושותק עליו

פירוש מספיק

אני מנשא עצמי שיהא וכו'. כלומר בדבר זה אני מנשא עצמי על חברי שיש לי יתרון במה שאין שום עון שקול נגד פשעי ואם כן לא אנשא עצמי: שמשים את האולת בענותו. כלומר שמחשב לאולת אם הוא משיב למכעיסיו: כ"ש שאינו ראוי למשול בזולתו: מרכבת הכסיל. שסובל אולת הכסיל: העוז והנצוח לעניו. מכח שתיקתו הוא מנצח: על הסבל. שסובל ושותק עוזרים לו: אל תפליג בגדופנו. שאתה מרבה לדבר בגדופי ושמצך נודע שאינך כובש כעסך ואף אמרו כל הפוסל במומו פוסל: מקום. שישאר עוד מקום פנוי להשלים

מבחר הפנינים כז

יפסוק ממנו מה שמואס בו. ואמר מצאתי הענוה שהיא עוזרת לי מכל אנשי ואמר שאדם אחד גרף חכם אחד. ורדף אחריז עד ביתו הולך ומגרף. אמר לו החכם אמור פה כל מה שבלבך ושוב לך. קודם שישמעוך קצת מעבלינו ותשמע מה שתמאם ותקח מכות בשכר רוע מעלליך. ואמר החכם שאדם אחד גרף חכם אחד. אמר לו החכם אתה לא הנחת מאומה ממה שידעת בי. ומה שידע בכ הבורא יותר ואמר במשוך הכף אל תחטיאך. ואמר דוחים בסבל צער מה שהוא גדול ממנו. ואמר מי שבחר בטוב יברח מהרע:

פירוש מפסיק

עמך: שמואס בו. דברים רעים וקשים יותר ממה ששמע כבר: מכל אנשי. יותר מכל קרובי: מעבלינו. גבלים כמותך: יותר. כלומר ולא גלה גלותך לפני כל ולמה אתה מגלה גלותי: במשוך הכף. המכה בכ בגזירת הבורא ביסורין ועניות: אל תחטיאך. נגד יוצרך: בטוב. ושלמות האדם:

שער המחילה

אמר החכם המחילה א לנבל. כפי מה שהגון לנדיב.
 ואמר מחל על שדורע לך ותן למי שמעע ממך.
 ואמר ב הודאה בעון הטענה כבקשת המחילה. ואמר
 הודה בעונך ומבקש מחילה. כי כפירת העון שתי
 העונות. ואמר מחל חטא אזהבך. ואל תתגלה ג
 לשנאך. ואמר אם תקום תראג. ואם תמחול תעלוץ.

א) ר"ל לא ישגיח בשחיתות הנבל אלא במעלת נדיבותו שהגון וראוי למחול: ב) ומודה ועוזב ירוחם: ג) כלומר המחילה טובה לך שלא יודע לשונאך מן הפירוד שבינך לחברך וישמח לאיד להחזיק המחלוקת בינך ובין חברך ונוסף גם הוא על שונאך וירבו רודפך:

פירוש מספיק

שער המחילה. המחילה לנבל. למחול לו אעפ"י שאינו ראוי לכך תהי' כפי שהגון לנדיב: והודאה בעון הטענה. אם חברך מודה לך שחטא כנגדך בדבר שאתה טוענו ושואלו למה עשה כך וכך. יהי' בעיניך הבקשת המחילה ומחול לו: שתי העונות. א' שחטא בד'. וב' מה שכופר: ואל תתגלה לשונאך. אם שונאך חטא כנגדך. אל תתגלה לו כאלו ידעת מחטאו. או פי' מחל חטא אזהבך. ובשביל זה תזכה שלא תתגלה להם לשנאך לשנוא אותך: תקום. לעשות נקמה: תראג. אחר המעשה ותתחרט: תעלוץ.

מבחר

הפנינים

כט

ואמר כי מלך אחד צוה להרוג עדה אסירים. אמר אחד מהם אדוני המלך אם אנתו הרענו לחטא. הלא אתה תטיב כשתאמר הרפו לאלה הנבלים. ולא הי' אדם בהם שהטיב לדבר כזה. ונמנע המלך ולא הרגם ואמר כי מלך אחד צוה להרוג חכם אחד. אמר לו אחד מיועציו אתה יכול לעשות מה שלא עשית יותר מלהשיב מה שעוית. ונמנע ולא הרגו:

שער המתון

אמר החכם המתן ותנצל. מהר ותתחרט. ואמר המתון אחריתו טובה. והמהירות אחריתו רעה. ואמר מי שרוכב במהירות אינו בטוח מן המכשול. ואמר יש ממתין ומגיע לחפצו. וממהר ונכשול:

פירוש מספיק

חשמה: אסירים. תפוסים: אתה יכול לעשות. תמיד מה שעדיין לא עשית: יותר מלהשיב מה שעוית. כלומר אם עשית דבר באפך ותהרוג לשום אדם לא תוכל לחזור:

שער המתון. המתן. מלהנקם: ותנצל. מלעשות שלא כהוגן: מהר. אם תמהר: המתן אחריתו טובה. פירוש המתן להיות מתון: מי שרוכב. משל אל המהירות: שממתין. ואעפ"כ מגיע לחפצו:

שער האמונה

אמרו לחכם למה אין אנו רואין עליך סימן דאגה אמר להם מפני שלא קניתי דבר ופקדתי ודאגתי עליו. ואמר אין לך דבר שאין לו גדר. אמר לו מהו הגדר. אמר הבטחון. אמר לו מהו גדר הבטחון. אמר האמונה. אמרו לו ומהו גדר האמונה. אמר שלא תירא דבר. ואמרו לחכם מהו גדר האמונה. אמר הבטחון באלקים ורצות בגזרותיו והמסר אליו. ואמר השמחה והמנוחה ברצון. והדאגה והאבל בהקצפה. ואמר אין לך דבר גדול מן האמונה. וקצת בני אדם סובלים הפגעים האלה כרש והחולי והפחד יודע כי כל אלה משערי האמונה. ואמר החכם בני אדם שאלו מאלקיכם שיחון אתכם האמונה

סירוש מספיק

שער האמונה. שלא קניתי דבר ופקדתי. פי' שלא קניתי שום דבר מקנייני עולם הזה ונפקד ונחסר ממנו ע"י סבה מה ודאגתי עליו. כי זה שיש לי אינו שלי ד' נתן וד' לקח: גדר. שעל ידו משתמר: שלא תירא דבר. אלא תקבלנו בשמחה: והמסר אליו. למסור אליו גופו ונשמתו: השמחה והמנוחה. תלוי ברצון האדם שמקבל בשמחה מד' ב"ה אם טוב ואם רע: בהקצפה. שיקצוף על הבא אליו לא תסור ממנו היגון: שיחון אתכם האמונה. שתהיי

מבחר הפנינים לא

כי האמונה ראש התורה. ובקשו ממנו השלוח כי הוא ראש הגדולה בנעימות תבקשוה בעולם הזה ובעולם הבא ודי באמונה עושר. ובעבודה עסק. ואמר הטרף אין מוצאותיו חריצות ולא מונעתו שנאת השונא. אילו הי' אחד בורח מטרפו כאשר בורח מן המות הי' טורפו רודף אתריו יותר ממנו ולמהר להשיגו יותר. ואמר מי שאינו רוצה בגזירות הבורא אין לשטותו רפואה:

פירוש מספיק

האמונה קבועה בלבבכם: ראש התורה. ויסוד לשמור דברי התורה: ראש הגדולה. ראש לכל הגדולות ואין טוב כי אם השלוח: בנעימות. מעשיכם ולא לתקות התענוגים תבקשוה בעולם הזה: ותועילה לכם אף לעולם הבא: ודי באמונה. שבאדם עשירות: ובעבודה. לעבוד ד': עסק. להיות עסקו בעולם: הטרף. פרנסתו של אדם: אין מוצאותיו. מה שנמצאת לו חריצות וזריזות עמלו כי אם מתת אלקים: מונעתו. ממי שנמנע העושר או ריח פרנסתו אין זה מחמת שנאת שונאיו שיוכלו למנוע ממנו: אחד בורח מטרפו. שאינו רוצה להתעסק להרויח. ומן השמים יגורו עליו להיות לו: רפואה. מי ירפא צערו ודאגותיו ואין הוא ולא אחרים יכולים להסירם ממנו:

לב

מבחר

הפנינים

שער הבטחון

אמרו לחכם. מהו הבטחון באלקים. אמר שתבחנו
 בו בכל ענייניך ותייחס עליו. ואמר מי החכם
 שבבני אדם והבוטח מכולם. מי שהוא רוצה בדברים
 בבואם ובפנותם. ואמר ראוי לאדם שלא יחשוב
 טרפו מתאחר. ושלא ידאג לגזירת הבורא. ואמר
 החכם מי העולם צבא. מה שיש לך מהם יבואך.
 ואם תרפה ממנו מה שיש לך מהם עליך לא תוכל
 לדחותו. ומי שנואש ממה שלא תגיעו ינוח גופו ומי
 שהוא רוצה במה שחגנו הבורא תנוח דעתו. ואמר
 אם תפקיד ביד האלקים כל ענייניך תגיע אל נתיב
 הטובה:

פירוש מספיק

ובפנותם. שיפנו ממנו הטובות: טרפו מתאחר. לבוא
 לו: צבא. זמן וקץ יש לכל דבר כמו צבא לאנוש
 (איוב ד): מה שיש לך מהם. שיגזור עליך: תרפה
 ממנו. שלא תחפרץ בו: עליך. שנגזר לבא עליך:
 שנואש. שאינו חש ומיאש עצמו ממה שלא הגיע לו:
 נוח גופו. מדאגות וצרות:

מבחר

הפנינים

לג

שער התקוה

אמרו שאדם אחד עמד בשער המלך ימים רבים ולא הגיע אליו. כתב באגרת ארבעה טורים. האחד הצורך והתוחלת הביאוני אליך. השני עם החסרון אין סבל על העכוב. השלישי החזרה מבלי הצלחה נקמת האויבים. הרביעי או הן עושה פרי או לאו מעית. ואמר שאדם אחד בא לפני מושל. אמר לו באתי אליך לשאול דבר ששאלתי תחלה מהבורא. אם תעשהו אשבח אלקים ואודך. ואם לא תעשהו אשבח את ד' ואודהו ואדינך לזכות וצוה למלאת משאלו:

פירוש ספסיק

שער התקוה. כתב באגרת ארבעה טורים ושלחם אל המלך: והתוחלת. שתתנו לי: עם החסרון. שיש לי באותו דבר: אין סבל על העכוב. מלבא אליך או לגלות לך: או הן. שתאמר על תוחלת ממושכה עושה פרי: או לאו. שתאמר מניח דעתי מלעכב עצמי עוד בדבר זה: דבר ששאלתיו תחלה מהבורא. שיתן לי חן וימציא לי הדבר ההוא: ואודך. שנעשית שליח לדבר טוב: ואודהו. כי צדיק ד': ואדינך לזכות. שאין המגיעה מצדק:

שער הסבל

אמר החכם סבול האמת ואם יימר. ושאלו לחכם מה גדר הסבל הנאה. אמר הרי הוא הסבל שאין עמו תרעומות עם שום אדם ואמר הסבל שני מינים סבל הצרות. והסבל במה שאסר הבורא עליך. ואמר הזכרון שני מינים. זכרון הסבל בעת הפגע וטוב ממנו זכרון הבורא במה שאסר לך להיות מבריל בינך לבינו. ואמר אני תמה על מי שלא זמן לכל פגע סבל ולכל טובה הודאה. ואמר הדאגה על מה שלא הי' היא רעה חולה ואמר שתיית סם המות טוב מן הדאגה. ואמר כפי הלבבות יהי' היגון. ואמר כפי הגדולה תהיינה סבות הנפילה

פירוש מספיק

שער הסבל. ואם יימר. אף אם יימר לך מלשון מר: תערומות עם בני אדם. אך סובל גידופיהם ודן אותם לכף זכות: שאסר הבורא. ממאכלים האסורים ובעילות איסור וגזל וכל דברי חמוד: שלא זמן. שלא הזמן להיות לו מצור תמיד הסבל: על מה שלא הי'. עדיין שדי לצרה בשעתה: כפי הלבבות. לפי חלשותו של אדם להתגבר נגד יצרו: סבות הנפילה. כי הרבה מתקנאים בו ומחפשים לסבב לו נפילה. כל מי שתנצח האבל בסבל. כלומר שתנצח אבילותו ע"י הסבל:

מבחר הפנינים לה

(וי"א הסבל) ואמר הסבל טוב שבענינים. והעגוה טוב שבדברים. ואמר כל מי שאינו מנצח האבל בסבל יאריך יגונו. הסבל ימצא שלום. והממהר תרטה. ואמר הסבל עושר. והפחזות רש. ואמר יש רעה כשתדמנה לרעה אחרת תהי' מן הטובות. ואמר יש רעה טובה מהסבל. ואמר אין למי שאין לו יכולת טוב מן הסבל. ואמר מי מבני אדם יותר סבלן. אמר מי שמשיב תאותו. ואמר מי שמגביר בסבל בעת צרתו. יגיע אל הפצו מרום לבנו. ואמר הסבל הפשי אפילו אם יגיע לבעליו הנזק. ואמר מי ששם הסבל תכליתו יגיעהו הסבל אל הפצו. ואמר הסבל מר ומעביר מבעליו הנזק. ואמר אין דבר שמחסר מן הרעה כמו הסבל. ואמר איזה מבני אדם נכבד אצל הבורא. ואמר מי שיגיע אל הצרות ויסבול את הבאות:

פירוש מספיק

וי"א הסבל. פי' היותר גדול וחשוב. צריך להיות סבלן יותר. לישא טרחות העם: שבענינים. להתנהג בהם: שבדברים. שבחו של אדם שיסופר עליו: הסבל. אחריתו עושר: והפחזות. המהירות בקצף ושצף אף אחריתו עניות: מן הטובות. ע"כ סבול: יש רעה טובה. כלומר יש רעה שנעשה טובה לסוף ע"י הסבל: מרום לבנו. בהרחבת לב: הסבל חפשי. עושה אדם חפשי מכל צרות: הנזק. לפי שעה: ששם. שי"ן שני בשמאל: מר. בתחלתו:

לו

מבחר

הפנינים

שער ההסתפקות

אמר החכם מי שמבקש יותר מצרכו טורד נפשו מתועלתו. מלך אחד אמר לחכם אלו היית שואל ממני הייתי מספיק לך כל ימך אמר לו ולמה אשאל לך ואני עשיר ממך. אמר לו המלך ואיך אתה עשיר ממני. א"ל מפני שאני מסתפק במעט שבידי יותר ממה שאתה מסתפק ברוב שלך. ואמר מי שדי לו במה שגור לו הבורא הוא עשיר מכל אדם. ואמר הסתפק במה שחלק לך הבורא. ואל תביט אל מה שיש לזולתך. ואמר אל תתאוה במה שלא נתן לך כי מי ששמח בחלקו שבע. ואמר במעט מן המרף מי שירצה הבורא מקבל ממנו מעט ממעשיו. ואמר ההסתפקות טוב יותר מן השכל. ואמר העושר והגדולה היא עויבת החמדה. ואמר ראוי לאדם שלא יבקש מהעולם יותר

פירוש מספיק

שער ההסתפקות. יותר מצרכו. שמתיגע להעשיר: מתועלתו. תועלת נפש לפי שאין אדם מת וחצי תאוותו בידו: מי שירצה הבורא וכו'. לפי יכולתו של אדם יקבל הקדוש ב"ה הצדקה וגמילות חסד שעושה במעט שלפניו ומחשבו לו להרבה: מן השכל. משאר השכל: העושר והגדולה. היא עויבת החמדה ממה שאינו שלו:

מבחר הפנינים לז

מספיקו שבו יעבור הגזק והצורך מעצמו כי הממון שקר והזן העולם בא במהרה. וחלף במהרה. ואמר ההסתפקות שמונע בעליו מן הזלות טוב מהממון המביא לידי בזיון. ואמר עושר הגפש טוב מעושר הממון. ואמר ראש ההסתפקות והזריזות. שלא ינדל בעיניך הרב של זולתך. ואל ימעט בעיניך המעט שלך גם אל תשקול מי של מעלה ממך בך. ואמר כשימעט בעיניך מה שאתה נוהל. זכור בו צוק העניות בצרות שעברו עליך ויהי די לך בשלוה כי אין ממנו תמורה כשתפקד. ואמר פרי ההסתפקות המנוחה. רעני

פירוש מספיק

שבו יעבור הנזק והצורך מעצמו. כלומר שלא יבקש יותר ממה שיש לו בו צורך להעביר ממנו הנזק והצורך בפרנסתו: הזלות. שמתספק במעשי ידיו שלא לזול בכבודו לשאול מהבריות או להיות להוט אחר קבוץ ממון למותרות ולהתבזות בשבילו בעיני די' והבריות: עושר הנפש. בלב טוב ושמח במה שיש לו: בך. כנגדך לומר למה זה יותר עשיר ממנו כי הוא רצון הכורא: נוהל. לחלקך בעולם כזה: כי אין ממנו תמורה כשתפקד. כלומר כשתצער עצמך על המעט שיש לך עתה אין אתה עושה ממנו תמורה להשלמו כשתחסר ממך ע"י צערך: רעני השפלות. הענפים הגדלים ממי שמשפיל עצמו היא

לח

מבחר

הפנינים

השפלות אהבה. ואמר הנהג הנפש כדי הספק ואם לאו
 היא תבקש ממך יותר מספיקך. הם אמרו כי שנים לא
 יתחברו לעולם ההסתפקות והחמוד:

שער היאוש

אמר החכם היאוש ממה שיש בידי אדם תפארת
 לאדם. כי הבצע הוא הרש הנמצא. והיאוש
 תפשי והתקוה אמה. ואמר חשוב כל העולם הפסד
 ואמר הבקשה מהנבראים הסרון אמונת המאמין:

פירוש מספיק

האהבה שבני אדם אוהבים אותו: כדי הספק. לפי מה
 שבידך: ואם לאו היא תבקש ממך. הרבה ולא תספיק
 במעשה ידיך ותדריכך לגנוב וללסטם הבריות כמדת בן
 סורר ומורה:

שער היאוש. מבני אדם. בעושר אם יפגע בו מדת
 הדין מתיאש מהן ומקבל גורת הבורא: הכצע. החומד
 לאסוף תמיד הוא רש בעיניו: חפשי. מהדאגה: והתקוה
 אמה. כאמה המשעבדת לעבודה כן הוא התקוה תמיד
 להרבות הונג: מהנבראים. מבני אדם שיתנו לו:

מבחר

הפנינים

לט

שער הבושת

אמר החכם הזוהר במדרת הבושת. כי הבושת מורה על פני הנדיב. ואמר מי שעמטהו מעיל הבושת. יעלמו מומיו מבני אדם. ואמר הבושת והאמונה נצמדות כשתסלק האמת תסתלק חברתה:

שער הזריזות

אמר החכם מי שנזהר באבריו ייטיבו ספוריו. ומי שדבק בזהירות. לא יחסר ספוקו. ומי שלא יהא נזהר יהי נקל:

פירוש מספיק

שער הכושת. הבושת שאדם בוש בכל מעשיו מד. ומבני אדם שלא לעשות שלא כהונן וסיי טוב לאדם שהוא ביישן: הנדיב. וירא אלקים: יעלמו מומיו. כלומר אף אם בו מומים יתעלמו מבני אדם ולא יספרו רק בשבחו: והאמונה. בהכורא יתב: נצמדות. מחוברות:

שער הזריזות. באבריו. מלילך בהם אחר תאותו: סיפוריו. ספור שבחו. בס"א צעדיו: כזהירות. ונזהר במעשיו ובמה שצריך לו. ואוגר בקיץ לחמו: נקל. נקלה ונבזה:

שער הסלסול

אמר החכם הגדול שביחוסים השם הטוב ואין חוצץ בפני התאוה בעצימת העינים. ואחר (נ"א ואמר) מיקר את הנפש שיחוס האדם על זכרו. ושיקוה השם הטוב. ויבטח באלקים והיא אמונה הגמורה:

שער עזיבת התאוה

אמר החכם לא ישלמו ענייני האדם עד שתפרד נפשה מחשקה ומתאותה. ואמר טעם השכל היא הכרת דברים ותאותם והברלתם. ואל תאמין בעצמך שאתה חכם עד שתמשול בתאותך. ואמר מי שנמשך אחר

פירוש מפסיק

שער הסלסול. כמו סלסלה ותרוממך (משלי ד') והוא לשון הדרכה. או לכוון הדבר על נכון: כעצימת העינים. שלא להסתכל במה שאסרו לו: ואחר עשותו זה מיקר את הנפש שיחוס כל אדם על זכרו לטוב:

שער עזיבת התאוה. שתפרד נפשו. שיפריד נפשו ממה שדרכו לחשוק: טעם השכל. כלומר פרי השכל: הכרת דברים. בין טוב לרע ותאותם במה שדרכו של אדם

מבחר הפנינים מא

שכלו יישרהו ויזדהו. ומי שנוטה אחר תאוותו תתעהו ותאבדהו. ואשרי מי שהגיה התאוה יהי לו עוד שאינו נראה ולא נמצא. כי לא הגיה אדם לכבוד הבורא ונתחרט. ואמר אין מגיעין אל מה שיש אצל הבורא אלא בעבודה. ואמר מי שירא אלקים תטיב אחריתו. ואמר מי שידע שאלקים רואהו ושומעו זה ימנענו מן המעשים הרעים. הוא הירא את דבריו והמשיב נפשו מן התאוה. ואמר מי שנוטה אחר התאוה יעקבוה הראות. ואמר הנצל מנפשך. ותנצל נפשך מדעתך. ואמר התהפכות דברי האדם מורה נטות תאוותו בו. ואמר כבר טבע באולתו מי שנברה תאוותו על שכלו ואמר מי שאינו מושל בנפשו להשיבה מן תואתו אינו בטוח מן רע

פירוש מספיק

להתאוות לו: והכדלתם: תתעהו. מן הדרך הטוב ותאבדהו: עוד שאינו נראה וכו'. כלומר יהי לו מותרות בעה"ב שאין נראה לשום אדם חי ולא נמצא לשום בריה כי עין לא ראתה וכו': אצל הבורא. שכר הצדיקים: הוא. כמו והוא אשר ירא את דבריו: יעקבוה. לשון רמיה כמו ויעקבני פעמים (בראשית כ"ז): מנפשך. מרצונך: ותאותך: מדעתך. הרעה: התהפכות דברי האדם. שהוא הפכפך בדבריו: מורה נטות תאוותו בו. והיא תטהו לדבר לפי שעת תאוותו: טבע. נשרש. דבר לעשות שתועץ עמו

מב

מבחר

הפנינים

אחריתה. ואינה יכול למשול באחרים. ואמר כשיעלה על לבך דבר ולא תמצא עם מי שתועץ שתבטח בו ובעצתו סור מן הקרוב אל תאותך. כי התאוה איבת השכל. ואמר לולי שלשה היו נתקנים ענייני בני האדם. זקן שאינו נשמע. ותאוה שאינה נמנעת. וגאות האדם בנפשו. ואמר אבדת השכל בין היצר והתאוה. ואמר אין העצה עם הקלות ולא החכמה עם המחלוקת ולא המנוחה עם התוחלת. ואמר מי ששמע אל תאותו הפסיד. ומי שהמרה אותה יגבר ואמר אם לא תמרה את פיה תביאך אל מה שיש בו חסרוןך וגרעונך. ואמר מי ששמע אל תואתו כפר ביוצרו וגרל יגונו ורבה הרטתו ונכפל עניו. ואמר החכם התאוה שותפת העורון. ואמר

פירוש מפסיק

וחצטרך לעצת נפשך: סור מן הקרוב אל תאותך. מה שתאותך נוטה אליו שהיא אחר שרירות הלב: לולי שלשה. מדות שאינם הגונות שהם טבועים ברוב בני אדם: זקן שאינו נשמע. ללמוד ממנו: שאינה נמנעת. מהמתאוה: אכדת השכל. השכל נאבד ע"י הלוך אחר היצר והתאוה: אין העצה. להועץ עם מי שיש בו קלות ראש: התוחלת. להרבות עושר: מי שהמרה אותה. מלשון ימרה את פיך (יהושע א'): ונכפל עונשו. שמצטער. ומקבל העונש: שותפות העורון. שהוא עור מראות בסופו: ישנה.

מבחר הפנינים מג

העצה ישנה והתאווה ערה. ועל כן מנצחת התאווה את העצה ושאלו לאחד מהתכמים איזה מלחמה טובה יותר אמר מלחמת התאווה:

שער החסד

אמרו התכמים מתובת השכן שתסייע לו חסדך. ותרחיק מעליו נזקך. מתובת הקרוב שתקרבהו כשירחיקך ותתן לו כשימנע ממך. ואמר עשה חסד עם מי שראוי לו ועם מי שאינו ראוי לו כי אם יהי ראוי לו תשיבהו במקומו ואם אינו ראוי לו תהי אתה ראוי לו כי הבורא צוה לעשות הטוב והחסד:

שער ההכרה

אמרו אינו דעתן מי שמתחכם לדבר אחר שנכשל בו.

פירוש מספיק

כישן על המטה: ערה. כלומר היא ערה תמיד ומוכנת להתאות תמיד וע"כ מנצח הער את הישן:

שער החסד. חסדך. לעשות עמו חסד: תשיבהו במקומו. כלומר תעשה החסד למקום הראוי לעשות: אתה ראוי לו. כלומר לעשיית המצוה כי הבורא וכו':

שער ההכרה. אינו דעתן. אינו ראוי לחשב את האדם

הפנינים

מבחר

מד

אך מי שיכירדו מתחכם מתחכם שלא יכשל. ואמר ראש השכל ההכרה בין ההוה והנמנע. והנחמה במה שאין היכולת. ואמר הדעתן מדבר הדברים ומגיע אל תכלית המעשה ואמר הראיה על דעת האדם בחזרתו ולא נגמרה אמונת האדם עד שנגמרה דעתו. ואמר ראוי למשכיל שיהא מכיר את זמנו וישמור את לשונו ומתעסק בעניינו. ואמר כתב האדם מורה על שכלו ושלוחו מורה על עצתו ואמר כשיסופר לך על צדק האדם. אמור האין דעתו. ואמר מצפון דעת האדם בתוך כתביו וגלויה

פירוש מפסיק

דעתן ומשכיל: ההכרה. להיות מכיר בין דבר ההוה ורגיל ויכול להיות ובין הנמנע שהוא מן הנמנע ואי אפשר: שאין היכולת בידו לתקנו: ומגיע. בדבריו: בחזרתו. כשחזר מן הדבר הנעשה על ידו: דעתו. וישכיל אמונתו: זמנו. אשר הוא מתעסק בהם עם הבריות. ומתעסק בעניינו. כי יגיעת האדם במצות ובדרך ארץ משכחת עון: כתב האדם. ע"י כתביו: ושלוחו. אם הוא חכם מורה על עצת המשלה: אמור. כלומר שאל האין דעתי. כי יש חסיד שוטה: מצפון דעת האדם. תמצא בתוך כתביו: וגלויה. כלומר לגלות אותו מצפון תלוי בבחינה להבחין כל חיבה ותיבה:

מבחר הפנינים מה

בבחינה. ואמר דעת האדם נראה בעסקיו ודע מול
האדם במינויו:

שער המוסר

אמר החכם היה בן מי שתרצה וקנה המוסר כי אין
נשרש מבלי מוסר. ואמר אין אהב להפכפך. ואין
אמונה לעבד. ולא מצוה לחמדן ואין סלסול לכילי. ולא
חבורה לכעסן. ואמר איזה המגיע מבני האדם אמר מי
שהניח המותרים ואחז דרך הקצרה ואמר די בנסיונות

פירוש מספיק

בעסקיו. במעשיו ניכר אם הוא חכם: ודע. לדעת מול
האדם: במינויו. במיני ופקודה שתחת ידו אם הוא
מנהיג או עושה הדבר בטוב ובהשכלה מולו טוב
ומצליח בו:

שער המוסר. הי' בן מי שתרצה. הן שאתה בן עשיר או
בן עני צריך אתה לקנות מוסר: נשרש. בטוב: אין אוהב.
אין שום אדם אוהב את הפכפך: ואין סלסול. ושבח לאיש
כילי. קמצן ועינו רעה: ולא חבורה. אין אדם מתחבר
לכעסן: המגיע. אל תכלית: מי שהניח המותרים. כל
מותרות העולם הזה: ואחז דרך הקצרה. כלומר שמקצר
נפשו מתאוה: בנסיונות. כשהקב"ה מנסה אותו ביסורין:

מו

מבחר

הפנינים

מוסר ובהתפוכת הימים תוכחת. ובמדות מי שתדע עמו ידיעה. ואמר הדעתן לא יבקר כשהוא כבד עליו. ולא יספר באזני מי שאינו מאזין אליו. ואמר שהדעתן כשהוא מבקר מי שהוא כבד עליו אינו שונה לבקרו. והשוטה אינו מרגיש בבזיון. ואמר הגסיונות אין להם תכלית. והדעתן מוסיף בהן דעת ואמר מי שאינו שומע דברך סלק מעליו אמריך. ואמר מי שיפסוק עליך דברך אל תספר עמו כי אין לו מוסר. ואמר מי שילאה לאסור את נפשו אל יאשים מי שאינו שומע אליו. ואמר מי שאינו מקבל מוסר אבד ונעכר. ואמר המוסר מעביר מהדעתן

פירוש מספיק

ובתהפוכות הימים. שאדם רואה. מה יולד יום לקח ממנו תוכחת: ובמדות. ללמוד מדות טובות: מי שתדע. שיש עמו ידיעה טובה. מסתמא מתנהג בטוב: לא יבקר. לא ילך לבקר ולשחר פני מי שהוא כבד עליו ואינו חפץ בקרבתו: מי שהוא כבד עליו. שרואה שכבד עליו ואינו מסביר לו פנים: אינו שונה לבקרו לו עוד. אבל השוטה אינו מרגיש: הגסיונות. וקורות הזמן שבהן הקבי"ה מגסה את הבריות: מוסיף בהן דעת. לעבוד את בוראו: דברך. דברי מוסרך: סלק. הסר: מי שיפסוק עליך דברך. שאינו ממתין לשמוע כל דברך ומשיב טרם שומעו: לאסור את נפשו. מלכת בעצת הרשעים: אל יאשים וכו'. וע"ז נאמר

מבחר

הפנינים

מז

שכרות. ויוסיף לשוטה שכרות כמו שהיום מוסיף לבעלי העינים ראות. ולעטלף עורון. ואמר לעולם לא ישבתי ויראתי שאקום ממנו לזולתי. ואמר הזהר מראש המושבות כי הוא מושב נסיעה. ואמר המוסר מוסיף סבלות הסבל והסבל משען למשכיל. ואמר ראוי לאדם שיהא בותר בארבעה. שידבר הטוב שבדברים ושיאזין הטוב כשידברו עמו ושיסביר פנים למי שיפגע וילמד לשונו לדבר טוב. ושיברח מהארבעה מלדבר עם הכסיל ומחלוק עם עקש. מהחליק לשון לנבל ומחבורת המשחית. ואמר על תאכיל מאכלך למי שאינו פונה

פירוש מספיק

התקוששו וקושו (צפניה ב') קשוט לעצמך וכו': שכרות. כלומר דעה מטורפת: כמו וכו' ראות. כן מוסיף המוסר לדעתן היישרת דרכים: ולעטלף עורון. כן לכסיל ההולך בחושך מוסיף עורון: לא ישבתי. במקום גדולים ולא יראתי שאצטרך לקום ממקומי לישב בו המכובד: מראש המושבות. במקום גדולים: נסיעה. שתצטרך ליסע משם: משען. וסמכו בארבעה דברים. למי שיסגע. להקדימו בשלום: ומחלוק עם עקש. שלא יחלוק עם מי שהוא עקש ועומד על דבריו: ומהחליק. להחניף: המשחית. לאיש משחית: למי שאינו פונה אליהם. ואינו רוצה בו. ויש מפרשים אל תאכיל מאכילך. כלומר אל תאמר דבריך למי

מח

מבחר

הפנינים

אליהם. ואמר מי שירבה שחקו ימעט מוראו. ואמר מתי יהי' המוסר רע מהפקדו כשירבה המוסר ויחסר ויהיו מואסים שיוסף דבר האדם על שכלו. ואמר טוב לסבול שוטה מחצי שוטה [ר"ל שוטה להראות עצמו שהוא דעתן]. ואמרו חכמי הודו אל תדרוש החברים מבלי אמונה ולא העולם הבא מבלי מעשה ולא אהבת נשים מבלי מוסר ולא תועלתך בהזיקת זולתך. ואמר מי ששוקל הדברים ששמע יבין את הסתרים ואמר מי שמנע מהמתרים ישבח עצתו השכל. ואמר בטח באנשי

פירוש מספיק

שאינו רוצה לשומען: שחקו. שמרבה שחוק והיתול עם הבריות או בני ביתו: ימעט מוראו. שאין מי שירא ממנו אלא יהי' נקל בעיניהם: מהפקדו. לפקוד אותו לפני האדם: כשירבה המוסר ויחסר. שכל המקבלו והיינו שיהיו מואסים בדברי מוסריו ואומרים כי אינו מן האפשר שיוסיף דבור האדם במוסריו על שכלו של זה שיותר כי זה הוא שוטה ואין רפואה למכתו: חבלי אמונה: שתלך אתם באמונה שבהעדר אמונתך עמהם לא יתחברו אליך כמו כן באמונה: מעשה. הטוב: מבלי מוסר. ליסרה ויהא מוראך עליהם ואם לא ימשלו בך ויבווך: ששוקל הדברים ששמע. להבין תוכניותם יבין הסתר שבו: מהמתרים. ומסתפק במה שראוי לו לקיים נפשו: ישבח עצמו.

מבחר**הפנינים****מט**

השכל והגדיבות וסמוך עליהם. והתחבר למשכיל שאינו נדיב והשמר ממנו. והואיל בשכלו. וברח מכילי השוטה:

שער ההנהגה

אמר החכם ההנהגה שבמדות מגעת את בעליה אל מעלות המדות. ואמר כי אריסטוטלס כתב אל אלכסנדרוס מוקדון. מושל בעם ורדה עליהם מהטבתך להם ותגיע אל אהבתם כי מושלך בעם בהטבתך להם טוב משתמשול בהם בהכרחתך כי מה מועיל קנין הגופים אך קנין הוא קנין הלבבות כי כשתקנה הלבבות

פירוש מפסיק

שיסכים בזה את שכלו שיהא זך ונקי ולא יערבהו עשן המותרות ורבו המאכלים: בטח. והתחבר: והגדיבות. נדיב אעפ"י שאינו משכיל כל כך: שאינו נדיב. אף שאינו נדיב השמר ממנו. רק יועיל לך בשכלו. שתלמוד ממנו חכמה:

שער ההנהגה. ההנהגה שבמדות. שמנהיג עצמו במדות ממוצעות וישרות עם כל אדם: מהטבתך. כלומר שתראה להטות לבכם אליך ע"י שתחייב עמהם ממנהגי המדינות ולא תיסרם ברידוי ובעול כבד: קנין הגופים. שהוא ע"י ההכרח שצריך להראות לך הכנעו מפניך ולבו בל עמו: אך קנין הטוב. והנאות הוא קנין הלבבות:

בהטבתך נוטים הגופים עמהם. ודע כי העם כשיוכלו
 לומר יעשו השתדל שלא יאמרו תנצל מאשר יעשו.
 ואמר כשתנהיגו בני האדם תנהיגו נדיבי האדם בנחת
 וכבוד והגבלים בהכנעה כי הנדיב כשתכבדהו תקנהו.
 ולא תקנה הנבלים כי אם בהכנעה ובבזיון:

שער התברים

אמר החכם כשילך עמך חברך בצדק ובאמונה
 מחל לעונו. ואמר החבר הרע מבקש (אודב
 פשע אודב מצה) תואנה ואינו מבקש אמתלא.
 ושאל אדם אחד לחכם א) דורני על מי שאשב עמו

א) אנשי ירושלים לא יושבים בישיבה ומסבה אלא אם יודעים

פירוש מפסיק

ודע כי העם. הנרדה בפרך: כשיכלו לומר יעשו.
 כלומר כמו שיוכלו לומר בלבבם ובפיהם להתיעץ עליך
 רעה בפנותם ממך. כמו כן יגמרו הדבר יעשו. ע"כ אני
 יועצך להטיב עמהם לקנות לבביהם ובוזה תשתדל שלא
 יאמרו בלבבם דבר רע ותנצל מאשר יעשו:

שער החברים. מחל לעונו. אם יחטא לך ודן אותו לכף
 זכות: תואנה. עלילות להתקוטט עמך: אמתלא. שלא יהדר
 על זכותך אף אם תרצה לנקות עצמך נגדו: שאשב עמו.

מבחר הפנינים נא

אמר זאת א' האבדה שלא תמצא. ואמר כל אהבה היא כלום ואהבת השומה אינה כלום. ואמר אוהבך שהלך עמך ויעץ אותך לטוב ובא עמך מצד שכלך ולא מצד ראותך ואמר כי אדם אחד צוה את אוהבו. ואמר לו אני ברשותך יותר מידך ונכנע לך יותר מעבדך. ואמר לחברו עלי שלשה דברים שאשים עיני עלי כשהוא בא. ושארחיב לו מושב כשהוא יושב ושאוין אליו כשהוא מדבר. ואמר המסית אחי ההורג והשתיקה אחות הרצון.

ומכירים מי היושב עמהם: א) כלומר קשה למצוא חבר נאמן. לכן שמרהו מאוד שלא תאבדהו ותבקשהו ולא תמצאהו:

סירוש מספיק

להתחבר אליו: זאת האבדה שלא תמצא. אם נאבד ממך חבר טוב לא במהרה תמצא חלופיו: היא כלום. מועילה לאדם: אוהבך. כלומר איזהו אוהבך זהו שהלך ובר: מצד שכלך. שיועץ לך על דברים שמורה אותם שכלך ולא שיסכים עמך במה שהוא מצד תאותך: צוה את אוהבו. צוה אליו לאמר לו: אני ברשותך. מתוך אהבה לעשות מה שלבו חפץ: לחברו עלי. לעשות לו: שאשים עיני עליו. לסייעו ולתמכו: ושארחיב וכו'. שלא יהי עלי למשא וימהר לחזור: המסית. אחרים לחטוא או לעשות רע הוא אחי ההורג נפש. והרי הוא כמוהו: והשתיקה. נגד מחרפיו: אחות הרצון. שיהא

נב

מבחר

הפנינים

ואמר החכם לבנו בני אל תחליף חבר קדמון בחבר חדש בעוד שלבו עמך ואל ימעט בעיניך שונא אחד ואל ירבה בעיניך אלה אוהבים ואמר אני מצאתי כל קניני עולם ומכמוניו אבודים ואין מבמן כמוסר ואין מעו כתבירים ועל כן הרבה מהעוזרים ועוז ביקר המוסר. ואמר אדם בלא חברים כשמאל בלא ימין ואמר כשהגיע מות אחד מתברי נפל נתח מנתחי. ואמר החבר הגאמן אשר לא יפתה אותך וזיק עצמו למען הצילך ואם חומסים אותך יטרח בערך למען הטיב אותך. ואמרו לחכם מי תאהב יותר אחיך או חברך. אמר אינו אוהב אחי עד שיהי חברי. ואמר שלשה ישימו לך אהבת אוהבך זכה שתתחילו בשלום כשתפגעו ותרחיב לו מושב ותקראו בחביב מן הכנויים. ואמר שלשה מן האולת שתגנה בני

פירוש מספיק

מרוצה לעם: קדמון. שיש לך זמן מה: ומכמוניו. ואוצרותיו: אבודין. הולכין לאיבוד ואינם מתקיים כמו המוסר שמקיים נפש האדם: ואין מעוז. ומבצר כחברים נאמנים. ע"כ הרבה לה אוהבים שיהי לך עוזרים וגם תקח לך עוז ביקר המוסר: נפל נתח. כאלו נפל נתח ואבר מאברי: לא יפתה אותך. לדברים הרעים לך: ישימו לך. יעשו לך: אהבת אוהבך זכה. שתהי אהבת אוהבך זכה עמך: ותקראהו. בשם הטוב והנעים וחביב

מבחר הפנינים נג

האדם במה שאתה עושה כמודו. ושתראה בני אדם מומן בעצמך ותשאל במה שאין אתה צריך מהם לעולם ושתזיק שכנגד בדבר שלא יזעיל לך ואמר החברים שלש כתות. מהם כמזון שלא תוכל לעמוד מבלעדיו. ומהם כרפואה אשר אתה צריך לעתים ומהם כמרוה אשר אין אתה צריך מהם לעולם. ואמר החכם לבנו כשיעלה בלבבך להתחבר עם בני אדם התחבר למי שאם תתחבר עמו יפארך ואם תכבדהו יהדרך. ואם תצטרך לעזרתו יעזורך. ואם תאמר יצדקך ואם תכעוס יסבלך ואם יבואך ממנו פגע רע לא א יחילו לך דרכיו ואמר החברים שלשה חבר שיעזורך בגופו ובממונו זהו חבר נאמן. וחבר

(א) לא תחיל כיולדה עבורם כי נאמנים פצעי אהב:

פירוש מספיק

לו מן הכנויים שיש לכנות האוהב הנאמן: ושתראה. בזה לבני אדם המומין שבעצמך שיאמרו טול קורה מבין עיניך: שלש כתות. שלשה מינים: מהם כמזון. והם החברים הנאמנים אותם תרגיל אצלך ותחבר עמהם כמו שתתחבר כל עת אל המזון: ומהם כרפואה. אותם שאינם נאמנים לך כל כך: ומהם כמרוה. וחלי רע שאתה צריך להרחיק מהם: ואם תאמר. דבר מה יחזור להצדיקך: לא יחולו. לשון (תהלים כ"ט) קול ד' יחיל

נד

מבחר

הפנינים

שיזיקך להנאה מועטת אל תחשבהו נאמן. וחבר
 שהסברתו הסברת פנים ורצונו ממך רב ורצונך ממנו
 מעט. ואמר תבורת הגדיב מציאה גדולה ותברת הגבל
 חרטה. ואמר חבירו של אדם שכלו ואויבו תאותו. ואמר
 חברת השוטה סכנה ושנאתו שמחה. ואמר הסברת פנים
 תחזק האהבה וזעם פנים מעדה לבוש א' הקבול:

שער שאלת העצה

אמר החכם הטובה שבבהמות צריכה לשבט והבשרה
 שבגשים צריכה לבעל. והדעתן שבאנשים צריך
 לשאול עצה.

(א) הקבלת פנים וחבה:

פירוש מפסיק

מדבר מלשון חלחלה ורעדה: להנאה מועטת. שיש לו
 מדבר ההוא: בהסברתו. הסברת פנים לבד: ורצונו ממך
 רב. שהוא צריך לך הרבה: ורצונך ממנו מעט. שאין אתה
 צריך לו כמו שהוא צריך לך: מעדה לבוש הקבול. מסיר
 חבירו ממנו שמרוע פניו מראה שאינו רוצה לקבלו:

שער שאלת העצה. לשבט. להוליכה בדרך חלק: לבעל.
 ליסרה: לשאול עצה. מאחרים אל יסמוך על דעתו לבד:

מבחר הפנינים נה

שער תפיסת החבר

אמר החכם אם יחמם לך חברך תפוס עליו בינו לבינך בלבד. אם ישמע לך כבר רוחת. ואם לא ישמע לך אמור לו בפני אחד או בפני שנים שישמעו הדברים ואם לא ישמע חשוב אותו חבר פחות. ואמר אין תוכחת בני אדם מועילה לאיש כשאין לו מוכיח ושכלו. ואמר תפוס קודם הגמול:

שער בחינת החבורה

אמר החכם אל תתברר אלא למי שמכיר ערך מעלתו. או טוב לך בחברתו. ואמר מי שרווחו יקרה ודעתו

פירוש מפסיק

שער תפיסת החבר. תפוס עליו בינו לבינך. לאמור לו למה עשית כך ואל תביישהו ברבים: כבר רוחת. שישב הפסדך ולא תשא עליו חטא: פחות. וגרוע. והנח לו כי מי שלא יחייבש בפני שנים ושלש אף לפני רבים לא יבוש: מוכיח משכלו. ששכלו מוכיח ומטהו אל האמת: תפוס. והוכיח חברך על מה שעשה לך אולי יכנע עצמו בפניך: קודם הגמול. שתגמלהו רע על מה שעשה:

שער בחינת החבורה. יקרה. בעיני עצמו שלא להתברר עם הרשעים. ואעפ"כ דעתו נחה זהו חבורתו טובה:

נ

מבחר

הפנינים

נוחה חבורתו טובה. ואהבתו מתמדת. ואמר החבורה
הטובה מצלת מן הרעות:

שער תוכחת אהבה

אמר החכם מעולם לא הוכחתי אדם שלא מצאתיו
מתפש על מומי. ואמר חבר שיגיד לך מומך בינו
לבינך בכל עת שיפגעך. טוב לך מחבר שיתן לך בכל
עת שיפגעך דינר זהב. ואמר אני אוהב מי שיודיענו
במומי ביני לבינו בלבד:

שער האהבה

אמר החכם מי שאסף אל אהבתו השלמה בך העצה
הטובה אסוף אל אהבתך הזכה בו שתתחייב
עצמך לשמוע לו ואמר כשיקיימו השרשים הלבבות יראו

פירוש מפסיק

שער תוכחת האהבה. בחינת אהבה אם היא שלמה: לא
הוכחתי. לא נתווכח לי: מחפש על מומי. להוכיחני ביני
ובינו להדריכני בדרך טוב:

שער האהבה. שאסף. שחבר אל אהבתו השלמה שיש לו
עמך. העצה הטובה. אף אתה אסוף וכו' לשמוע לו:
השרשים. של האהבה בלבבות יראו ממנה הסעיפים היינו

מבחר הפנינים

נז

הסעיפים על הלשונות. ולא תראה לך אהבה ישרה אלא מלב שלם. ושאלו לחכם מהו האהבה אמר נטות הלבבות והתחברם יחד. ואמר אין נקב המחט צר לשני א) אהבים. ואין רחב העולם די לשני שונאים. ואמר כשתרצה לדעת מי יאהבך או מי ישנאך ראה מה יש בלבך. ואמר מי שהשליך טרחו עליך ומנע ממך טובו אל תאמין באהבתו. ואמרו לחכם מי מבני אדם תאהב יותר. אמר מי שרבו טובותיו אצלי ואם לאו מי שרבו עונותי אצלו. ואמר במה מכיר האדם אהבו. ואמר כשהלבבות והלשונות רצות בו אינן צופות כ"א אהבתו

א) והוא שאמרו רז"ל כד הוא רחמתיק עויזא אפותיא דספסירא שכיבן.

פירוש מספיק

הענפים על הלשונות. כלומר שבדבריו יהי ניכר אהבתו שבלב: אין נקב המחט צר. וקצר לשני אהבים. כלומר שאין אחד דוחק את חברו ממקומו. אף אם ידחוק לו המקום: בלבך. אם בלבך אהבה שלמה נגד האדם גם הוא יאהבך ואם ימרה ללבך נגדו מסתמא אף אין לבבו קרוב אליך: מי שרבו עונותי אצלו. והוא סובל ומוחל לי על בקשת המחילה ממנו: רצות בו. חפצים באדם: אינם צופות. ר"ל רואות כ"א אהבתו וזכותו וכו':

נח

מבחר

הפנינים

ולא מדברות כ"א בשבתו. ואמר כשתאהב לא תחניף
 לו ולא תשאל עליו כי שמא תמצא אויב שיספר לך
 מה שאין בו. ויפריד בינך לבינו. התנדב לאהבך
 בנפשך ובממונך. ולמדועך בטובך ובדברך הטוב.
 ולהמון העם בהסברת פנים ובנתינת שלום. ולשנאך
 בצדקה ודום על תורתך וזכרה עם הבל. ואמר הזהר
 ממי שאהבתו כפי הצורך כי אם השלמת הצורך
 תשלם אהבתו. ואמר אל תשיאך אהבת המלך
 כשהוא אוהב אותך. וכשאתה בטוח מן השר. אל
 תירא מן המלך. ואמר לא אהבני אדם שלא היתה לו
 אהבתי וכה כל ימי. ולא שנאני אדם שלא התפללתי
 בעדו שיישרהו הבורא. ולא האמין אדם אותי על
 סודו וגיליתיו. ולא שלחתי יד בדבר שאינו הגון. ולא
 אמרתי הן וחזרתי בו אפילו אם היתה מאברת כל

פירוש מספיק

ולא תשאל עליו. בחקירה רבה מבני אדם אחרים כי אי
 אפשר שלא יהי לו אויב וירשיע עליו וכו': ולמדועך.
 קרובך: וחוס. על כבוד תורתך: וזכרה. להתענג על פיה
 עם הכל: כפי הצורך. שהוא צריך ממך: אל תשיאך. אל
 יפתה לבבך להתגאה אם המלך אוהב אותך כי אהבתם
 אינה מחמדת: מן השר. העושה עבודת המלך וממונה על
 תפקידיו: שאינו הגון. דבר האסור. או נגד כבוד הכריות:

מבחר הפנינים נט

ממוני ממעי. ואח"כ אמרתי בכל דבר היא הסבל הטוב
אלא על האוהב:

שער קבול התנצלות

אמר החכם כשתראה אמתלת ההתנצלות יסור ^(א)
הרחוק. ואמר אין טוב לתפוס על מי שמבקש
ממך את המחילה. ואין לחשוב עון על מי שהתנצל.
ואמר מי שאינו נושא עון ומקבל התנצלות אל תבקש
תבורתו. ואמר כשיתנצל לך אוהבך ^(ב) מקצורו באמתלא
או ^(ג) בהודאה אל תתפס עליו ומחיל לו כי המחילה

(א) ויחבב הקירוב ולא תדחה את המתנצל אחר שמבקש קרבתך:
(ב) הוא דבר הכתוב על כל פשעים תכסה אהבה: (ג) שחטאת לי:

פירוש מספיק

הוא הסבל הטוב. לשמוע חרפת עצמו ולשתוק: אלא על
האוהב. שלא ישמע חרפת אוהבו וישתוק רק מתנצל בעדו:

שער קבול התנצלות. אמתלת ההתנצלות. שחבירך
שחטא נגדך נותן אמתלא והתנצלות על מה שעשה
ואתה תראה אותה לקבלה הימנו או יסור הרחוק
שבלבך עליו: לתפוס. בדברי קנטור או שנאה בלב:
מקצרו באמתלא. כלומר שיקצר באמתלא ואין מרבה
בה דברים: או בהודאה. שמודה שחטא בשגגה:

ס מבחר הפנינים

ממדות הנדיבות. ואמר כי אדם אחד התנצל לאהבו ואמר לו אהבו כבר לא הצריכה הבורא אל התנצלות כי דני אותך לזכות ולא הצרכנו לחשוב עליך רע^א באהבתינו אותך. ואמר איש אחד לאהבו אל יתעבב עמי עונך אלא עדי התנצלות אע"פ שהאחד^ב ברור לי. והשני^ג ספק כרי שתהי לי [יד] אצלך^ד ותקום טענתי [עלי]^ה עליך. ואמר מי העצל שבבני אדם מי שמתעצל מקנות האוהבים ויותר עצל מי שבאו לידו ואבדם. ואמר קבל התנצלות ממי שיבא להתנצל לפניך אם אמת אם שקר כי מי

(א) אם התנצלותך אמת: (ב) להתקרב אליך כדין אוהב נאמן: (ג) שהייתי טוען שאתה אוהבי באמת ולא תתבטל אהבתינו: (ד) כלומר שקצור יד לשונו לתת טעם באמתלאתו: (ה) מודה ועוזב:

פירוש מספיק

באהבתינו אותך. שאנחנו בטוחים באהבתך שלא במתכוין עשייתו: לא יתעבב עמי. עונך. אלא עדי התנצלותך: אין אני מעבב בלבי עליך שום תלונה על חטאך נגדי אלא עד שתבא ותתנצל ואז הוא סר מלבי: שהאחד ברור. מה שחטאת נגדי: והשני היינו התנצלות ספק אם הוא כדברך אני מקבלו כדי שתהי אהבתי אצלך: ותקום טענתי עליך. שהייתי אומר שאתה אוהבי תמיד ולא אכחיש דברי:

מבחר

הפנינים

סא

שמרצה אותך בגלוי מוקירך ומי א' שממרה אותך
בסתר ב' מכבודך:

שער ישיבת החבורה

אמר החכם הזהר משיבת א' אצל מי שלא תלמד
ממענו טוב. ואמר ישיבת חבורה רעה מקנה
המדות ב' הרעות. ואמר במה יבחן המשכיל את נפשו
אחר שיסבול אשה רעה. ואמר האשה רעה כמו הזאב
שמחליף שערו ואינו מחליף טבעו. ואמר הרע

(א) מוכיחך או מכלימך בינו לבין עצמו בלי שידעו בו בני אדם:
(ב) אך הזהר ממחליק לשון כמשי"ה גבר מחליק על רעהו שח
פורש על פעמיו ואמר כי יחנן קולו אל תאמין בו:

(א) הולך את חכמים יחכם ורוע כסילים ירוע: (ב) כמשי"ה אל
תתרע את בעל אף. ואת איש חמות לא תבא. פן תאלף אורחותיו
ולקחת מוקש:

פירוש מספיק

בסתר. היינו בינך לבין עצמו אומר אמת הדבר שדברתי
עליך או שעשיתי נגדך אבל לא לפני אחרים אף זה מכבודך:

שער ישיבת החבורה. במה יבחן המשכיל את נפשו.
שהוא סבלן: הזאב שהחליף שערו. כשיוקין וכו' כך
האשה רעה אף שתוקין לא תחליף טבעה או י"ל שאף אם

סב

מבחר

הפנינים

שבמתחברים שקונה האדם האשה הרעה והיא א'
 חבורה. ואמר הזהר משבת עם הכסיל. כי כמה פעמים
 הפסיד את העניו. כשתשב שב עם הגדיבים. כי אין
 כבודו של אדם וקלונו אלא באיש ישיבתו. ואמר מי
 שהכנים עצמו בדבר רע ישיגהו החשד. ואמר מי שיביא
 עצמו אל החשד אל יאשים מי שמחשב עליו רע. ואמר
 שב עם החכמים והאזין אל חידותם ואל יסורו מלבבך.
 ואמר מהו טוב לאדם. אמר שכל שיהי' בו ואם לא יהי'
 השכל הממון שיהדר בו ואם לא יהי' הממון האשה
 שתכסה על מומיו. ואם לא תהי' האשה השתיקה
 שתכסה על מומיו. ואם לא תהי' השתיקה הקבר טוב
 לו. ואמר ארבעה מאכדים את האדם. הגאווה, והעקשות,
 ועצלה, והמהירות:

(א) צרעת לבעלה:

פירוש מספיק

האשה מראה עצמה כצדקת כמו שהזאב מחליף שערו
 אעפ"כ לא תאמין לה לבטוח: והיא חבורה. מלשון פצע
 וחבורה: הפסיד את העניו. מדת ענותנותו: כי אין כבודו
 של אדם. ניכר אלא באיש ישיבתו: בדבר רע. שמתחבר
 עם שאינם מהוגנים: החשד. שיאמרו שאף הוא כאחד
 מהם: הקבר. המות: והמהירות. שאינו מתוק:

סג

הפנינים

מבחר

שער בחינת האוהבים

אמר החכם האוהב הנאמן מי שהתגרב לך ממונו בעת רצונך ובנפשו בעת צרתך. ואמר כשתרצה להתחבר עם אדם הבעיסהו ואם יודה לך על האמת בעת כעסו התחבר לו. ואם לא עזב אותו. ואמר אל תבטח בהודות מי שתתן לו ער שתמנע ממנו כי הסובל הוא המודה והחרד הוא הכופר:

שער הסתרת הסוד

אמר החכם כל דבר שתסתור אותו משונאך אל תגלהו לאוהבך. ואמר כי איש אחד גילה לאוהבו אמר לו הבנת אמר לו הן הבנתי אבל שכחתי. ושאלו לחכם איזהו הסתרת הסוד. אמר אכחיד המגיד ואסתיר

פירוש מספיק

שער בחינת האוהבים. במה יבחן אם אוהב נאמן: האוהב הנאמן. הוא מי וכו': בהודות אדם שמודה לך (בלשון אשכנז דאנק): והחרד. שכועס על הדבר:

שער הסתרת הסוד. אבל שכחתי. שהיא כאלו נשכח ממני שלא אוציאהו מפי: אכחיד המגיד. שלא אומר אדם זה גילה לי סוד אעפ"י שלא אומר הסוד פן ירגיש בדבר:

סד

מבחר

הפנינים

ההגדה. ושאלו לחכם האיך הסתרת הסוד. אמר שמתי לבי קברו. ואמר החכם לא גילה לי אדם מעולם סוד שהפקדתיו. האשמתי. אבל האשמתי את לבי מפני שהי' צר יותר להכילו בעת שהפקדתיו בלבו. ואמר מי שלבו צר לשונו רחב. ואמר סודך אסירך. ואם תגלהו תהי' אסירו. ואמר סוד בין שנים. ובשלשה אינו נסתר:

שער הצדק

אמר החכם מי שיבחר בצדק למעו יכנעו לו בני אדם על כרתם. ואמר מי שבחר בצדק לדת יהי' לו למגן חוק. ואמר האמונה תולדות הנדיבות. ואמר גדר הנדיב מתנה מהרה וגדר הכילי האתור והעלילה. ואמר

פירוש מספיק

לא גילה לי אדם סוד. מאותו סוד שהפקדתיו אצלו לפקדון. והאשמתי עליו: אבל האשמתי את לבי מפני שהי' צר יותר. להצילו ולשמרו באותו עת שהפקדתיו בלבו של זה שחזר וגילהו: אסירך. אסור בויקים אצלך כל זמן שלא תגלהו: תהי' אסירו. שבקל יעמוד לך ע"י נוק:

שער הצדק. למעוז. למבצר: לדת. בדת התורה: האמונה. שתראה בהן אדם ודאי הוא מתולדות הנדיבות שיש בו:

מבחר הפנינים סה

שתירא מן התרטה אמור לא קודם הן. וכאשר תאמר
זן סבול וקיים מה שאמרת כי לא אחר הן מגונה מאוד:

שער הצניעות

ואלו לחכם מהו הצניעות. אמר שיתבייש אדם
מעצמו. ושאלו אותו מהו הנדיבות. אמר שיהיה
דם על תורתו. ויתקן ממונו ויעשה מה שהוא חייב בו.
זמרו לחכם מהו הצניעות אמר החכמה מהו הצניעות
נדיבות. אמר הענוה עם שמירת התורה וההנהגה
טובה והצדק והסבל המחיה. וסבל הפגעים. וסבל
ועלוב. ואמרו לחכם מהו הצניעות. אמר שלא תעשה
סתם מה שתתבייש ממנו בגלוי. ואמר התרחק מן
עברות. כי אין צניעות לאדם אם לא יהי' בגדיו לבנים
וצניעות האדם תיקון ממונו. ואמר אין תורה אלא
צניעות. והצניעות עויבת התענוגים. ואמר אינו יכול
סבול מדת הצניעות. אלא מי שרוחו נדיבה. ואמר

פירוש מספיק

וער הצניעות. מעצמו. ולא יעשה בסתר ממה שמתבייש
פני בני אדם: חייב בו. כמו צדקה וגמילת חסדים: וסבל
ומחיה. ויסתפק במה שיש לו ממנה: העלוב. הכושה
המביישים: בגדיו לבנים. כלומר רחוצים מצואת
העברות: נדיבה. ואהוב לבני אדם:

סו

מבחר

הפנינים

תחילת הצניעות הקבלת פני האוהב. ואמר השניה
להראות אהבתו. השלישית לעשות הפציו. הרביעית
להשתתף עמו בצרתו:

שער השתיקה

אמר החכם כשאני מדבר אתחרט. וכשאני מדבר
לא אתחרט. ואמר כשאני מדבר דבר הוא
מושל בי. וכשאני מדבר אני מושל בו. ואמר אני
על השבת מה שלא אמרתי יותר יכול מעל השבת
מה שאמרתי. ואמר מה לי לדבר דבר שאם יסופר
עלי יזיקני ואם לא יסופר לא יועילנו. ואמר יש דבר
שמסיר טובה רבה. ואמר עצלות השתיקה טוב
מעצלות הדבור. ואמר מות במדוה השתיקה ואל
במדוה הדבור. ואמר טוב שבעבודה השתיקה

פירוש מפסיק

שער השתיקה. הוא מושל בי. שלא אוכל לחזור בי: אני
על השבת. כלומר בקל אני יכול להשיב הדבר ולשנותו
לטוב. מה שלא אמרתי אבל לא מה שכבר אמרתי: לדבר
דבר. מבני אדם או לגלות סודי: יש דבר. שהאדם מדברו
ועל ידו מסיר ממנו טובה רבה: מעצלות הדבור. אף שהוא
מעט: מות במדוה השתיקה. מוטב לאדם שימת ע"י
מדוה הבא משתיקה ולא ע"י מדוה הדבור: שבעבודה.

מבחר הפנינים סז

והיחול. השתיקה והיחול. ואמר תתחרט פעם א' על השתיקה ותתחרט ב' פעמים על הדבור. ואמר השתיקה של אדם טובה מן הדבור בלא עתו. ואמר ברוב השתיקה יהי המורא. ואמר אצור לשונך כאשר ממונד. ואמר כשתחסר המוסר הדבק בשתיקה. ואמר חתף האדם תחת לשונו. ואמר מות האדם בין לחייו. ואמר עדיפת הדיבור על השכל פתוי. ועדיפת השכל על הדיבור גנות והטוב שייפה זה את זה. ואמר מי שיהי דבריו יותר משכלו יהי דבריו עליו. ומי ששכלו יותר מדבריו יהי דבריו לו. ואמר שאדם אחד מארץ ערב

פירוש מפסיק

בעבודת הבורא: והיחול. לחסדו: ברוב השתיקה. שלא יתערב עם בני אדם ברוב הדיבור ואף נגד בני ביתו. ירבה הבורא: כשתחסר המוסר. שלא תוכל ללמדו כרצונך: חתף. כמו (איוב ט') הן יחתוף ומי ישיבנו והוא לשון מהירות ופתאומית כלומר לדבר פתאום הוא מוכן תחת לשונו של אדם אבל החרטה סמוך לו: בין לחייו. כינוי ללשון המדבר המונחת בין לחיו של אדם: עדיפת הדבור על השכל. שמדבר יותר משכלו: פתוי. בלשון פתי: ועדיפת השכל על הדבור. כלומר שהוא חכם אבל אינו מדבר לפי חכמתו שאין חכמתו ניכרת בדיבורו. הוא גנות: דבריו עליו. מושלים עליו: יותר מדבריו. שמדבר מעט:

סח

מבחר

הפנינים

נכנס במקום ישיבה והאריך לשתוק. אמרו לו בדין קראוך מגדיבי ערב. אמר להם אחי חלק האדם מאזנו לנפשו. וחלק האדם מלשונו לזולתו. ואמר שאדם אחד האריך לשתוק וכשהי' מדבר מדבר ברגילות. יום אחד אמרו לו השמיענו בחסרך תוכן הדברים ותועלתם והיזקם. אמר להם ד' פנים הדברים. מהם הדברים שתקוה תועלתם ותירא מאחריהם. והרוח שבהם ההצלה. ומהם דברים לא תקוה תועלתם ולא תירא מנזקתם. אם תעזבם תקל משאם מעל גופך ולשוניך.

פירוש מפסיק

ישיבה. ישיבת חכמים: בדין. לשון בתמי: חלק האדם מאזנו. מה ששמע מהחכמים הוא תועלת נפשו וזה הוא במה ששומע ושותק. אבל החלק שיש לאדם מלשונו כשמדבר אינו לעצמו כ"א לזולתו ואני באתי לתועלת עצמי: ברגילות. בדברים הרגילים בין בני אדם ואין בהן משום לשון הרע לזות שפתים: תוכן הדברים ותועלתם והיזקם. כלומר הטוב והרע שיבא ממדת הדבור: ד' פנים הדברים. לד' פנים נחלקים חלקי דבורי בני אדם: שתקוה תועלתם. כמו הרכילות ולשון הרע וחנופה שאתה סבור שיועילך. ותירא מאחריהם. שישמעו בך אותם בני אדם שדברת עליהם: ההצלה. הטוב לך שתציל עצמך מדברים כאלו: לא תקוה וכו'. ולא תירא והם דברי

מבחר הפנינים סט

ומהם דברים לא תקוה תועלתם ותירא מאתריהם [וזה הנזק]. ומהם דברים תקוה תועלתם ותהי' בטוח מאתריהם. ואלה הדברים שאתה חייב בהם לדבר והגה במל שלשת רבעי הדברים. ואמר החכם כשתדבר המעט כי כפי שימעטו דברי האדם ימעטו טעיותיו. ואמר כשתדבר בלילה השפל קולך. וכשתדבר ביום הבט סביבך קודם שתדבר. ואמר תנה סודך בשדה ועצתך על ההרים כדי שתראה סביבך. ואמר מות האדם בכשלוך לשונו. ולא מות בכשלוך רגלו כי כשלוך לשונו יסיר ראשו. וכשלוך רגלו ירפא לזמן מועט:

תוספות. אמר אם הדבר בשקל כסף. השתק בככר זהב. כל שתק צרי לכל נגע עין השתק פרי השלום. אויל שותק חצי חכם. ואמר יפה אויל ששותק מחכם ורוב דברים. הר כבוד נמשל לרוב דברים. דבור בשכל כמלח בתבשיל מה מלח רב קשה בתבשיל. וכתקונו יפה. כך הדבור לאיש שכל. ע"כ:

פירוש מספיק

חדושי עולם וספורי מלחמות וכדומה: לא תקוה וכו'. ותירא וכו'. כגון דברי קטנות ומחלוקת. תקוה וכו'. זהו דברי תורה ומצות וחכמה: טעיותיו. שלא במהרה יטעה: יסיר ראשו. לפעמים ע"י דבורו על הגדולים יסירו ראשו מעליו:

ע

מבחר

הפנינים

שער יתרון מעלת הדברים

הנכונים על השתיקה. אמר החכם דבר אמת טוב
 מהשתיקה. אמר כי אנשים גנו לפני המלך
 הדברים. אמר חלילה. כי מי שיטיב לדבר יוכל לשתוק
 ולהטיב. ואמר לא ימלאנו לבו לדבר אלא מופלג או
 מחליק. ואמר יש מלה שמשיבה נקמה:
 תוספות. ואמר מלה נכונה נופך ומשובצת זהב טוב מלה
 כאבן ספיר. ולא תסולה בכתם אפיר. ע"כ:

שער המלך

אמר החכם מי שהמלך תובעו. תצר עליו ארצו. ואמר

פירוש מספיק

שער יתרון מעלת הדברים. שלפעמים טובים יותר
 מהשתיקה. גנו לפני המלך הדברים בסתם. ושבתו
 השתיקה: חלילה. שיהי תמיד טוב לשתוק: אף לחכמים.
 כי החכם שיודע להטעים דבריו שיהי בהשכל. יכול לשתוק
 כשאין השעה צריכה לכך: מופלג בחכמה: או מחליק.
 לשונו להטיב ולכפות דבריו: שמשיבה נקמה. שמשכך
 חמת אדם בדברם אליו דברי רצוים:

שער המלך. תובעו. על דבר שעשה ומבקש עלילות: חצר
 עליו ארצו. אף אם רחב מאד. כי לא יוכל להמלט מפניו:

מבחר הפנינים עא

יראו אלקים כפי מה שיאות. והמלך לשמוע לו. והתנהגו עם בני אדם בטובה. ואמר המלך והתורה שני אחים לא יעמוד האחד מבלתי השני. אל תדור בעיר שאין בה מלך נורא. ואמר אל תדור בעיר שאין בה שופט צדק. ורופא חכם. ושוק נמצא, ונהר נגר. ואמר המלך כאשר אם תרחק ממנו תצטרך אליו. ואם תקרב אליו ישרפך. ואמר כאשר המלך יריבך המעט אמריך כי אתה מעוצת. ואמר הרע שבממון שלא יוציאו ממנו. והרע שבתברים המדיית. והרע שבמלכים אשר יראהו הנקי. והרע שבארצות אשר אין בה שובע ולא בטחה. ואמר צדק המלך המועיל לעם יותר משובע הזמן. ואמר חברת המלך אע"פ שיש בו כבוד ויקר דומה להר נבוה שיש בו כל פרי טוב וכל חיות רעות העליה אליו קשה והעמידה

פירוש מספיק

יראו אלקים. כלומר היו יראים מפני אלקים ואף לשמוע למצות המלך: המלך והתורה. אשר על פיה ינהג בני מדינתו הם שני אחים. ושוק נמצא. ליקח כל צרכיו: ונהר נגר. נהר מושך: תצטרך אליו. או למיז או לשפוט בינך ובין חבירך וכדומה: המעט אמריך. בהתנצלותך להתוכח עמו: שלא יוציאו ממנו. לצרכי האדם ולעזרת חביריו אלא מאסף תמיד: המדיית. ומסיתו לדבר רע: יראהו הנקי. אף הזכאי מתירא ממנו שאין בחר בצדק

עב

מבחר

הפנינים

בו יותר קשה. ואמר כשיחמסנו אדם נזעק אל המלך.
וכשיחמסנו המלך אל מי נזעק:

תוספות. ואמר ארבע אין מזכים עמהם ברין. הבורא.
ודמלך. ועם אביו. ועם רבו. ואמר אל יערב לך
משל המלך. פן תקיאנו ותשלם ארבעתים. ואמר אל תבזה
עבריו ואל תשחק עם נשיו. ואמר השמר בסודו ואל תשקר
בפניו. כי נביא הוא. ואמר ירא משחקו כי עמוקות
מחשבותיו. ראה הארי נוהם וטורף יגלה מלתעותיו:

שער אהבת האמת

אמר החכם מנוחת החכמים במצא האמת. מנוחת
האילים במצא השקר. ואמר באמת קיום כל
הדברים ובשקר סורם. ואמר כי מלך אחר צוה להרוג

פירוש מפסיק

ומשפט: אל מי נזעק. לכך הרחק מקרבתו: פי' חוס'. אין
זוכה. כי צריכים להכנע מפניהם: משל המלך. לעשות
כמוהו: עם נשיו. שלא יחשדך כי נביא הוא לבו רחב
להביץ כל דבר כנביא: ירא משחקו. אם מראה לך פנים
שוחקות אל תהי' בוטח על זה והמשל על זה הארי נוהם
ומראה כמשחק וטרף יגלה מלתעותיו:

שער אהבת האמת. מנוחת החכמים ומגמתם: סורם.

מבחר הפנינים עג

חכם אחד שהי' חולק עליו בשקר וכאשר הוצא ליהרג ראה אשתו שהיתה בוכה. אמר לה למה תבכי אמרה לו ולמה לא אבכה והורגים אותך על לא חמם בכפך. אמר לה והאיך היית רוצה שיהרגוני על חמם שיהי' בכפי:

תוספות. ואמר האמת מרפה. ומחלה בעקשות פה. ואמר האמת אור לעינים. והכזב פה לרגלים. ואמר הכזבן אף כי אמת ידבר. אין לדבריו מתחבר:

שער העושר

אמר החכם יש שתהי' החכמה נמבזה במסכנות. והאולת תכסה העושר ואמר עושר האדם יכסה את מומיו ומצדיקו בכזביו. ושכל הרש נבזה וחכמתו נחשבת לאולת:

תוספות. ואמר דעת בלי עושר. כרגלים בלא מעלים. ואמר עושר בלי דעת כמעלים בלי רגלים. ואמר עושר בלי שכל כתפל בלי מלח לאכול. ואמר שכל בלי עושר. לא יתהלך ביושר. הכי יעוף בלי כנף הנשר:

פירוש מספיק

העבירם מן הקיום: בשקר. בעלילות שקר:

שער העושר. נמבזה. מאוסה בעיני בני אדם: במסכנות. בחכם עני:

עד

מבחר

הפנינים

שער התפארות הכסילים

אמר החכם הכסילים התפארותם בממון ונגותם
 החכמה. והתפארת החכמים בחכמה ומוסר
 ונגותם הממון והסכלות. ואמר כי אדם עשיר עבר על
 חכם והי' לבוש בגדי חמודות. והחכם הי' לבוש בלויזות.
 אמר לחכם אתה הוא שתברת החכמה וקבעת הנמוסות
 והרבה לתמוה עליו. אמר לו החכם אין מעלת האמת
 הבגדים החמודות אלא הדעות הזכות:

תוספות. ואמר השכל בכליה. והחכמה תחיה את בעליה.
 ואמר החכמה דרושה בכל רגע. רפואה לכל נגע. שבעה בלא
 יגיעה. והמלט מגזירה רעה. מעוז ומחסה בסתר. כבוד ונזר
 וכתר. אוצר אשר לא ישלפו בו ידים:

שער מדות החמודות

אמר החכם המדות החמודות ^(א) עושר דבר אמת.

(א) מעשירות בעליהן קא קצית כו'. זהו שאמר הכתוב עטרת

פירוש מפסיק

שער התפארות הכסילים. בלויזות בגדים בלויים:
 הנמוסות סדור והנהגות בני אדם:

מבחר הפנינים עה

ואהבת בני אדם. ותת לשואל. ^(ב) והגמול הטוב. והנאמנות. והכניעה לשכן. והכניעה לחבר. וכבוד האורת. וראש כולם הבושת. ואמר החכם אחוז המדות הטובות בעולם הזה. ויועילך לעולם הבא. מחול לעושה עמך רעה. וצוה לעשות הטובה והתרחק מהכסילים. ואמר המדות החמודות שלש עשרה. ^(א) היראה. ^(ב) והכבוד. ^(ג) וההסתפקות. ^(ד) והסבל. ^(ה) וההודאה. והבושת והנדיבות. ^(ו) והגבורה. ^(ז) והקנאה. והצניעות. ודבר אמת. והנאמנות. ^(ח) והסברת פנים. ואמר עוד המדות החמודות שבע. כבוד הקרובים. והענוה. ^(ט) ושיתן הדין מעצמו. ^(י)

חכמים עשרם. לא אמר העושר עטרת חכמים כי גם לא לחכמים לחם. אלא עשרם המיוחד להם. ר"ל עשירות הדעת היא תפארתם: ^(ב) למי שעושה עמו חסד: ^(א) מהשם. ^(ב) לבריות: ^(ג) שמח בחלקו: ^(ד) קבלת גורת הבורא מאהבה: ^(ה) על האמת: ^(ו) על יצרו: ^(ז) קנאת סופרים: ^(ח) הוי מקבל את כל האדם בסבר פ"י: ^(ט) יכיר חטאיו ויתודה עליהם: ^(י) במה שטעה לא יחרץ דבריו בשקר:

פירוש מספיק

שער מדות החמודות. לשואל. ממך מתנה או עזר: הבושת. כי הוא המדה טובה ולא במהרה הוא חוטא: והגבורה. נגד יצרו הרע: והקנאה. שקנאת סופרים תרבה חכמה: ושיתן הדין מעצמו. שיראה טובתו:

עו

מבחר

הפנינים

ושיורה באמת על עצמו בעת הרצון והכעס ^(א) ויתבייש
 מעצמו. ^(ב) ושימשול ברוחו. ושימחול. ואמר החכם מי
 שמדותיו אלה היו בנעימים בעוה"ז ובעולם הבא. ואמר
 השלמת הצניעות שבע מדות. לשון רכה. וגמילות
 חסדים. ^(ג) והתרחק מהיזק. ^(ד) וירא מהמומין. וסור מלשון
 הרע. והאמונה. וכסות הסוד. ואמר מי שהתנדב יהי
 אדון. ומי שהוא כילי יהי נבזה. ואמר שנדיב אחד נכנס
 על א' מהמלכים. אמר לו המלך הגידה לי קצת
 מגדיבותיך אמר לו הנדיב טוב שתשמע ההגדה מזולתי
 ממה שתשמענה ממני. א"ל המלך גזור אני עליך
 שתאמר א"ל מעולם לא ישב עמי אדם ופשטתי רגלי
 לפניו. א"ל ולמה. אמר לו כדי שלא יראה שיש לי עליו
 מעלה ויתרון וחסד. ולא הרע לי אדם מעולם וגמלתיו
 רע. אמר לו ולמה. אמר לו מפני שאם הי' אדם
 חשוב ראוי לו והדין עלי למחול לאדם חשוב. ואם

(א) מעשות דבר מגונה אעפ"י שאין אדם רואה: (ב) לכבוש
 כעסו ולשבור תאוותו: (ג) חברו: (ד) שלא ימצא בו דופי:

פירוש מספיק

ושימחול. למי שחטא נגדו: וירא מהמומין. שלא ימצא
 בו מום ושם רע: וכסות הסוד. ולכסות הסוד: שהתנדב.
 שיש לו מדות נדיבות: ופשטתי רגלי לפניו. דרך גאון

מבחר הפנינים עז

נבל לא אחלל עצמי שידברו בי הגבלים. ולא שאל ממני אדם דבר שלא מלאתי שאלתו. וראיתי שחלול פניו תמורה מה שנתתי א' לו אפילו אם הייתי יוצא מכל קניני. אמר לו המלך יאות לך שתהי' ארון בעמך ובזולתך. ואמר אין הנדיב מי שהתנדב עליו. וקרב מי שקרב. כי אין זה אלא גמול. אבל זה נדיב שמתנדב על מי שלא התנדב עליו. ומקרב מי שמרחיקו. ואמר מי שתענו הבורא ארבע מדות הללו לא יזיק לו מה שנמנע לו מן ב' העולם. דעת נחה. ד' והסדר במזון. ודבר אמת. ה' והאמונה. ואמר שני דברים לא יקבצו לעולם הכוב והצניעות. ואמר הגפש הטובה. ו' והשכן הטובה. והדירה הטובה. והבגדים הנקיים. מאריכין ימיו של אדם ז'

א) וקנאו ביוקר: ב) לא יקשה לו מה שחסר לו מקניני העולם:
ג) מרוצה במה שנגזר לו מן השמים: ד) לקנותו בעתו ולהסתפק
במועט: ה) שמירת אמנה: ו) פ"ב דאבות: ז) כיוצא בה אמרו
רד"ל פחות ממאכלך ומשתך והוסיף על דירתך. ואמרו ג' דברים

פירוש מספיק

וגאות: לא אחלל עצמי. להיות מרגיש דבר בפניהם וידבר בי יותר: שחלול פניו. שביזה עצמו נגדי הוא תמורה מה שנתתי לו: אין הנדיב. אין זה נדיב שמנדב למי שהתנדב עליו תחלה: לא יזיק לו. לא יחוש לו: לא יקבצו. להיות

עת מבהר הפנינים

בטובה. ואמר מי שתנו הבורא ^(א) נפש טובה הוא מבני ^(ב) עולם הבא. ואמר מהו היחוס הגדול. אמר ^(ג) גמילות החסד לבני אדם. ואמר לדעת הנחה תחילה ותכלית. תחילתו החכמה. ואחריתה השלום ומי שדעתו נחה בחייו שמתו מתמדת ולא יצערו אותו הפגעים. ואמרו לנדיב במה היית ארון לעמך. אמר בהרבות אכסנאות ועזיבת החונף ועזרת הדלים. ואמר אני תמה מי שיקנה העבדים בממונו. ואינו קונה בני חורין בהטבתו. ואמר מי שהתמיד חמשה ^(ד) חמשה יגיעוהו ^(ה) ויבטחוהו. התרחק ^(ו) מהזיק. והדעת נוחה. והתרחק מן החונף והמוסר הטוב והמעשה הטוב. אמר הגדול שבבני אדם מי שדעתו נחה מכולם ואחותו טובה לכולם:

מרחיבך דעתו של אדם כר: א) שהוא בשמחה תמיד: ב) מובטח הוא שמעשיו מתוקנים שעל ידם יזכה לעוה"ב: ג) שמדוך הטוב להטיב לזולתו ומעיד על גופו הטוב כי מאריא בישא גוריא טבא לא נפיק: ד) תכליתם: ה) ויבטיחוהו ההצלחה: ו) לבני אדם:

פירוש מספיק

באדם אחד: במה. על ידי מה: האכסנאות הכנסת אורחים: בני חורין. שיהיו אוהבים אותו ורצים לעובדו בהטבתו להם: יגיעוהו. אותן המדות ויבטיחוהו מרעה: הגדול שבבני אדם. שנחשב לגדול: ואחוזתו. חברתו לשון ואחות מרעהו (בראשית כו):

מבחר הפנינים עט

תוספות. ואמר התום והידום שני תאמים והשפלות
והכבוד אחים געימים. ואמר קנה לך לעורך
עתידים. ואמר שמור הודך יתמכך במעריך ויעורך ביום
איך ויגדלו כבודך. אמר דודים צינה וסוחרה. אמר בור
אמונתך על כל קנייך. וידום קרק. ותחוק ימיך. ואמר
הכסף יתם וישאר הרע התם:

שער בקור האוהבים.

אמר החכם מי שהניח בקור אוהבו חומם נפשו. אמר
מי שמבקר מי שיכבד עליו יפגע בו הקלות. ואמר
בקר לעתים רחוקים ותוסיף אהבה. ואמר אם תרצה
שישניאוך. בקר תמיד. ושיוסיפו בך אהבה בקר לעתים
רחוקים. ואמר טרח מיל לבקר התולה. וטרח שנים
להכנסת שלום בין בני אדם. וטרח שלשה לכבוד
הבורא. ואמר השמר מהרבות הבקור כי הוא סבת
ההרחקה כי הגשם יקוצו בהתמדתו. והתפללו עליו
כאשר יעצר:

פירוש מספיק

שער בקור האוהבים. מי שהניח בקור אוהבו מכל וכל:
מי שיכבד עליו. שהוא עליו למשא על שאינו אוהב לו:
בקר לעתים רחוקים. כלומר לבקר חברו לעתים רחוקים:
יקוצו. מלשון ויקוצו מפני בני ישראל (שמות א):

פ

מבחר

הפנינים

תוספות. ואמר פעמים קלים. נבזים ונקלים. וארך ישיבה
 לבשת נתיבה. תמודה וקלה מאוסה ונעילה
 מאוחרת ובושה בסופה דרושה. ואמר השמר מהרבות בקר.
 את רגלך תיקר. וראה כי הגשם יקוצו בהתמדתו. ויתפללו
 על עצירתו. ועל זה אמר המשורר אשר חנית רנני מעורה.
 בקול שירים חמר. וישא משלו ויאמר בתי אהוביך ואחיך
 מבא בכל עת רגליך הזקר כי הנפשות גועלת מטר הרבה
 ובעת העצרו יקר. מנע רגלך מבא בכל עת בבית האח
 ובית הבן והבת. ומדוע תהי' הולך לא מועד יהי' ולא
 חרש ושבת:

שער בקור החולים

אמר החכם בקור האדם הכבד קשה על החולה יותר
 מחליו ואמר שאדם אחד כבד בקר החולה
 והאריך לשבת. אמר לו החולה אם יש בבית מאומה או
 אני חייב לך כלום קתנו ולך. ואמר על אדם אחד שהי'
 חולה. אמרו לו ממה אתה כואב אמר להם מרוב עונותי.

פירוש מספיק

שער בקור החולים. האדם הכבד. בעל הסיפור הזה קורא
 לאיש שוטה ואינו מעורב עם הבריות כבד כי הוא כבד
 ומשא ועול על אחרים:

מבחר הפנינים פא

אמרו לו מה אתה מתאוה אמר הכפרה. אמרו קרא
לרופא. אמר להם הוא החלני א:

תוספות. אמר החכם בקור הארס הכבד הכבדים לכורא
שנאים לכל הברואים. ואלה דרכיהם ומעלליהם
איש כבוד יבא בסוד אחרים בלי רצונם. ישחק לפניהם בעת
עצבונם. וישב על השלחן אינו קרוי לו. ויתעבר על ריב לא
לו. וישב במקום אין נאה לו יעץ לאין דודש עצתו. ויתבק
לאין דודש קרבתו קשה לשאל ובמפעליו מעאל. ומלת לשונ
לא תכלה. וסוד אחרים יגלה. ואמר כתוב לנו בספרים בא
על איש חולה בין המבקרים איש כבוד וישאלהו מה מחלתו
אשר הציקתהו. ויען החולה כך וכך וזה שם כאבי. אמר
הכבוד מחולי זה מת אבי ויחד לחולה מאד ויתעצב אל לבו
ויבושו המבקרים וכל אשר סביבו. ויאמר הכבוד אל יחד לך
את אשר דברתי באוניך. אקרא אל ד' ויחנק. ויאמרו לו
היושבים שם תוסף נא בתפלתך לכל נראה עוד אנוש כבד.
אולי יתעשת האלקים לנו ולא נאבד. וישא משלו החולה
ויאמר באמרו אקרא שדי ואולי יחייך ולא תנוע ותאבד.
עניתיהו תוסף בתפלה לכל אראה עוד אנוש שנאי וכבד.
ואנשי הידידות שותים בבית משתיהם והתוף בידיהם. והשיר
הי' להם לעבד ויבא עליהם איש כבוד אז חשך אור שמחתם.

(א) לפעמים גם מהכבדת ישיבתו ושיחתו הבטלה מלבד סממני
תרופתו:

פב

מבחר

הפנינים

וזהפך לאבל רנתם וירד הכבוד ויאמר למה רעים פנידם.
 שתי ואשורד לכם ובפתחו לרנן חשבוהו מתלונן ותכפל
 האגתה ותשרב כל שמחה. כי נהפך לדם מתוק למר. וישא
 משלו האחד ויאמר נה לי ולכבוד כי עת אשר ישב עמי
 ששון לבי יגד ויגרש. אתאבל בעת אראה פניו היותי עוד
 ובעת ידבר מי יתן אהי חרש:

שער אבדת אוהב הנאמן

אמר החכם שני דברים אין בעולם יותר מעמים מדהם.
 בכל יום ויום יוסיף מעוטם. ממן מהתר שתוציא
 אותו לשם שמים ואהב נאמן שתבטח בו. ואמר אדם
 אחד לחכם הורני על מי שאשב עמו. אמר לו זאת
 האבדה לא מצאתי:

תוספות. ואמר באלופך. יהא ניכר שכליך אם תתבר
 לצדיק צדיק אתה ואם תתבר לרשע. רשע אתה.
 כי כל מן מתבר למינו. ואמר אם תמצא אלוף אמוך.
 שמדדו כאישון עיניך. ובקרוכים אל תשכח כי יש אוהב דבק
 מאת. ואמר אל תחליף אלוף בתנתו באיש חדש ולא ידעתו:

פירוש מפסיק

שער אבדת אוהב הנאמן. מהתר. שאין בו לא גול ולא
 עולה ולא שמץ דופי:

מבחר הפנינים פג

שער הורות דרך ישרה

כתב החכם לבנו שלום לך בני בחירי הבן כתבי ותן
 לבך לעצתי הטובה ותוכחתי אל תמאס והט
 אונך לאמרתי ועשה מה שאתה רואה בכתבי. ותשכיל
 ותצליח בכל דרכיך ואל תשתדל בזולתו. ואל תתעסק
 בבלעדו. ואל תחשוב בבלתו. ודע כי החכמה בלמוד.
 והלמוד בהבנה והתמדה ובחריצות כי הרואות אינן
 עורות אבל הלבבות עורים ע"כ עיין בכתבי ותן לבך
 במה שיש בו. כי לא תועיל פתיחת העין כאשר יהי' הלב
 עור. ולא יעוז כריית האוזן ולא יועיל גודל הגוף וארכו
 כאשר יהי' הלב רק משכל. הלא שמעת חכם אומר אין
 ראות העין מועילו כשהלב עור. ולא יעוז כריית האוזן
 כאשר הלב עור וכמה יש מבני אדם שירהיבך מראהו.
 וכאשר ידבר יחשב אלם. ודע כי המוכיח את מי שאינו
 נוכחי. והלומד את מי שאינו למד כמנגן אל המתים או

פירוש מספיק

שער הורות דרך ישרה. בתלמוד מרב בהבנת דבר מתוך
 דבר: הרואות הם העינים: ולא יעוז כריית האוזן. כלומר
 לא יגבר פתיחת האוזן במה ששומע אם אין הלב רוצה
 להבין: שירהיבך מראהו. שיגדל מראהו בעיניך: יחשב
 אלם. ממיעוט חכמתו: נוכחי. לשון ויכוח כלומר שאינו

פר מבהר הפנינים

כצועק אל העץ. והמשכיל הנלבב יספיק לו המעט
 מהתוכחת והמלה האחת מן החכמה יקבענה לחובה
 וישים הדברים דמיונים. וישקול קצתם בקצתם. יחכימהו
 הנסיונות לרוחב לבב הרעות והרגש לדברים הנעלמים.
 וכבר אמר החכם לבנו דע בני כי המוסר ראש השכל.
 והשתיקה כוללת את החכמה. ובקשת החכמה פתח
 הטובה ומלבוש האהבה. ובקשת האולת פתח הרעה
 ומלבוש השנאה. והמחילה טובה. והאמונה תפארת
 לאדם. והיושר הטוב שבתברים. והחכמה נחלה טובה.
 והכזב מפתח האשמים. והזונף גורם רעה והחגורות
 שנאה והעברות משכחות הטענה. והמהירות מחלשת
 העצה מרוע מוסר. ורוע המוסר מוריש הבזיון ומצימח
 התגרה. ורוב השחוק סימן שומה. מי שהראה שניז
 נתמעט מוראו. והשקר מעשה הקצור. ומביא הרע חשד.

פירוש מפסיק

מתכוונת מלבב: הנלבב. בלב חכם: דמיונים. אף למה
 שלא למד: הנעלמים. כגון חכמות עליונות וסודות
 התורה: והעברת. לשון ויחעבר ד' בי למענכם (דברים
 ג'): התגרה. המחלוקת: שיניו. מרוב שחוק: מהשקר
 מעשה הקצור. כי השקר אינו מתקיים אלא במהרה הוא
 מוכחש: והמביא הרע. שבא אל מקום חשוד הרעה:

מבחר הפנינים פה

ותברת הרעים מפסדת האמונה. ותברה הטובים מוסיפה השכל ומחיה הלב ומזכרת הדעת ומאירה הפנים. ומפרסמת הטוב. והמוסר מוסיף בזריות המשכיל. וכמה איש שכל מבלי מוסר בזוי לו בשכלו. ולא הועיל השכל מבלי מוסר ואשר קנה מוסר מוסיף מעלת השכל חריות. ולולי המוסר היו בני אדם שוים. אבל יתרון קצתם על קצתם במוסר הטוב. ואודיעך כי השוטה אין לו רפואה והוא מדוה שאין לו תקנה. והמשכיל פאר לעצמו וברכה לנפשו וכבוד לביתו ותפארת לחברו. ויקר למשפחתו. והוא מגשא נפשו ומכניעה כאשר יחפוץ. ואם יהי' המשכיל רש ויהיה לו לדבר אל המלך ישב עם הגדולים ויכנס עם השרים וישבתוהו בני אדם. ויתאוהו מכיריו ויתפארו בו אהביו ויראו אותו שונאיו והוא מוסר את נפשו ורועה אותה. ואמר החכם אין למשכיל מוכיח כנפשו. ואין לכסיל מוכיח כמשכיל. ואין מנהיג לב"א כבעל הגסיונות המשכיל. ואין אהב נאמן כנדיב. ולחכם לב יקרא נבון ולא למד האדם אלא במה שידע והימים יתכמיהו במה שלא ידע ולא יועיל המוסר למי

פירוש מפסיק

בזוי לו בשכלו. בני אדם בזו אותו על שכלו שאינו עושה ומתנהג על פיו: ורועה אותה. במרעה הטוב והנהגה

פו

מבחר

הפנינים

שאינו מבין. ואמר החכם משתשאל על האדם שאל מי רעהו כי כל מעשה האדם במעשה רעהו ע"כ כשתהי' בתוך עם התרע לטוב שבהם ואל תתרע לרע פן תהי' כמודו. ודע כי האויל אם יהי' נמצא לא ישאלו עצתו. ואם יפקד לא יפקד ולא יהי' נכבד כל ימיו ואם יהי' במושב החכמים ישמע הדברים ולא יבין ויראה הדברים ולא ירגיש. והזהר מהדבור הרע במושבות. ומן השיחה לפני חכמי תורה ומן השחוק לפני החכמים. ושמע לחכמי תורה והכנע לחכם וכבד את הגדול ורפה כנפיד לקטן ועזוב את התנף והגאווה כי הם מוזיקים לאדם והם מן השגעון וקלות הדעת. ודע כי מדות הנדיבים אוהב בני אדם והתעלם ממומיהם ועויבת הנטירה לחוטא והמחילה למריע והסברת פנים לדל וכבוד האוהבים. ואל תחפש על ענייני בני אדם. ואל תתקור על הדברים. והסתכל במה צויתיד וצורך יעורך:

פירוש מספיק

הטובה: אם יהי' נמצא. בחבורת אנשים חכמים: ואם יפקד. שלא יהי' שם: לא יפקד. אין בהעדרו כלום: ורפה כנפיד לקטן. להנהיגו בנחת ובדברי נועם: וצורך. כמו צור ילדך חשי (דברים לג) כינוי לבורא יתברך:

מבחר

הפנינים

פז

שער מצות החכם לבנו

אמר החכם בני אל תקבל שררה על אנשי עירך. ואל תבזה לדבר הקטן כי יבא לדבר הגדול. ואל תחלוק עם אדם כעסן. כי אתה מצער אותו. ואל יקבצו במושבך אנשים שחולקים לנצות. ואל תשמח בנפול אויבך כי לא תדע מה יביאך. ואל תראה היכולת בעת הגבורה כי אינך יודע איך יחזור הזמן עליך. ואל תלעג לטעות זולתך. כי אינך מושל בדבור פיך. וקבל טעות בני אדם ברמות הנכונה כפי יכולתך. ואל תתן אהבתך לאוהבך בפעם אחת ושים אמת תמיד לעומתך ותנצל כל ימך ותהי' לעולם מבני חורין. ואמר החכם לבנו דע כי ראש האמונה יראת האלקים ומצותיו. בני דע כי

פירוש מספיק

שער מצות החכם לבנו. לדבר הקטן בעיניך. או שהוא קטן לפי שעה: לנצות. שעומדים על דעתם ואינם מכירים האמת: תראה: נגד שונאך יכולתך להנקם בעת שבידך הגבורה לעשותו: אינך מושל וכו'. ושמא ילעיגו עליך כמו כן: בדמות הנכונה. כלומר שתראה לדמות דבריהם כפי יכולתך להיות להם דוגמא על נכון. אף שאינם נראים דומים לו בכל הענין: בפעם אחת. עד שתכירהו באמת: מבני חורין. שלא תצריך להתנצל

הפנינים

מבחר

פח

האלקים יעד הגבוהים להשפילם והשפלים להגביהם.
 ע"כ השפל עצמך כדי שינשאך האלקים. בני אל תאחר
 מהתשובה כי יבא הפגע פתאום. בני הרבה מהאזהבים
 ואל תתן לבך למעשה למי שהרע לך. בני אל תמכור
 אשתך ביופי אשת זולתך כי החשק מתעה השכל. וכבר
 התעה מי שהי' חכם ממך. בני חשוב עצמך רש ואם
 תהי' עשיר מפני שאתה נפרד מהעושר. בני אל תעמוד
 לפני המלך כשהוא כועס. ולא בפני הנהר כשהוא שומף.
 בני אל תגזרו דבר עד שתועץ את מי שיישר אותך. בני
 ירא מרעי בני אדם והזהר מטוביהם. בני שים קנייך
 בעולמך אשה טובה וחבר טוב. תנוח אל האשה בבואך.
 ואל החבר בצאתך. בני אין עושר כבריאות. ולא נעימות
 כלב טוב. ואמר מי שקפץ ידו מהדלים ישרים האלקים
 המלכים בממונו. ואמר הנדיבות הרגשה הטובה עם

פירוש מספיק

בדבריך: יעד. בתורתו: פתאום. ע"כ שוב יום אחד לפני
 מיתתך: חכם ממך. ע"כ אל בינתך אל תשען: רש ואם
 וכי'. אף אם אתה עשיר: נפרד. מרצון הכורא בעונש
 הגאות: מרעי בני אדם. בני אדם המריעים מעשיהם:
 והזהר אף מטוביהם. שלא לעשות נגד רצונם: תנוח.
 יהי' לך נחת: בבואך. בביתך: בממונו. לענשו שלא
 מרצונו: הרגשה הטובה. שירגיש בטובת הכורא אליו:

מבחר הפנינים פט

לב טוב. ואמר מי שקפץ ידו מהדלים ישרים האלקים מלכים בממונו. ואמר הגדיבות ההרגשה הטובה עם בלת התעלומות. ואמר העינים שלשה ענין שטובתו יאה דבק בו. וענין שרעתו נראת. סור ממנו. וענין שיש ו ספק השלך על ד' יהבך. ואמר אל תרבו לדבר מבלי גר האלקים. פן יקשה לבבכם כי הלב הקשה רחוק האלקים. ואל תביטו בחטאי האדם מפני שאתם יולים ותשכחו חטאיהם. ואמר מי שנקא מן השלשה א יחסר שלשה. מי שנקי מן הכעס יגיע אל היקר. ומי נקי מן העברות יגיע אל הכבוד. ומי שנקי מן הכילית יע אל הגדולה. ואמר כפירת הטובה נבלה וחברת בסיל רעה חולה. ואמר לא נוקש אדם שהכיר ערך צמו ולא התחרט מי שעצם עיניו. ואמר מדות האדם קראי לבו וכפי שכלו תהיינה מדותיו. ואמר מי שחשב וב על בני אדם אינו מבין עניני הזמן. ואמר מי

פירוש מספיק

ה קבלת התעלומות. דיני הקב"ה הנעלמים מבני אדם על ה עשה ד' ככה: מבלי זכר האלקים. שתאמר אם ירצה : ואל תביטו וכו' גדולים. בעיניכם ותתגאו ותשכחו טאיכם: לא נוקש. לא נכשל: מי שעצם עיניו. מראות יע: מקראי לבו. כלומר לפי שיקרא לו לבו ממקורו: ינו מבין עניני הזמן. כלומר אינו נותן לב להבין בעניני

צ

מבחר

הפנינים

שהתרפה לא יגיע אל הרפואה. ואמר לא תשלם חכמת האדם עד שיהי' מוקדם בשלשה. מאוחר בשלשה. נקי משלשה. סומך על שלשה. השלשה המוקדמת. השכל והענוה והרבור. והמאוחרת התנף והמהירות ועזיבת המועצה. והשלשה שיהי' נקי מהם. החמרה והחשק והכזב. כי מי שיחמד יאהוב. מי שחשק תועה. ודברי רוח וכזב מה יועילו כי אף על האמת יחשד. והשלשה שיסמוך עליהם המתון והשתיקה והסבל. ואמר מי שיוכל למנוע עצמו מד' ניצול מד'. נמנע מארבע המהירות. ההעקשות. והגאווה. והעצלות. כי פרי המהירות חרטה. ופרי מעקשות העזות. ופרי הגאווה השנאה. ופרי העצלות הכשלון. ואמר מי שמתחשב על בני אדם

פירוש מספיק

הזמן אף אם ישחנו הבני אדם בזמן מה מהזמנים: שהתרפה. לעשות כמצות הרופא: מאוחר בשלשה. שיהי' מאחר פעמיו מלדרך בדרכים אלו: ועזיבת המועצה. שאינו בוחר בעצת החכמים: יאהוב. תמיד אחר הון אחרים: יחשד. ולא יאמנו בכל פעם ומכ"ש השקר ודברי רוח וכזב: העזות. שיעיז פניו נגד החולקים נגדו: השנאה. שישנאוהו בני אדם: הכשלון. במעשיו: שמתחשב על ב"א. לדון בהם לפי ראות עיניו כצדיק ורע לו או רשע

מבחר הפנינים צא

אינו מבין עיני הזמן. מי שמתקן מה שבינו לבין הבורא. יתקן הבורא מה שבינו ובין בני האדם. ומי שמתקן עיני אחריתו. יתקן הבורא עולמו ואחריתו. ומי שמתקן סתרו יתקן הקב"ה גלויו. ג' דברים אין מרגישין עמם בגרות המוסר הטוב. והתרחק מן ההיזק. וסור מן העברות. ואמר התכם לבנו בני הבן כספך ומחיתך ותורתך ליום מועדך. ואמר ירא מישיבת הכסיל כאשר תבטח בישיבת הדעתך. ואמר מי שהוא סובל חברת הזוכן הוא רע ממנו והרשע אינו שם על לבו מה שידבר והירא אינו פוקד את דבריו. ואמר מי שמשמר עצמו מהכזב מושל בלשונו וימעט הטאו. ואמר מי שהראה מום בנפשו כבר שכחה. ואמר כאשר ישבתוך בני אדם במה שאין בך דאג ואל

פירוש מספיק

וטוב לו: אינו מבין עיני הזמן. עיני עוה"ז שהוא תחת שינוי הזמן: אחריתו. עוה"ב: עולמו. אף בעוה"ז: גלויו. דבריו הגלויים בעולם יתקן לטובה: בגדות גיל שכצ"ל בגדות. מלשון בגידה. בס"א כתיב כבודת והמובן אחד: ליום מועדך. ליום המות. ויהא כספך לתת ממנו צדקה וג"ח ממחיתך לפרנס עניים. ותורתך לשמור ולעשות: וירא מישיבת הכסיל. ואל תבטח בו כאשר תבטח בישיבת הדעתך: אינו פוקד את דבריו. כבר שכחה: של רשע. לנפשו: דאג. שמלעיגים אותך:

צב

מבחר

הפנינים

תשמת. ואמרו מי שהתרחק מהחוטאים. ניצול מהמומים. ואמר טוב רחוק נאמן מקרוב מרמה. ואמר על כל דבר שלטון ואין התחבר לנכונה כשאלת העצה. ולא התמדת המצובות בדבר כהענקה. ואמר מי שגנה ענין עצמו בגלוי ישבתו לו בסתר. ואמר כשתראה אדם מספר בך טובה שאין בך אל תבטח בו. וכשתראה שני בני אדם מתחברים שלא לשם שמים סופה להתפרד. ואמר דין הבסיל שהוא משבח להפך מה שיודע המשובח מעצמו. ואמר מי שהיו בו שלשה דברים כבר נשלמה אמונתו כשהוא רוצה ואין רצונו מוציא אותו אל השקר. וכשהוא כועס אין כעסו מוציא אותו מן האמת. וכשהוא יכול אינו שולח יד במה שאינו שלו. ואמר שני דברים לא

פירוש מספיק

שלטון. הבורא שמשגיח: להתחבר לנכונה. כלומר אין ראוי להתחבר לדבר נכון. כמו שאלת העצי קודם המעשה: ועל התמדת הטובה. בדבריו שיתמיד הטובה בדבריו ועסקיו: כהענקה. שיעניק לעבדיו ולפועליו וכן לעניים כדן תורה: שגנה ענין עצמו. והוא ההפוך המתפאר במעשיו הטובים: אל תבטח בו. שהשוא מתלוצץ בך: דין הכסיל. דרכו של כסיל שהוא משבח את עצמו והוא ההפוך מה שיודע המשובח מעצמו בלי שיתפאר עצמו: כשהוא רוצה. ומבקש דבר. יכול לקחת הוא להגיע לשום

מבחר הפנינים צג

תתברו הנפש הטוב והכילות. ואמר ששה אין נמלטין מן זדאגה. עשיר שנירש, ועשיר שמפחד על ממונו. והנוטר. החומד. ומי שבמקש חכמה שאינה ראוי'. ומי שמתחבר גם אנשי המוסר מבלעדי מוסר. ואמר שלשה דברים יאוי לחמול עליהם מכל אדם. דעתן שמנהיג משוגה. צדיק שמושל בו רשע. ונדיב שהוא צריך לנבל. ואדם שאדם תפס את חבירו בקהל. אמר לו הגיעני כי דברת בגנות. ואמר לו חברת הרעים מביאה לחשוב רע על יטובים. ואמר שלשת אינם נודעים אלא בשלשה יברים. העניו בעת שכועס. והגבור במלחמה. והאוהב בעת הצורך אליו: ואמרו על מלך אחד שהרג אחד זשריו. ומצא כתוב בתגורתו אם הגזרה אמת החריצות שקר. ואם הבגד בטבע הבטחון, בבלתי אנשי האמונה

פירוש מספיק

יבר: שנירש. שנעשה רש דואג תמיד על שהוא אביון. שאינו ראוי. ללמדה כמו חכמה יונית שגורו עליה: שמנהיג משוגע. שהמשוגע מנהיג הדעתן. מושל עליו. נפס את חבירו בהקהל: התפיסו בפני קהל עם על שדבר בגנותו. וזה פי' הגיעני. כלומר הגיעה אלי הדבר שדברת בגנותי: אם הגזירה אמת. כלומר שהגזירה מבורא יתברך. זו החריצות שאדם משתדל לבטלה על ידי בקשה ממלך ובשר ודם שקר ושוא אינו מועיל כלום: ואם הבגד בטבע.

צד

מבחר

הפנינים

עצלה. ואם המות אורב לבני אדם הבטחה בעולם
 שגשג. ואמר אין רש ורעב כחריצות ורעבון הנפש.
 ואין עושר כרצון והסתפקות. ואין שכל כמו
 ההגהגה. ואין חסידות כיראה. ואין יפי כדעת נוחה.
 ואמר אל תשוב אל הבסיל בטעותו כי אם תלמדנו
 ישנאך. ואמר אני ירא מחמוס מי שאינו מוציא עליו
 עזר זולתי האלקים. ואמר החל נפשך למנע
 הממשותה. וכאשר תמנע תקרא חכם. ותהי' תוכחתך
 נשמעת. אם תוכיח ישמעו בני אדם דברך וילמדו
 ממעשיך. ואמר כשיתקבצו לאדם היראה והצדק אין
 מזיק לו החסרון:

פירוש מספיק

כלומר שהוא מטבע העולם לבגוד איש באחיו איך
 הבטחון באנשים עד שלא נבחנו שהם כודאי אנשי
 אמונה הוא עצלה רבה: בחריצות ורעבון הנפש.
 לקבץ ממון: מחמוס. גזל: מי שאינו וכו'. הם יתומים
 ואלמנות: החל נפשך. כלומר התחיל לנהוג נפשך
 שימנע עצמו מדברים המטעים אותה: החסרון. שיש לו
 מטובת העוה"ז:

מבחר הפנינים צה

שער פרישות מהעוה"ז ואהבת העוה"ב

אמר החכם מזלות העוה"ז על הבורא שאין ממרין אותו כי אם בו ואין מגיעין מה שיש אצל הבורא כ"א בהגותו. ואמר אין מבקשין העולם אלא לעושר ולמנוחה ולכבוד. ומבקש העולם לא יגיע אליו. והפורש ממנו יהי יקר בעזיבת הבקשה מבני אדם. ועשיר בשמחתו בחלקו ומניח בגופו להוצאות העולם מלבו ומגיע לבקשתו בלא מורח ובלא עמל. ואמר אין ראוי לחכם שישמח על רוב ממון ולא שיתאבל על מיעוטו. אבל ראוי לו שישמח בשכלו. ובמה שקדם ממעשיו הטוב מפני שבטוח שאין שוללים אותו מה שקדם ואינו נתפס על זולתו. ואמר בקש מה שאתה צריך לו. ועזוב

פירוש מספיק

שער פרישות מהעוה"ז ואהבת העוה"ב. מזלות העוה"ז. ממה שמזוללים בתענוגי העוה"ז: על הבורא. מביא אדם על רצון הבורא לעבדו: אותו. הקב"ה: בו. בתענוגי העוה"ז: לא יגיע אליו. כי אין אדם מת וחצי תאותו בידו: יקר בעזיבת וכו'. שבמה שפורש עצמו מהעוה"ז אינו בא לידי שאלה ובקשה מבני אדם. רק מסתפק במעט שבידו: ומניח בגופו. שיש לו מרגוע במה שמוציא דאגת עוה"ז מלבו: ואין נתפס על זולתו. פי' מי

הפנינים

מבחר

צו

מה שאין צריך לו. כי בעויבת מה שאין אתה צריך לו. תשיג מה שאתה צריך לו. ואמר מי שאוהב חיים יהי שפל. ואמר זכור עם כל טובה סורה. ועם כל צרה. התקוה לאלקים שיעבירנה כי בזה תתמיד הטובה ותנצל מן החטא. ואמר מי שאינו רוצה בגורת הבורא. נפשו דואבת על העולם. ומי שאינו רואה שיש לבורא טובה אלא במזון וכסות הוא בער. ומי שמביט אל מה שיש ביד זולתו מאריך דאגתו. ואין מעלה כעסו ארוכה. ואמר מה יתרון הרש על העושר כי אינך רואה אדם שממרה בבורא להתרושש אך להעשיר. ואמר אין האדם הומה על העולם עד שתדבק נפשו בארבע מדות. רש שאינו מגיע להעשיר ודאגה שאין לה סוף. וטרדה שלא יפנה

פירוש מספיק

שאינו חומד רוב ממון ואינו רואה על ממון אחרים ודאי אינו נתפס על זולתו היינו שארי בני אדם: צריך לו. טרפך הצריך: חיים. שבחור בחיי העוה"ז: יהי שפל. בעיני המקום והבריות: סורה. שתסור ולא תהי קיימת לעולם. איכ אל תשמח בה יותר מדאי: הוא בער. רק סוף הכבוד לבוא בעוה"ב: אך להעשיר. שגזול וחומד ועוזב עניני עוה"ב. הומה. מתרעם: שאינו מגיע. שאינו יכול להגיע ולהתעשר: דאגה שאין לה סוף. כמו החומד להיות גדול וחשוב וכדומה: שלא יפנה הימנה. שאינו יכול להיות

מבחר הפנינים צז

זימנה. ומאויים אשר אין להם תכלית. ואמר מי שיקרה
 פשו בעיניו. יקטין העולם בעיניו. ואמר איזה היקר מבני
 אדם מי שאינו משגיח העולם ביד מי שיהי'. ואמר מי
 שיטיב חיים וידחה האבל שידע האדם ערך העולם אצל
 עצמו. וערך עצמו אצל העולם שכבר נאמר כי מי שיקל
 אותו יכבדנו ומי שיכבדנו יקל אותו. מפני שאחרית
 ישרו רש. וסוף גדולתו שפלות. ועקב שלותו מרדה.
 האדם בו כמו פרי האילן. אם לא יפסד באחד מן
 הפגעים. כאשר יבש יבול. והוא עוד כמו שסבבה חיות
 עות ופגע האויבים בכל מוצא ומבוא שאם ינצל

פירוש מספיק

פשי ממנה כל ימיו: ומאויים. לשון תאוה: אשר אין
 הם תכלית. שמתאוה להיות לו כל הנראה בעיניו. והוא
 דת החומד. אשר אין סוף לדאגתו: נפשו. נשמתו: ביד
 י שיהי. שאינו חומד ומתאוה לו: מי שיטיב החיים.
 לומר שרוצה להטיב חייו לדחות ממנו האבל: ערך
 עולם אצל עצמו וערך עצמו אצל העולם. נראה שר"ל
 יבחין האדם שפל ערכו נגר העולם ומלואו. והאיך הוא
 אן נגדו ושלא יוכל להשיג ממנו מה שלבו חומד ומתוך
 - ימאס בעיני עוה"ז ויטיב לנשמתו. שאחרית עשרו של
 עולם. רש במהרה חלף ועבר וגם במותו אינו מוליך בידו
 אומה. יבש הפרי יכול ויפול מן האילן: והוא עוד. עוד

צח

מבחר

הפנינים

מקצתם יטרפוהו קצתם. ומי שהוא יודע העולם הידיעה הזאת לא ישמח לטובו. ולא ידאג לרעתו. כאשר אמר החכם העוה"ז רבו כמה יגונים ומה שהי' מששון הוא ריות. ואמר איזהו נדיב מי שהתנדב בעולמו לתקן אחריתו. ואמר חשוב לעלמך כאלו תחיה לעולם. ולא תריתך כאלו תמות למחר. ואמר אין במדות המצבות כשתים. יגיעה ללא עולם. ושפלות ללא זלות. ואמר הגדולה עם השפלות. והכבוד עם היראה. והעושר עם ההסתפקות. ואמר החכם לחבירו יהי המות נקל בעיניכם כי מדתו כיראתו. ואמר רפואת הגפש האמת והצדק. ונוקה השגת התאוות הבהמיות. ואמר מותו ברצון. תחיו בטבע. ואמר המות שתי מתות מיתה

פירוש מספיק

נמשל האדם: הוא ריות. תחשבהו לריות: חשוב לעולמך לענין מלאכתך. בבית ובשדה: ושפלות ללא זלות. שמשפיל עצמו נגד הבריות בלי שישאל מהם דבר שיהי' מזולל בו בעיניהם: השפלות. שמשפיל עצמו: מדתו כיראתו. מי שירא מן המות מתחילה אחריתו יצפה לטוב עוה"ב. ואינו מפחד ממנו עוד וא"כ הוא קל בעיניו. אבל מי שבוחזר בתענוגים הוא דואג תמיד על המות. וכבוד הוא בעיניו. מותו ברצון. שממית וכופה רצון תאוותו ותאוות הגופניות: תחיו בטבע. כי היצר והתאוה מוציאין האדם מן

מבחר הפנינים צט

רצונית ומיתה טבעית. ומי שממית עצמו מיתה רצון תהיה מיתתו הטבעית חיים לו. ואמר מי שאהב נפשו ימיתה. ואמר הקנינים מקור האבל. תמעיטו קנינים ותמעט דאגתכם. ואמר טוב שתכאב נפשך לאנשי הצרות משתשמח באנשי הנעימות. ואמר דמיתי האדם בבקשת העולם כצמא שהגיע למים המלוחים כל אשר ישתה מהם יוסיף צמאו. ואמר דומה האדם בבקשת העולם לכלב שמצא עצם ולעם אותו. ומרוב לעסו יצא הדם מפיו והוא מוצץ הדם וחושב שהוא מן העצם והוא מדמו. וכן האדם בעוד שהוא מתעסק בעולמו בבלתי עבודת האלקים הוא חושב כי הוא קונה והוא מפסיד מפני שהוא נתבע על מעשיו. ואמר מי שלא דאג על מה שלא הגיע לידו נחת נפשו וזך שכלו ויאריכו ימיו.

פירוש מספיק

העולם. שהוא דואג תמיד למלאות תאוותו ומפקיר בריאותו: חיים לו. לעוה"ב: ימיתה. יכניענה: הקנינים. קניני העוה"ז כמו העושר והכבוד: מקור האבל. הם המקור לכל אבלות צער ויגון ואנחה: שתכאב נפשך לאנשי הצרות. שתצער עצמך בצערם: משתשמח וכו'. כי לשמחה מה זו עושה: יוסיף צמאו. כך לא ישבע מתאוותו: והוא מדמו. כך האדם בנפשו יביא לחמו ובשרו עליו יכאב: שלח דאג וכו'. רק מתיאש ממנו. ואומר אף על

ק מבהר הפנינים

ואמר תחלת מקראי האבל. אהבת העולם. ואמר מי שמתאבל על העולם התקצף על אלקיו. ואמרו אדם אחד אמר לחכם הורני. אמר אל תהי שמח במה שהגיעך מן העולם. ואל תדאג על מה שלא הגיע לך ממנו. והיה שמח במה שהקדמת. ודאג על מה שהנחת. ופחד ממה שאחר המות. ואמר שים התרטה מדתך. תגיע אל השמחה באחריתך. ואמר איזה המצליח בסתירתו. אמר זה המוכר הכלה בקיום. ואמר ממומי העולם שאינו נותן לשום אדם מה שראוי לו או שיוסיף לו או יגרע. ואמר מי שמתחכם לדבר עברה יהי רחוק

סירוש מפסיק

שבידו שאינו שלו: מקראי האבל. לשון מקרה. כלומר תחלת מקרה אשר יקרה ממנו אבל וצער: מי שמתאבל וכו'. על מה שלא הגיע לו ממנו: הורני. הדרך הטוב שהקדמת ממעשים טובים: שהנחת. ולא עשית: שאחר המות. יום הדין: החרטה. על החטאים: הכלה. העוה"ז הכלה בעוה"ב הקיים ונצחי: ממומי העולם. כלומר ראה וחכם דרכי העולם מצד טבעו שאינו נותן לשום אדם כפי הראוי לו. רק שיוסיף לאחד יותר מכדי צרכו. ולאחר יגרע. לכך אל תבטח בהעולם והנהגתו כי אם ביראת אלקים כל היום והשלך על ד' יהבך והוא יכלכלך. שמתחכם לדבר עברה לעשותה. רחוק מתאותו שיחאוה יותר ויותר:

מבחר הפנינים קא

מתאותו וקרוב אל מגורתו. ואמר מי ששם עבודת האלקים מסחרו יביאהו הרייח מבלי קרן. הפרישות מן העולם פנאי ללב ומנוחה לגוף. ואהבת העולם (מדרת) [מדרת] הלב ויגיעת הגוף ומי שידע האל לא ידאג לחסרון ולא ישתומם לא מן הטרף ולא מן בני אדם. ומי ששם דאגתו אחר הבורא יעביר ממנו דאגת העוה"ז והעולם הבא. ואמר כל לבב יש דבר שמטרידו והמדרה בעולם משברת העצמות ומבלה המות. ושאלו לחכם האיך ענייך. ואמר איך יהיה ענין מי שהוא כלה בעמידתו ונוגע בבריאותו. ונפגע מצד בטחונו. ואמר

פירוש מספיק

מגורתו. מגורת רשעים ליום הדין או ממה שמתירא שלא יראוהו בני אדם: מסחרו. להשתכר בה: מבלי קרן. שצריך לו לסחור באותו דבר: פנאי ללב. שאינו בהול תמיד אחר התאוה ומבקש ערמה: לגוף. שאינו להוט אחר התאוה: שידע האל. שהוא משגיח בכל. ונותן לכל אחד שכרו ומייסר את הצדיקים לטובתם. לא ידאג וכו'. כלומר לא יהא זר בעיניו כשרואה כל שינוי עוה"ז ותהפוכותיו: מן הטרף. כשחסר לו. בני אדם. המזיקים לו: אחר הבורא. להתקרב אליו: שמטרידו. זה בכה וזה בכה: איך יהי ענין. כלומר מה תועלת בכל עניני אדם בעוה"ז: מי שהוא כלה. פתאום בעוד שסבור שהוא בעמידתו: ונפגע מצד בטחונו. כלומר

קב

מבחר

הפנינים

לחכם פלוני קנה הזן גדול. אמר קנה ימים שיוציאנו בהם. ואמר שמלך הודו נתן לאחד מעבדיו שעומדים עליו כתב אחר ואמר לו כשתראה אותי כועס תנהו לי. והיה כתוב בו הרפה כי אינך אלקים אבל אתה גוף כלה שיאכל קצתו את קצתו. וישב רמה ותולעה ועפר. והיה למלך שבא עבד קטן צוהו שיעמוד לפניו בעת יצוה בני אדם להכות בשוטים ואמור לי אדוני המלך זכור יום הדין. ואמר שחכם אחד מכר קרקע בשמונים אלף דינרי זהב. אמרו לו ולמה לא תקנה מן הממון הזה מטמון לבגיד. אמר לו אני אשימנו כולו מטמון לעצמי אצל הבורא. ואשים הבורא מטמון לבני ונתנם כולם לצדקה. ואמרו לחכם מת פלוני שהיה בחזק בריאתו. ואמר הישנו בריא מי שהמות תלוי בצוארו. ואמר שחכם ראה

פירוש מספיק

כמה שבוטח מצד חזק בריאותו וממונו הוא נפגע בהן במדת הדין וכשל עוזר ונפל עזור: קנה ימים. בתמיה: שיאכל קצתו וכר'. ע"י רמה ותולעה שמתהווה מן הבשר המת: עבד קטן. ננס: בני אדם. החוטאים להכות אותם. זכור יום הדין. לפני הבורא. ואתה צריך לחסד ורחמים. וכן צריך האדם לעשות נגד בני האדם: מטמון לעצמו. בצדקה וג"ח: ואשים הבורא מטמון לבני. שיהי מתנהג עמהם בחסד: תלוי בצוארו. מיום הולדו הוא הולך למות

מבחר הפנינים קג

אדם אחד דואג אמר אם דאגתך על העולם הזה כבר הגיח לך אלקים ממנו. ואם דאגתך על העולם הבא. יוסיף לך האלקים דאגה. ואמר כאשר יבין הנלבב את העולם ימצאנו אויב שלובש כסות אוהב. ואמר שחכם אחד חלה. שאלו אותו האיד ענייך אמר ומה יהי ענין מי שרוצה ללכת בדרך רחוקה מבלי צדה. וירד אל בור במדבר מבלי צוות. ויבא לפני המלך שהקדים להתרות בו מבלי טענה. ומי שפוגע אלו הצרות מה יהיה ענינו. אמרו לו ואחר כל זה מה יהיה. אמר מי שקנה הרב במעט והכיר כל אלו הצרות ומושל בתאוות עולם קטן בעבור עולם גדול אשריו ואשריו. ואמרו שנמצא בארץ רומי אבן אחת כתוב עלי' בכתב רומי בן אדם עשה בעוד שתוכל לעשות. ותשלך על האלקים יהבך. ואל

פירוש מספיק

ואינו בטוח ממנו אפילו רגע א': כבר הנית. שיש לך הצורך ממנו ולא תדאג על יותר: יוסיף לך וכו'. שתהא זריז בתשובה ודבק בו ית': הנלבב. האיש השלם בלבו וחכמתו בקרבו: אויב שלובש כסות אוהב ומראה עצמו כאוהב ובלבו ישים ארבו כך כל תענוגי עוה"ז: צוות. חברותה: לפני המלך. זה הבורא להתרות בו ובתורתו: מבלי טענה. למה לא שמר מצות אלקיו: הרב. עוה"ב שהוא רב: במעט. בעוה"ז שמעטים

קד

מבחר

הפנינים

יביאך רוב תאותך להטא ואל תתן לבך לראות יום שלא
 בא שאם יהי מימך יביאהו הבורא על כרחך. ואל
 תתמה על קבוץ הממון. כי כמה בני אדם מקבצים
 לבעלי נשותיהם והמעטת האדם על עצמו רבוי באוצר
 זולתו. והמשכיל מי שנוכח בדברים האלה ועשה בהם.
 ואמר שנמצא בארץ יון על שער מדינה חרבה אבן כתוב
 עליה בכתב יונית בן אדם אלו היית מעיין במעט
 שנשאר מימך היית מואם במה שתקודו ממעט מאויך
 והיית מקצר מתריצותך ותתבולתך. כי אתריתך להתחרט
 יום שתמעד רגליך וימסורך בני ביתך ואנשיך ויניחו
 קרוביך ויפרדו מעליך אדהביך ולא תשוב עוד לביתך
 ולא תוסיף במעשיך. ועוד הי' כתוב בה בן אדם רצית
 מן העולם בתאוה כלה ומנעימותיו במה שהוא חולף

פירוש מספיק

ימיו: שאם יהיה מימך. שנגזר עליך להחיות בו: לבעלי
 נשותיהם. שמחים ונשותיהם נוטלים כתובה ותוספות
 ונותנים אותו לבעליהם השניים: על עצמו. שמקמץ: רבו
 באוצר זולתו. אחרים שלא עמלו בו אוכלים אותו:
 והמשכיל. כלומר זה הוא המשכיל אשר נוכח בדברים
 האלה ועשה בהם מה שראוי לעשות: במעט שנשאר
 מימי. שבכל יום ויום ימיו מתמעטים: שתקוהו. מחמדת
 עוה"ז: שתמעד רגלך. בהתקרב המות: בתאוה כלה.

מבחר

הפנינים

קה

ומהונו במה שתוציא. תקבץ לנפשך הענות. ולבני ביתך הממונות. וכאשר תמות תשא עונותיך אל קברך ותניח ממונך לבני ביתך. ואמר אדם אחד להחכם כמה רישך גדול. ואמר לו אלו היית ידע מהו הרש היתה מורדת אותך התמלה על נפשך מהתמלך עלי. ואמר שחכם אחד היה במדינה והיו אנשיה בצרה גדולה והיה מדבר דבריו ולא היה מרגיש לצרה. אמרו לו הלא תצטער למה שכלנו בצער. אמר להם לא. אמרו לו ולמה. אמר להם אם הייתי רואה אותו בחלומי לא הייתי מרגיש לו בהקיץ על כן לא אצטער על זה למה שאני רואהו כי כאשר אשוב אל השכל האמת יהיה עיני העולם הזה כולה כחלום. והעצה הברורה כהקיץ. וכמו שהגר עין האור כן השכל עין הנפש. וכאשר השמש אור העולם כן הנפש אור הגוף. ואמר כי נמצא בארץ ערב כתוב על

פירוש מספיק

תאוות העוה"ז אינם מתמידים רק כלים ונפסדים מהרה: ומהונו במה שתוציא. כלומר מה שתוכל להוציא ממעשה זה העולם ולאספו לאוצרך: רישך גדול. עניותך גדול עד מאוד והי מראה עצמו דואג עליו על כך: מהו הרש. שאין הרש אלא מי שהוא עני בדעת ובמעשים טובים: על נפשך. שהוא רש מכל: השכל האמת שהוא אמתת כל מעשה אדם על תכליתם שיהיו לעולם הבא: עין הנפש. ע"כ הוא רואה

ק

מבחר

הפנינים

שלשה קברים. על האחד כתוב איך ינעם בחיים. מי שיודע כי האלקים דיננו על הטוב ועל הרע ויגמלנו כפעלו. ועל הקבר השני כתוב ואיך ינעם מי שיודע שהמות יבואהו פתאום ויסיתהו ממלכות וגדולה וישכיבהו בבית חשך המעותר לו. ועל השלישי כתוב ואיך ינעם בחיו מי שהולך אל מערה שמבלה מראהו ומשנה זוהר פניו וכלה גופו ועצמותיו. ואמר החכם כמה פוגע ביום שלא ישלימהו ומיחל למחרת ואינו מימיו. ואמר אלו הייתם רואים קצביו והליכותיו הייתם מאוסים הממון והפיכותיו. ואמר בן אדם טורח במה שישמח יורשו. והקבר יורש מי שיטרח לו האדם. ואמר הטוב שבעולםך מזוג. לא תאכל ממנו דבש כי אם מעורב בארס. וכאשר ישלם דבר שתקוה תועלתו צפה לסורו. כשתשמע

פירוש מספיק

אל כל תעלומת עוה"ב ותועלותיו: המעותר לו. המוכן לו: מערה. הקבר: שלא ישלימהו. אלא מת בו: קצביו. קצבת כל אנוש. ושל כל דבר: טורח. לאסוף ממון רב במה שישמח בו יורשו: והקבר יורש. גופו והוא מי שיטרח לו האדם. כלומר גופו שהוא טורח בשבילו: כשתשמע נשלם. ר"ל תיכף שחשמע שנשלם חפצך בו ויבא לך השמחה צפה

מבחר הפנינים קו

נשלם ויראת האל העוז והכבוד. והתפארך בעולם
הזה הוא החסרון:

שער התריצות ומעט הבטחון באלקים

אמר החכם מי מבני אדם דאגתו ארוכה. אמר מי
שאין לבו בטוח בטרפו. ואמר הדואג אשר לא
יתום יגונו. והיגע אשר לא תהי' לו מעוהה. והמגביר
זלות התריצות על יקר ההסתפקות. והמבקש יותר
מכדי ספוקו. והחמד בני אדם במה שתננם הבורא.
ואמר שתכם אחד עבר על אדם אחד אמר לו האיך
תריצותיך לעולם. אמר אני רודף אתיו. אמר לו
השגת ממנו דבר. אמר לו לא כי אם מעט מועיר.
אמר לו אם השגת מעולם הוה שאתה רודף אתיו

פירוש מפסיק

לסורו שעתיד לסור ממך: והתפארך בעוה"ז. במה שנהנית
בו הוא החסרון לקניית העוה"ב:

שער התריצות וכו'. שהוא חרוץ ומהיר לאסוף ולכנוס מה
שרואה וחומד: בטרפו. שירא תמיד שיחסר לחמו: הדואג.
הרי הוא אשר לא יתום יגונו ודואג תמיד: והיגע. מיגע
עצמו יגיעה רבה ואין לו מעוהה תמיד: זלות התריצות.
שמולול עצמו בחריצותו להרבות יותר מספוקו:

הפנינים

מבחר

קח

כי אם ימעט מועיר מה תשיג מהעולם אחר שאינך
רודף אחריו:

שער הרש

אמר החכם אין רש יותר ממי שאינו שמח בחלקו.
ולא תשבע עינו. ואמר אין רש כמי שלבו
דואג מן הרש. ואמר הקבר ולא הרש. ושאלו לחכם
אחד האיד ענייך. אמר מה יהי ענין מי שאבד
ממונו ונשאר מנהגו אמר תן למי שתרצה תהי
נגידו. והתיאש ממי שתרצה תהי כמודו. וכבר מי
שתרצה תהי מכובד ממנו והצטרך למי שתרצה
תהי נקל בעיניו. ואמר כשימעט חן האדם אין בניו
רוצים את דעתו ומשיבין על דבריו ועל מצותו:

פירוש מספיק

שער הרש. אין רש כמי שלבו דואג מן הרש. הרי הוא
תמיד בדאגתו: מנהגו. שאינו מהרהר אחר יוצרו. ויש
דורשין לגנאי שגנה עצמו ואמר שנשאר מנהגו להיות נוהג
כעשיר: נגידו. מנהיגו כי בה יהי לך לעבד נאמן:
והצטרך. לשאול ממנו צרכך:

מבחר הפנינים קט

שער זלות השאלה

אמר החכם אל תחשוב מה תמצא ידך ותגיע אליו
 כשתחלל מעלתך. ותכלם זוהר פניך. כי מה
 שחסרת גדול ממה שהועלת. ואמר טעמתי מרירות כל
 הדברים ולא מצאתי מר כטעם השאלה. ואמר החכם
 מה הפצע שאין לו רפואה אמר כשיצטרך הגדיב אל
 הכילי וימנע ממנו. ואמר החכם חסרון הצורך טוב
 משאלתו ממי שאין ראוי לשאול ממנו והרעה הגדולה
 כשלא יפיק רצונו. ואמר כי אדם בא אל חכם ואמר לו
 התפלל עלי אל אלקיך שלא יצריכני לבני אדם. אמר אי
 אפשר שלא תצטרך לבני אדם. אבל האלקים אל יצריכך
 אל הגבלים מבני אדם. ואמר שהי' חכם מתפלל אל
 תצריכני אל הרעים ואם תצריכני לאחד מברואיך יהיה

פירוש מספיק

שער זלות השאלה. מה שאדם מולול בכבודו לשאול מכן
 אדם זולתו: אל תחשוב. לדבר גדול וחשוב מה שתמצא יד
 ותגיע לו: כשתחלל מעלתך. מתוך שאתה מבייש פניך
 לבקש שום דבר מבני אדם: כי מה שחסרת. במה שתמנע
 מלשאול: גדול ממה שהועלת. ע"י שאלתך: שלא יפיק
 רצונו. שלא ימלא שאלתו: אי אפשר שלא וכו'. כי מי
 הוא זה שלא יתגלגלו דבריו. שלא יצטרך לשאול שום דבר

קי

מבחר

הפנינים

אל הטוב שבהם. והנפש הגדיבה שבהם. ואל הלשון המתוקה שבהם. ואל מי שלא יזכור לי טובתו. ואמר החכם לבנו התפלל אל ד' אלקיך שלא ישים טרפך על ידי הרעים מבריותיו כי זה מרוע המזל. ואמר מי ששואל יותר מצרכו וערכו כדי הוא שימנע ממנו. ואמר הכילות גריעות. והמהירות הפסד. והחריצות טעות. ואמר מי שהאריך לו מועדו מנע ממך טובתו. בצורות המצוירות תמצא כמודו. ואמר כשתשאל מן הכילי שאלה. ימנע ממך וישנאך. ואמר מי ששואל שאלה מכילי הוא יותר פחות ממנו. ואמר אכסנאי הכילי לא יפחד מן הקבסא ולא יצטרך אל מרקחת. ואמר מי שמתארח אצל הכילי

פירוש מספיק

מחבירו: שלא יזכור לי טובתו. לומר כך וכך עשייתי חסד עמך: כדי הוא. ראוי הוא: גריעות. מדה גרועה עד מאוד ומגרע ממנו מדות בני אדם אם יתגלגל הדבר שיצטרך להם: והחריצות. שמחשב להיות וריז ונשכר תמיד. והו יביאהו לידי מכשול והפסד: מועדו. הזמן למלאות שאלתך. בצורות המצוירות. שאין בהם חיות ותנועה תמצא כמודו והוא כמוהם: וישנאך. אף ישנאך: אכסנאי הכילי. אורח המתאכסן אצל הכילי: הקבסא. הצער מרוב האכילה: מרקחת. רפואה לשלשל

מבחר הפנינים קיא

תתענה בהמתו ואינו צריך להפנות. ושאל מלך אחד את שריו מה הרע שבדברים. אמרו לו הרש. אמר להם הכילות שאינו סר מבעליו עד שיוורישנו הקלון. ואמר המבקש מן הכילי כמבקש לצוד דגים במדבר. והיה אחד מן הנדיבים אמר לחביריו כשתצטרכו לי בדבר אל תבקשו ממני פנים בפנים כי אינו רוצה שאראה בכם זלות השאלה. אמר כתבו אלי שאלתכם באגרת. ואמר לא לקח המחלל הדר פניו בשאלתו תמורה ואם הגיע להעשיר. ואמר כשתשאל שאל מאנשי הנדיבות והחסד. ואמר אל תשאל מן הכילי כי איננו שמח בשאלתך:

פירוש מספיק

בני מעיו מרוב אכילה. או מרקחת. למתק רבוי המאכל שיהא רוחא לבסומי: תתענה בהמתו. שכאה עמו בדרך. שלא יתן לה הכילי כלום. אף שהי דרכם של האכסנאים ליתן מאכל לבהמות האורח: להפנות. בלילה לעשות צרכיו: עד שיוורישנו הקלון. שיבא לו על ידי כן קלון ובוז: הדר פניו בשאלתו תמורה. שיהי שוה מה ששאל. נגד הדר פניו שחילל בשאלתו ואף אם הגיע להעשיר:

ק"ב

מבחר

הפנינים

שער הקנאה

אמר החכם מפחיתות הנפש. שתקנא באוהב נח על טובתו. ואמר הקנאה לבני אדם כחולי לגוף. והיא המביאה לידי השחפת. ואמר החכם לבנו בני השמר מן הקנאה כי היא ניכרת בכך ולא תהי' נכרת בשנאך. ואמר לא ראיתי חומס נפשו כמקנא. אבל מתמיד ונפשו דואבת. ושכלו חסר. ולבו הומה. ואמר כל אדם אוכל לרצון חוץ מן המקנא על הטובה שאינה מרוצה אלא בסורה. והיה המקנא אשם בעבור שהוא שונא מה שהבורא חפץ ומתקצף מיתרון רוע לבב על אשר נתן לזולתו ומנע ממנו. ואמר כל שנאה יש תקוה לרפואתה חוץ משנאה מי שישנאך מקנאה. ואמר המקנא ימיו מועטים מפני שדואג למה שלא יזיקהו ולא יועילהו

פירוש מספיק

שער הקנאה. מפחיתות הנפש. הדבר שפחות וגרוע שבנפש: הוא שתקנא באוהב שהוא נח על טובתו: השחפת. חולי נפוח. בל"א געשוויליכס ומראות פניו ועופה: נכרת בכך. ע"י רוע פניך: ואינו ניכרת בשנאך שאתה מקנא אותו כי הוא שמח וטוב לב: מתמיד. בדאגה ונפשו דואבת: ואינו רוצה. במה שיהי' לו כמו כן. רק בסור הטובה מחבירו: שהבורא חפץ. לתת לזולתו:

מבחר הפנינים קיג

וימות ביגון. ואמר אדם לחבירו אני אוהב אותך. אמר לו ולמה לא תאהבני ואין אתה מאנשי אמונתי ולא מקרובי ומשכני ומפרנסתי על ידי זולתך. ואמר אל תקנא באחיך על אשר לו. כי הוא ינעם בחייו ואתה תשבע דאגה ונדודים. ואמר דיך מן המקנא שיאבל לשמתך ולטובתך:

שער החונף

אמר החכם מי שמתקשט במה שאין בו יגלוהו עדי הבחינה. ואמר מי שמתקשט במה שאינו מטבעו

פירוש מספיק

אמונתי. מאנשי בריתי. ולא קרוב לי ולא שכני ואין פרנסתי על ידך כ"א ע"י זולתך. וא"כ אין דבר שתהא נמנע לך על ידי שתשנאני עליו: דיך מן המקנא. די לך במה שתראה נקמה במקנא אותך על שהוא אבל ובצער אם אתה בשמחה וטובה:

שער החונף. שמתקשט. שמתפאר בדבר שאין בו. וחונף בו לבריות. יגלוהו עדי הבחינה. שיבחנוהו בני אדם ויתגלה מומו ע"י עדים שבחנוהו. או פירוש עדי מלשון ויתגלו עדים שעדי הבחינה יגלו מומו: מטבעו. כלומר ממנהגו שמראה עצמו חסיד וטבעו ההיפך:

קיד

מבחר

הפנינים

רוצה להכריח הטבע והטבע מבריהו כמי שצובע השיבה ומגלה אותו הגדול. ואמר די לאדם מום שיתבאר לו מבני אדם מה שנעלם ממנו מעצמו ושיאשים בני אדם על שהוא עושה כמזהם. ושיויק את שכינו:

שער חברת רע הלב

מר החכם מי שרב רוע לבבו יהי' שמו רע ומיתתו רעה. ואמר החבר הרע כחלי הרע הוא פושט בגוף הנה והנה חוקר על מומי חבירו ומעלים זכיותיו:

פירוש מספיק

והטבע מכריחו. כי ההרגל שבו לא יסור ממנו ויתגלה בפחע פתאום לבני אדם: שצובע השיבה. שהרי השיבה שבראשו וזקנו להראות שהוא בחור: ומגלה אותו הגדול. מה שהשער מתגדל אינו נצבע והוא מראה השיבה ולא הועילו בתקנתו. די לאדם מום מה שיתבאר לו מבני אדם. שיאמרו לו בג"א. שהוא מתגדל בדבר שאין בו. והיתה אותה הדבר נעלם ממנו וטעה בעצמו. ומה לי עוד להונות הבריות כמה שיודע בעצמו שאין בו: שיאשים וכו'. ועוד די לאדם ויתרון מדה גרועה:

שער חברת רע הלב. החבר הרע. הוא כמו חולי הרע:

מבחר

הפנינים

קטו

שער לשון הרע והרכילות

אמר שאדם דבר מום בחבירו אצל אחד מהגדולים
אמר לו הורתני על רוב מומים במה שאתה
מרבה לספר במומי בני אדם כי המתפש מומי בני אדם
אינו מתפש אלא כפי מומיו וכדמותם. ואמר אדם
לחבירו אני רוצה לרחקך בשביל שמדברים בך בני אדם.
אמר לו שמעתי מדבר באתרים. אמר לו לאו. אם כן
הרחק המדברים. ואמר שאדם האשים את חבירו על
דבר ששמע ממנו והתנצל עליו. אמר לו. והלא הגיד
נאמן. אמר לו אלו הי' נאמן לא הי' מגיד. ואמר אדם
לחבירו הגיעני שאתה מדבר בי. אמר לו אם כן אתה
נכבד בעיני מעצמי. ואמר שאדם אמר לחבירו הגיעני
שדברת בי אמר לו נפשי יותר יקרה בעיני. ואמר החכם
מי שיאמין הרכילות לא ישאר לו אהב אפילו אם יהי'
חביב או קרוב. ואמר אל תגלה מסתורי רעות בני אדם
פן יגלה הבורא מסתורי רעותך וספר בטובתם כשהזכיר

פירוש מספיק

שער לשון הרע והרכילות. אם כן אתה נכבד
בעיני מעצמי. כי אין מדברים אלא בנכבד או מקנאה
או מאהבה: נפשי יותר יקרה בעיני. ממה שאשים
אותה לדבר באחרים ולגלות עייכ מומי עצמי:

הפנינים

מבחר

קטז

שמים ואל תגנה אותם במה שיש בך. ואמר מי שמגיע
הגדוף הוא המגדף:

שער השכן רע

אמר החכם האלקים יצילני משכן רע שאינו רואני ולבו
חושב. כי אם יראה טובה יעלימנה ואם יראה
רעה יגלנה. ושאלו לחכם איזה חלי רע יותר אמר שכן
רע אם תדבק עמו יבהילך. ואם תרחק ממנו ידבר בך
ויספר בגנותך. ואמר מי שסובל הזק שכינו. יורישנו
הבורא ביתו:

שער השנאה

אמר החכם מי שיזרע השנאה יקצור התרמה. ושאלו

פירוש מספיק

מי שמגיע הגדוף. שאומר לחבירו פלוני גדף אותך בדבר
זה הוא עצמו המגדף אותך:

שער השכן רע. שאינו רואתני כו'. אף שאינו רואה אותי
לבי חושב עלי רע: יבהילך. יכעיסך בדברים וכדומה:

שער השנאה. מי שיזרע השנאה. כלומר הממציא
עצמו לחרחר ריב בין אנשים או שיתקוטט עם בני אדם:

מבחר הפנינים קיז

חכם במה יתנקם אדם משונאו אמר שיוסיף ועלה יתרה בעצמו. ואמר הזהר משנאת האדם אף מן גקלה כי פעמים שיתנק האדם הגדול בזכוב קטן. אמר אין ברעות כשנאת בני אדם.

שער הכסילות

אמר החכם חמשה דברים בכסיל ואינם נמצאים בזולתו. כועס בתעם ונתן למי שאינו ראוי ומיגע פי לריק. ואינו מכיר אוהב מן השונא. ומגלה סוד. עוד וני דברים. משיב דבר בטרם ישמע. ומרבה להביט. ואמר אוהב אדם שכלו. ושונאו כסילתו:

שער הגאווה

אמר החכם מי שאינו מתנאה בנפשו הגביהה

סירוש מספיק

יוסיף מעלה יתירה בעצמו. ע"י מעשים טובים שבוה ידאב לב שונאו יותר ממה שיענשהו בממון או בדברי ריב:

ער הכסילות. ואינו מכיר האוהב מן השונא. שאינו נחזק מי האוהב ומי השונא וכל אפיין אליו שוין. ומרבה להביט בעסקי אחרים מבלי רשות:

ער הגאווה. הגביהה. כלומר בגבהות שאין להשפילה

ק"ה

מבחר

הפנינים

והמתגאה השפילה. ואמר מי שבטח בעצתו תועה. ומי שנסמך בשכלו נכשל. ומי שמתגאה על בני אדם שפל. תמה אני שמי שעבר במעבר השתן והדם מאין לו גאווה. המתגאה בנפשו ראה בה מה שהוא גדול ממנו בקלות דעתו. ומראה שמחתו לזה והוא הנקרא גאווה. ושאלו לחכם מה הגאווה. אמר שטות שאין בעליה יכולים להניחה:

תוספות. ואמר בשפלות נדכאים רצון שוכן שמים. גאות אדם תשפילנו. הצנע לכתו תגדילנו. ואמר שלשה גבורים הלכו באו יום אחד בחצר המלך. והמלך יושב על כסא מלכותו בבית המלכות. ולפניו מוזמנים כסאות ונסיכות. לשרים ולסגנים. לחכמים ונבונים. כסא על כסא. לפי מה שהוא מתנשא. וישבו איש איש לפי שכלו. איש על

פירוש מספיק

ממנה: תועה. כמו תעיתי כשה אובד (תהלים קיט): בשכלו. אין שומע לעצת חבירו: שמתגאה וכו'. שפל בעיניהם. ונכנעים לו מיראה: במי שעבר במעבר השתן והדם. האדם שגולד ממקום שבו יעבור השתן והדם: המתגאה בנפשו. מסתמא הוא ממה שרואה בה דבר מה שהוא גדול ממנה היינו מנפשו. וזהו מקלות דעתו ומראה שמחתו לזה כלומר שבוה הוא מראה עצמו שמח וטוב לב והוא הנקרא גאווה:

מבחר הפנינים קיט

סא אשר בתר לו. בלא מצות המלך. ויחד לו מאד ויאמר
 יאיך ישבתם ומצותי לא שמרתם ויאמר העליון גדל יחם
 משפחתי הושיבני על רעי. ויאמר השני חכמתי היתה
 יושבני על אשר תחתי. ויען השלישי שפלו. נפשי ודכאות
 לבני הושיבני תתידם. ויאמר המלך לשלישי קום שב
 עליהם כי צוותיך. היחם והחכמה מעליהם נעלמה. ועל זה
 המשורר נתאמר. וישא משלו ויאמר:

בקש לשבתך מקום שפל. ומעלה גאיה נאץ וסוד הימנה.
 כי לפני נדיב להשפילך הלא הוא טוב בעת אומרים
 גלה שב הגה. בני שכל שחוח ילכו. כי כבוד שכל ויושר הם
 צרופים. וישפילו לו לדעתם כי אלקים במדת רחמיו זוקף
 גפופים: מרכב שחוח לב רכב תצלת. ואל תהי' הגאיה לך
 מרכבת: גם נפשך תאמר בכל מושב. בתוך עמי אני יושבת.
 אחי הגנאה עוד ונשכת. כי גאון הדימנו וכלנו. נשבור לבבנו
 נכיד נפשנו. ומה אנחנו וטוב לנו. גשה ונזכור אחד בראנו.
 ואב אחד לכלנו: אנשי השם דורכים דרך. שפלות כאשר
 הורם דרך: כל רואיהם אז יכירום. כי הם זרע האל ברך:

שער האולת

אמר החכם האוהב והשונא אצל השוטה שווים.

פירוש מספיק

שער האולת. שווין. ואין מכבד האוהב יותר מהשונא:

קכ

מבחר

הפנינים

ואמרו מי שבני אדם שווים אצלו אינו לשמרתו רפואה.
ואמר איזה ראוי לקלון מי שנכנס ממקום שאינו ראוי לו.
והנכנס במקום ואומרים לו שב פה ואמר לא כ"א כאן.
והמאריך לספר דבר שאין שואלין אותו עליו:

שער ההתהפכות

אמר החכם. כל אהב שמתהפך ומשתנה באהבתו
חשוב אותו כשונא ואל תבטח בו לעולם:

תוספות. נסה רעך פעמים. בקורות הימים. אם לבנו
תמים. ואם אהבתו בדבר תהי' בעיניך בויה.
ומעליך דחיה. הרחיקה מסודך. פן בפת מוקשיו יצודך.
השמר מדובר שלום בשפתיו. ואתה רחוק מכליותיו. ועמך
יטיב גיבו. ובקרבו ישים ארבו. ועל זה אמר המשורר בעד
בוגדים לפורר. כתוא מכמר. וישא משלו ויאמר:

מאום דוד אשר אהבתו תלויה בדבר. ויצפין אשר לא
מדבר. ויקדים בשלום. ולבו בלי תום. ויקום ויטור.
ונפלך ישבר. ברח לך מאהביו. וסוד מנתיביו. ומטה אהביו.
לכלה תשבר. ידידים דוברים שלום בפיהם. ורעה חושבים
לילה ויומם. זנח אתם ולא תדרוש שלומם. אמרות היחליף

פירוש מספיק

שער ההתהפכות. דהיינו הפכפך בדעותיו מבלי סבה:

מבחר הסנינים קכא

ברודם דוד. ואם זהב היועם. או הישנא כתם או הישק לען
בכום אחד וצוף. גם יאכל למתוק ושורש רתם:

שער כפירת הטובה

אמר התכם כשאתה חולק כבוד לאוהבך כראוי לו
ואיננו חולק לך ומה שראוי לך טוב שתעובנו:

תוספת. שלם במענק. נטול מחזיק ימיק. ואל יהיו רגליז
ללכת לדרוש קלים. ואמר פיד מהודות מתעלים.
היהו ידיך ממהרות לקחת. לשונאך לבדך אינה משובחת.
אל תהי כבהמה. מהודות נאלמה. כי ההודאה תוספת
מביאה. הלא בורא הגשמות. מברכים בנעימות. הלא הוא
המבורך על כל ברכות. וחפץ שיברכודו בריותיו. על מתנות
ברכותיו. אף כי אנוש רמה. על אחת כמה וכמה. וישא משלו
ויאמר:

בעורך ברכי נפשי אלקים. ושמרי משכח כל גמוליו. ואדם
יגמלך חסד תברכו ואל תנשי למטיב מפעליו. ואיש
מהר שאלתך למלא התלאי את לספר מהלליו. אם על גמול
חסד תהי מודה מהן והשאלה תמצאה תוסף. איך תשכח
דורות ולא תזכור. עת לכתך לדרוש בלא כסף. תודה תהי
תשלום מחיר חסדו. אם אין לך שלם מחיר כסף אשר הטיב
לבבך עת מודעך הכי דחל לברך. מעלליו ואיך תכבד לשונו
מלהודות אשר היה לבקש קל ברגליו. תהיה גמל גדיב

הפנינים

מבחר

קכב

גומלך טוב תמיד. ומדת פעלו ברך. אם קצרה ידך לשלם לו
הגמול. לשון שבח מאוד האריך:

שער הכבוד

אמר החכם מי שנכנס במקום שיש שם בני אדם וישב
מבלי רשותם יהיה נמאם עד שיקום. ואמר דחה
הכבוד במעוט האונתך אליו. ואמר האכילה עם האוהב
מרקחת ועם השונא קבסא. ואמר מי שהאריך בשיחה
יקוצו בני אדם בדבריו. ואמר שמלך אחד כתב בטבעתו
הכבודת קום. וכאשר הי' יושב אדם כבוד עמו היה מראה
אותו אליו. וצוה החכם את בנו אל תשב עם הכבדים.
כי מצאתי בספר רפואות ששיבת הכבוד קרחת רביעית.
ואמר מי שיכבוד נפשו עליך ומטריחך בשאלותיו עשה
אונק לך חרשת ועיניך עורות. ואמר כאשר ידע הכבוד
שהוא כבוד. אינו כבוד. ואמר אל תשב עם הכבוד כי
ישיבתו דאגה:

פירוש מספיק

שער הכבודות. מי שכבוד על בני אדם. ובל"א יקרא
גראבער מאן: קבסא. צער: הכבודת קום. כלומר אתה כבוד
עלי קום ולך לך: כאשר ידע הכבוד שהוא כבוד. נוהר
בדבר ואינו כבוד יותר: דאגה. להפרד ממנו:

מבחר הפנינים קבג

שער העקשות

אמר החכם מי שמתעקש עמך נפרד ממך ושנאך. אל תתעקש עם הבעסן כי תכעיסהו ותאשם. ואל יקבצו במושבך שני אנשים שחולקים לנצוח:

תוספות. ואמר החכם לבו אל תהי עקש. פן תקש. ויהי' לך למקש. ואל יבהילך רעיוןך. לקרוע בחרונך. אשר לא תוכל לתפור ברצונך. אל תהרום בזעמך. אשר לא תבנה בהתנחמך. כבה מדורת חמתך. במי שכלך וחכמתך. ועל זה אמר המשורר. אפך וחמתך. אל תבהל ברוחך. ותנוח בנוחו. והמשכיל אשר יכבוש חמתו. והגבור ימשול ברוחו. כל מעשי חפצך בשמחת לב עשה. והעת אשר תקצוף מאום אל תעשה. פן תהרום פעלך ונפשך תהרג כי לאויל ידרג. הבעס הכבד מריב ומדון. ואל תחלוף ענותך בזדון. וטרפך אל תיקש. כאיש נפתל ועקש. תמית עת כעסך. פן יבהילך ויהרסך. ועל זה אמר המשורר. בעל חמה רב פשע כי יד עברת ביתו ירחיב. מיץ חלב יוציא חמאה ומיץ אפים יוציא ריב אם תעמר עם איש במעמד דין עוזב האף ורע כי אפך

פירוש מפסיק

שער העקשות: ותאשם. כי אתה יודע שהוא כעסן וצריך אתה להשמר מהתעקש עמו:

קכד מבהר הפנינים

שכך. תצדק בנוח לך באותך והוא יגבר בעת יוכל להכעיסך. סבל ידבר בך. ואם הוא איש זקן חשוב אותו. כשף חנוק. אל תצנה אותו בשכלו או יחוק. ידיו מהחנק: היה מלך אחד תמיו במלכים הקדמונים חכם ונבון בכל דרכיו. וירא אלקים וסר מרע במהלכיו. ולא הי' בו עון ומרי. כי בכל מעשיו. מתגברים כעסיו. ויכתוב ג' פורים. במתק אמורים ויתן ביד עבדיו. ויצום להראותו. בעת עלות חרונו. בטור הראשון היה כתוב זכור כי אתה נברא ואינך בורא. הטור השני כי עפר אתה ומאכל דמה ותולעה. הטור השלישי. אשר לא ירחם היום למחר לא ירחם. ועל זה משורה. חגית שיריו מעורה. המתק ניבך. ושמור לבך. ובעת אפך קול אל תרם. כי מענה רך ישיב כחמה ולשון רכה תשבר גרם. בני תום שומעים דברי כסילים. ודם לדם מטיבים מעיניהם. ובם כח להנקם עליהם. ויחילו מאירים את פניהם:

שער הנצחון

אמר החכם הנוצח ברע נצות. ואמר החכם לבנו הפצת

פירוש מספיק

שער הנצחון. הנוצח ברע. שנוצח שונאו בדבר רע הוא

מבחר הפנינים קכה

לנצוח אדם רע. אמר לו כן. אמר לו אל תנצחנו עד שתהיה רע ממנו:

שער הראוי לקלון

אמר החכם שמונה הם אם יבזו אותם אל יאשימו כי אם עצמם. הבא לסעודה שאינו קרוי לה. והמצוה בבית אדם בבניו. והמבקש כבוד משונאו. והשואל שאלה מכילי. והנכנס בדברי שני בני אדם מבלי שיכניסו אותו בדבריהם. והמולול במלך. והיושב במקום שאינו ראוי לו. והמספר דבריו למי שאינו מאזינם:

זוספת. וע"ז יתאמר. משורר ויסתמר בשרז ויתמרמר. וישא משלו ויאמר. לחוק אפר. והטמן בעפר. ובא בצור ודר דרי שאולה. ותרום לדרוש טוב נבל בלי שם. שמו נבל ועמו הנבלה. ושואל מאנוש כילי חסדים. כמו עור ימשש באפילה. אל תט אל בתי נבל. וברח וסור מלחמו: גם אל

פירוש מספיק

עצמו נצוח שעשה דבר רע והאשים עצמו נגד בוראו: רע ממנו. שתאחו במעשיו ותהי רשע יותר:

שער הראוי לקלון. כלומר מי שראוי לקלון: בבית אדם. אחר: והנכנס בדברי שני בני אדם. לדבר בו. או להתעסק עמהם:

קבו מבוחר הפנינים

תשת בכוס יינם. ואל תעזוב נפשך להתגאל בפת בגם: דירת בני נכר מאם תמיד. ואל תט להנות את רגליך ישך במ כל כלבים. לאשם אם הם אורם תחכברו כמו רגליהם. צוה רחוק מלון ולא תנוח בביתם צער נפש קצר זרוע. כי הגבלה אמצת לבו לזאת לא יקראו אישים לכילי שוע: על הזמן ילון ויקוץ בו וכל יום הזמן יטיב והוא ירוע. שלש בביתו נצמדו לנר וחוץ קטוב ורוע לב ואין שבוע: עד כי כלביו מקרוב אל שערי ביתו כרתו מענו מעוה. אמנם בבהלת מעשיו לא ראתה כילדי הזמן לרוע:

שער הלצנות

אמר החכם הלצנות מעבירה המורא. ואמר מי שמתלוצץ יהיה נקל. ומי שמרבה בדבר יהי נודע בו:

תוספת המשחק בדברי לעג ולצון. פטל הוא לא יהיה לרצון. לא יאוחו דברי שחק כ"א בין המתאהבים. ובין רעים קרובים. לחוק מיתרי האהבה. ולנתק

פירוש מספיק

שער הלצנות מעבירה. מעברת מורא האדם מהבורא יתברך: נודע בו. כי ניכר בו:

מבחר הפנינים קכו

לולאות שנאה ואיבה. או אם הגר אשר תכנים באהליך: להראות כי לא יכביד עליך. ואמר החכם דברי שחוק בלי זמנדם. כמשא כבוד על שנאיהם. וקללת השופה טובה מדם. הזדר משחוק כאשר עם נדיבים תשב. כי חכם משחק אויל יחשב. והלעג בודון. ראשית המדון. לכן יזדר האדם על שחוק ביתו. כי הכל עשה אלקים יפה בעתו. ועל זה המשורר. זמירו מתעורר. כעומד על משמר. וישא משלו ויאמר. משחק אל תהי ומלצון שבה רחוק. בכל חפץ דרוש בעתו. ועת לבכות ועת לשחק השמר פיך ואל תהי' לשונך בלצון עם חבירך חלילה. ויש ברכת מברך לבקרים. בקול גדול ומחשב קללה. צוה אנוש [חכם] את בנו השמר מעדת המתלוצצים ומלהקת גבלים ופריצים. ומאיש בליעל. קורץ בעיניו למעול מעל וימשוך לען חרונו. בצוף רצונו. כי הם בעלי מזמה. וחשבו מזמה. וישתכרו בבית יין משתיהם. איש איש להשמיע צפוני שנאתו. ולירות חצי שנאתו: ויתכפר אחרי כן. ויאמר היין עכרני. הלא משחק אני. וישא משלו ויאמר. שמור ואל תמהר בדברי אמת עם רעך לעג ולצון. ודברי לשון מתעתוע בשמעך נבלה תחשבם כי לא לרצון. חדל מרוב שחוק עם החברים. וסוד מלדבר לצון והרחק. ותן כבוד בעת תשב ותאכל. ועת תשתה ועת קומך לשחק. ואל תאמר כמתלהלה ומורה. לדור חצים אני אהב משחק. באגשי שלומי דוד דברים עם רבו. מסוכים במי שלום. והם

קכח

מבחר

הפנינים

שורפים כאש. בעיניו אני מכיר היותו כמתקם. ולבבו מאהבתך מתיאש יש דוד חשבתידו כאח נאמן עדי. לבו עלי כוסו בפיו קראו. חרף כמשתכר ויאמר לי הלא יין עכרני והשיאני היה יורה חץ בלב אחיו. אשר דמה לי משחק אני:

שער המהירות

אמר החכם מי שרוכב במהירות אינו בטוח מן המכשול. ואמר החכם המתון שאחריתו השגה טובה. טוב מן המהירות שאחריתו חסרון. ואמר שפת אמת פרי הצניעות. והתריצות יתרון התאודה. והמתון מגדל עוז. והמהירות מביאה אל החרטה: ושאל לאדם גדול במה הגעת אל כל הכבוד הזה ואתה מן הכושיים. ואמר בדבר אמת והנאמנות. והמנע מן העיקש. ושלא שאלתי על מה שאינו צריך לי. ואמר החכם ראש כל מוסר השתיקה. וראש השכל השפלות. ומי שהרבה בדבר נודע בו:

פירוש מספיק

שער המהירות. המתון שאחריתו השגה. במה שהיה לו תוחלת הוא טוב מן המהירות. שעפ"י הרוב אחריתו חסרון. שפת אמת. שמדבר האמת תמיד: מן הכושיים. משפחות שפלות: בדבר אמת. שדברתי תמיד אמת והרחקתי עצמי משקר: השפלות שמשפיל עצמו נגד הבריות:

מבחר הפנינים קכט

זוספת. אל תתן לנפשך לקבץ הזן ותשפל עליו. כי יש
 עושר שמור ולרעה לבעליו. שמח בחלקך. ויצא
 באור צדקך. ותגל במנתך. תערב שנתך. הודה חק פרך.
 זאין זעת אפך. וישא משלו ויאמר. יש אמר שוטט לקבץ
 זין. אשר היא יום תאזה ללב ולעינים: לא האמינו כי מעט
 יים. והעידו עלי חוק יצרם אפים: כי טוב מלא כף נחת.
 מבעמל גם רעות רוח מלא. בירך את ד' המקרה שפרך.
 אל תיגע להעשיר להבאוב בשוך. זו הדאיבה נפשך. כי
 אל המחסיד והמוסיף. והעצב לא זעיל ולא יסיף. ככתוב
 ברכת ד' היא תעשיר ולא יסיף עצב עמה. ואמר אם ד'
 לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו. וישא משלו ויאמר.
 שוטט לך או שב או קום או נום. האין אשר יחטא
 בחשבוניו. בית אשר אל לא יהי בונה אותו הלא שוא
 עמלו בוניו. פתי הלא תנעם בריך. ומאין לבבך ומאין ועצב.
 ברכת ד' תעשיר ולא יסיף. לבד קלון ברב העצב אשר
 ישמח במתנת אל מאושר. ולב האין מאד נבהל מרוגע:
 והמוסיף אשר מוסיף באצד. ממעט הוא נפשך אל תיגע:
 הבט אשר תחתך. אשר נתן אלקים בממשלתך. הכבוד
 מסף ועמך דיך. שלא תדע כמה ימי שני חיך. למה
 תצבור ותאסוף. והמות יאספך אסוף. וישאר כל אשר
 ידעת. לאיש אשר לא ידעת. יאכלהו מתנקם עליך אחריך.
 יקללך ואת ישן בקברך. טוב מעט בלי ידיעה. מרובה
 ויראת פגיעה. וישא משלו ויאמר. משוטט את מתגבר

הפנינים

מבחר

קל

בחיל. וסופו תאגיה ואגיה: ויש נפש בחק טרפה שמחה
 ואחרת ברב. שיש עניה. דע כי לא ברא האלקים ברואיו
 להרעינם. כי אם להשביעם ולהטיבם כי אל כל יצור
 להחיותו. נותן להם בעתו ומטריף לכל חסיו. ורחמיו על
 כל מעשיו:

סליק